

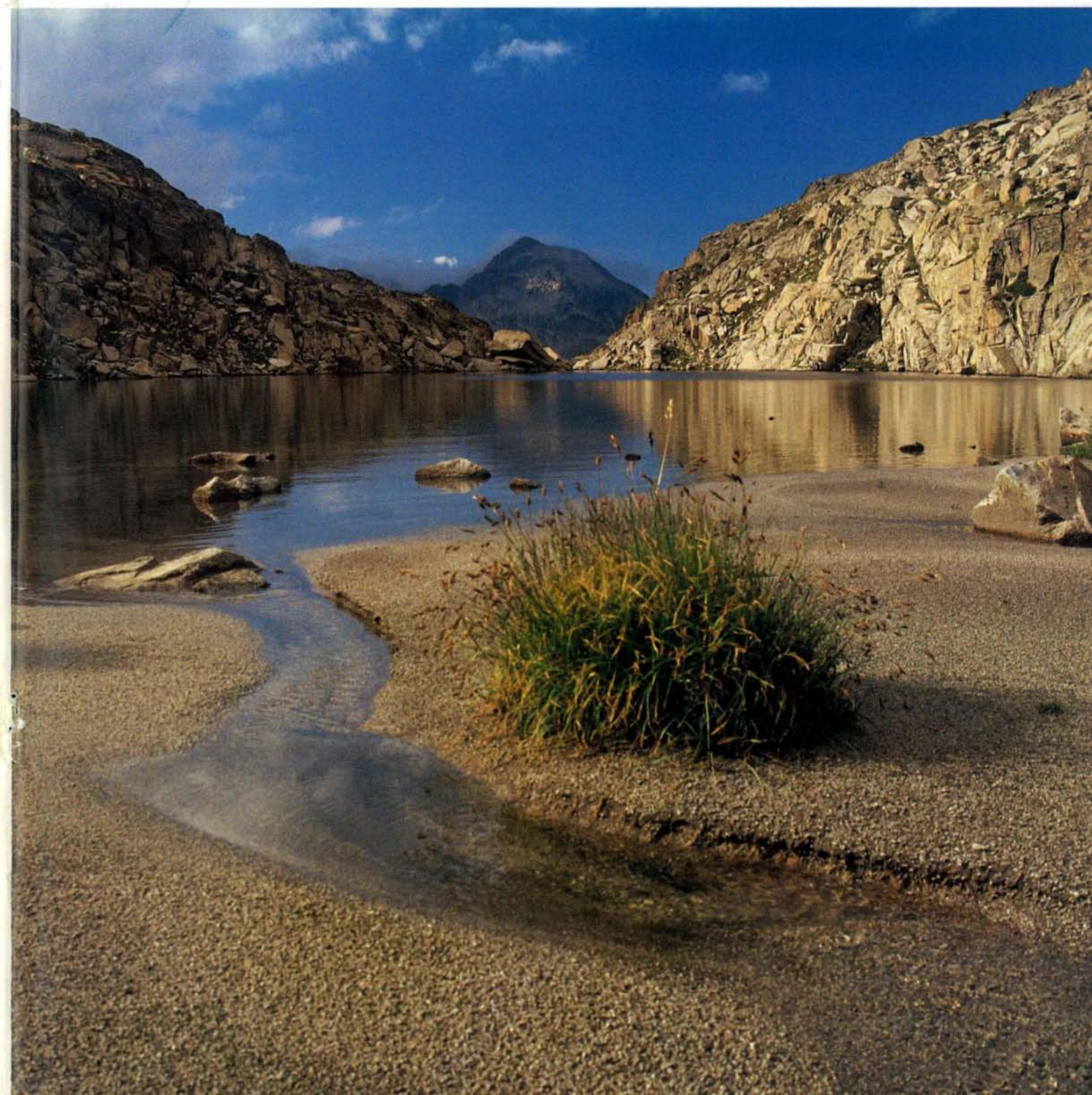
Núm. 818

JULIOL 1998

650 ptes.

MUNTANYA

T'IMAGINES UN CATÀLEG MILLOR QUE EL DE EDELWEISS?

UNA MUNTANYA DE MATERIAL

476 pàgines
a tot color !!

**Reserva'l abans
que s'esgoti!!**

Envia'ns 800.- pts. en segells de correus
dins un sobre i el rebràs
per certificat. Devolució de 500.- pts.
a descomptar de la 1ª compra

Urgell, 72 i 76 - Gran Via C.C., 527
Barcelona - 08011

Tel. 934 548 309 Fax 934 519 260

WEB: <http://www.som-edelweiss.com>

E MAIL: edelweiss@som-edelweiss.com

ESPORTS ENTENÇA

**DESCOMPTE
ESPECIAL PER ALS
SOCIS DEL CENTRE**

ARIBAU, 95

entre Mallorca i Provença

Tel. **454 78 66**

BARCELONA

**GRAN EXPOSICIÓ
TENDES, SACS,
MOTXILLES, BOTES,
ROBA DE MUNTANYA,
MATERIAL D'ESCALADA,
ALPINISME,
ESPELEOLOGIA**

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

Entitat declarada d'utilitat pública

Any CXXII, Vol. 102, Núm. 818, Agost 1998

Redacció, administració i publicitat:

Paradís, 10 pral. 08002 Barcelona, tel. 93-315 23 11, fax 93-315 14 08, adreça electrònica:

cec.centre@mx3.redestb.es

Director: Josep Nuet i Badia, adreça electrònica: nuet@bcn.servicom.es

Secretari: Joaquim Bordons

Consell de redacció: Francesc Beato, Joaquim Bordons, Francesc X. Gregori, Josep M. Panareda, Miquel Rafa

Corrector lingüístic:

Eulàlia Nuet i Badia

Cartògraf i dibuixant:

Armand Ballart

Dissenyador i maquetador:

José Nuet i Badia

Publicitat: Adolf Garcia, Exclusives Publicitàries, tel. i fax. 93-237 95 01

Fotocomposició: PC Gràfic, adreça electrònica: pcgrafic@mx3.redestb.es

Fotomecànica: 14 Sorrosal, SA.

Impressió: IMGESA, Alarcón, 138. 08930 Sant Adrià de Besòs

Dipòsit legal: B. 545 - 1958

ISSN: 0212 - 2111

Preu d'aquest exemplar: 650 ptes.

(IVA inclòs)

Preu de la subscripció anual: 3.400 ptes.

(IVA inclòs) (sis exemplars).

A l'estranger: 4.900 ptes.

Comanda de números endarrerits a la redacció de la revista.

La revista MUNTANYA és membre de

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

Els articles publicats a MUNTANYA expressen l'opinió dels seus autors.

La revista MUNTANYA, editada pel Centre Excursionista de Catalunya es publica sense cap finalitat lucrativa.

El © copyright dels articles, tant de la part literària com de les il·lustracions, és propietat dels autors respectius. Per tant, és absolutament prohibit la reproducció total o parcial, per qualsevol sistema, dels articles de la revista MUNTANYA sense permís escrit dels propietaris del copyright.

Portada: L'estany superior d'Alba i el Mall Pintrat que s'enlaira al fons. Foto: Francesc X. Gregori.

Editorial: L'accés dels excursionistes als boscos i a les muntanyes 134

Parlament de la Diada de Sant Jordi 1998 135

Els funiculars del Montseny, per Joan M. Gallardo 136

Els dòlmens de l'Orlina (Alt Empordà), per Lluís Vidal i Vilaró i Carme Vila i Orriols 142

La ruta de les deu ermites. Santa Coloma de Farners, per Ferran Gironès i Gisbert 145

Travessia E-W de la pica d'Estats (Pallars Sobirà), per Josep de Tera 148

La mola de l'Esclop i el puig de Galatzó (Mallorca), per Garpar Valero i Martí 152

El volcà de Santa Margarida i 3: Com ha canviat la vegetació el darrer segle, per Àngels Morell i Fina 157

Denominació d'origen: Muntanyes de Prades, per Toni Arbonès 161

A prop del mar... el massís d'Ardenya (Costa Brava), per Joan M. Vives i Teixidó 162

Tres canyons dels Picos de Europa orientals, per Àlex Batllori i Lacueva 164

Indonèsia, selva i volcans, per Miquel Àngel Giravent 166

L'ermita de la Mare de Déu de Montsant, per Modest Montlleó i Espasa † 169

Vies d'escalada, a cura d'Armand Ballart 171

Notícies, llibres & mapes, a cura de Josep Vives i Francesc Beato 173

Normes de publicació de MUNTANYA

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir present el següent:

Els articles cal que siguin inèdits i escrits correctament en català, en suport magnètic (disquet PC) amb indicació del programa i versió o en el seu defecte a màquina. Se'n presentarà una còpia en paper a doble espai en fulls de mida DIN A4, deixant uns marges d'un parell de centímetres.

Els articles, d'un màxim de sis fulls, negociables, aniran encapçalats pel títol que l'autor proposa i portaran a continuació el nom dels autors. No portaran notes a peu de pàgina.

Els peus de les il·lustracions i el nom de l'autor aniran escrits en un full a part, precedits

d'un número que es repetirà a la fotografia o dibuix corresponent.

Per a facilitar la correcció dels originals, no utilitzeu el subratllat en els textos que vulgueu publicar. Tampoc no utilitzeu codificacions ni lletres diferents en els arxius informàtics.

Els mapes, dibuixos i gràfics haurien de ser dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc, també els podeu aportar en format digital (disquet PC), preferiblement fets en Corel Draw.

Les fotografies, en nombre de sis a dotze per article, en diapositives, còpies de paper color o blanc i negre brillant, cal que siguin ben exposades i amb bona definició, que tinguin contrast, però que no siguin excessivament fosques.

L'accés dels excursionistes als boscos i a les muntanyes

Vagi per endavant la nostra posició. Des del punt de vista del món excursionista i alpinista, l'accés a la muntanya i als seus boscos ha de ser lliure. Com a principi bàsic general, els ciutadans, segons els costums i la Constitució, tenen dret a gaudir d'un medi ambient de qualitat, garantint-los l'accés a la línia de costa, platges, riberes fluvials, camins rurals de pas, carrerades i vies pecuàries. Com a mínim, l'accés a aquests indrets ha d'estar garantit a peu, i l'accés amb vehicle depenent de les característiques de la zona.

Els cims de les muntanyes i els espais lliures a partir de determinades altituds, essent espais públics de gestió municipal o mancomunada en la seva immensa majoria, tenen, pel costum, el mateix tractament de lliure accés, ja que les muntanyes són considerades els espais de llibertat per excel·lència.

Els problemes sorgeixen quan parlem de muntanyes més baixes i dels seus boscos, que solen ser de propietat privada. Sovint s'oblida que els boscos tenen propietaris, ja que afortunadament el nostre és un país que mai no ha posat barreres ni tanques a les finques forestals o rurals, qualitat que cal considerar com un valor afegit al nostre territori tot reconeixent el paper positiu i responsable que han exercit els propietaris rurals i forestals catalans.

Ara bé, la crisi del sector de

la fusta ha comportat una impossibilitat de finançar el manteniment dels camins forestals i del mateix bosc, i la recerca de noves fórmules ha portat a plantejar les taxes d'accés al bosc, impulsades principalment per diversos municipis del Pirineu.

Els valors socials i ecològics dels boscos (protecció de les conques fluvials, estabilització atmosfèrica, conservació de la biodiversitat, protecció del paisatge) han d'ésser reconeguts per la societat en conjunt. En conseqüència, els propietaris no han de ser els únics que suportin la càrrega del seu manteniment. Per tant, el cost del manteniment d'aquests valors haurien de revertir als propietaris a partir del conjunt de la societat, mitjançant mecanismes econòmics establerts per les administracions, i no pas per la via de taxes individuals sobre l'accés.

Una taxa genèrica d'accés per a les àrees forestals no seria acceptable perquè no reconeix el dret al lliure accés a la muntanya, perquè no discrimina entre els diversos usuaris (a peu, en vehicle, boletaires professionals, etc.) i perquè l'obligatorietat comportaria una vigilància impossible d'aplicar.

Fetes aquestes consideracions, cal dir que el principi d'accés lliure a la muntanya no pot significar un accés indiscriminat ni absolut, sinó que ha de ser un accés responsable. En determi-

nades situacions, i particularment aquelles que afecten la conservació de medis especialment sensibles, l'accés pot ser regulat i limitat, sobretot quan no es realitza a peu.

Des de les entitats excursionistes i alpinistes ens hem de guanyar i defensar l'accés a la muntanya i als boscos amb una pràctica responsable. Darrerament, amb l'increment de les limitacions d'accés, i amb la proposta de la taxa per a entrar als boscos, el tema ha anat despertant la nostra preocupació, i han anat sorgint propostes com els codis de conducta a muntanya (document de la Unió Internacional d'Associacions d'Alpinisme), o d'autoregulació de les activitats (carta de Courmayeur, del Club Alpí Italià), que demostren l'elevat grau de preocupació de les entitats.

La tasca d'educació i formació que es fa des dels centres excursionistes a casa nostra, adreçada als propis col·lectius i per extensió, als practicants en general, ocasionals o no, suposa una feina important, però no suficient. Caldrà establir programes intensos de coneixement i sensibilització, que estiguin sempre inclosos en les formacions que s'imparteixin, i ens calen també campanyes suportades per les administracions públiques, adreçades al públic en general i als que van pel seu compte. El respecte a la nostra terra i el seu manteniment bé s'ho mereixen.

Parlament de la Diada de Sant Jordi 1998

Amb aquestes paraules, el president del Centre, Enric Nosàs, va obrir l'acte de la diada de Sant Jordi, que se celebrà al Saló de Cent de la casa de la ciutat.

Sr. Regidor de l'Ajuntament de Barcelona, Srs. antics presidents del Centre Excursionista de Catalunya, senyores i senyors, consocis i amics.

Encara que sigui reiteratiu dir-ho, és evident que la diada de Sant Jordi, que els catalans hem sabut convertir en una festa molt nostra i molt especial, i que nosaltres, el Centre Excursionista de Catalunya celebrem des de tans d'anys aquí, al Saló de Cent, és una data escaiant per a donar una ullada sobre el present i el futur immediat de la nostra entitat.

El Centre enfonsa les seves arrels històriques en l'afirmació social, cultural i també (per què no dir-ho?) política, de voler ser catalans, de pertànyer a una història i a una cultura concretes, materialitzades en una llengua i una terra que cal conèixer, estimar i fer respectar.

Ara bé, avui, aquesta terra, aquestes muntanyes, se'ns han fet petites i pensem que cal anar prenent opcions sobre com hem d'actualitzar la vocació fundacional del Centre, que va ser correctíssima en la seva formulació, tant, que avui encara és plenament vigent, i que cal aplicar a les actuacions concretes segons cada moment i cada època.

Avui les fronteres, els límits, són cada vegada més transparents, més permeables, tant en el sentit físic del terme com en sentit figurat la manera de sortir-ne, de superar-los. El que eren grans distàncies i amb barreres de pas, avui són només hores de viatge i tràmits senzills; el que eren àmbits d'activitat

molt delimitats, han desbordat avui el seu marc tradicional, creant-se noves formes i nous estils d'esport i de lleure.

Sense haver deixat mai l'excursionisme clàssic, el de sempre, el que sempre hi serà, el Centre ha anat incorporant una forta dimensió esportiva a la pràctica de l'excursionisme en totes les seves formes. A l'alpinisme, l'escalada, l'esquí s'hi han introduït formes de pràctica i competició noves, algunes novíssimes, de la mateixa manera que l'excursionisme més clàssic, més cultural, s'ha fet més exigent i rigorós en els seus continguts i plantejaments.

Doncs bé, aquestes noves formes de muntanyisme esportiu, aquesta major exigència de rigor cultural i documental en l'excursionisme clàssic, aquesta necessitat ja avui existent de donar una qualitat alta a totes les nostres activitats, estan exigint al Centre, i a tot l'excursionisme en general, un gran esforç d'actualització, no tan sols per a satisfer la demanda qualitativa de les noves generacions (i no tan noves), sinó també per a estar al nivell que correspon a una entitat amb 122 anys d'edat que té voluntat d'arribar a tenir-ne molts més.

Estem en una societat fortament competitiva, que si bé perdona els errors, no perdona, en canvi, el cofoisme i la immobilitat. Estem davant d'unes realitats que ens empenyen a enfocar l'entrada al tercer mil·lenni amb els ulls molt oberts, amb esperit d'obertura, de transparència interior i exterior, d'acceptació de

nous reptes, de modernització, d'intuïció de futur.

Hem tingut, he tingut, la sort de comptar amb presidents excepcionals, especialment els darrers, que han portat el Centre a una sòlida i equilibrada situació dintre del món associatiu català. Això, que per un costat fa fàcil la feina, en canvi, fa més costeruda l'ascensió vers el 2000, perquè hem de saber continuar la labor dels vint-i-un presidents que ens han precedit, satisfent les expectatives que hi ha posades en el Centre com a entitat i com a referent cultural i social.

Per tant, caldrà que obrim nous espais i noves formes als vells propòsits, se'n diguin ara natura, descoberta, aventura, o senzillament excursionisme. Haurem de trobar l'equilibri correcte entre voluntariat i professionalització, impulsant la formació, l'Escola (amb majúscules), tant de muntanya com de natura i cultura, en definitiva: l'escola d'excursionisme.

Veiem necessari fomentar la competició com a porta de la muntanya per als joves, i com a mostra de l'actualitat de la nostra entitat. Estarem presents, com ja hi estem, en els àmbits socials i culturals on la nostra presència sigui requerida. Haurem de fer l'estatge social accessible, agradable i acollidor, i caldrà orientar els nostres xalets i refugis de manera que puguin deixar de ser un patrimoni feixuc per a convertir-se en un patrimoni rendible.

Mantindrem, i incrementarem si cal, la nostra presència en tot el que representi protecció per a les nostres muntanyes, i mirarem de mantenir al més alt nivell possible les nostres publicacions.

Aquestes, i d'altres, són les fites que tenim per als propers anys, des d'una actitud realista i prudent, i molt conscients de les nostres limitacions, en aquesta excursió mai acabada de portar endavant el nostre estimat Centre Excursionista de Catalunya.

Que Sant Jordi ens hi ajudi, que el drac ens esperoni, i que la nostra dama, Catalunya, ens somrigui esperançada.

Moltes gràcies.

Els funiculars del Montseny

Joan M. Gallardo

Descripció d'uns ambiciosos projectes de mitjans de transport i d'edificacions sanitàries i turístiques a la part alta del Montseny que ara ens semblen totalment quimèrics.

Plànol topogràfic en què Santiago Rubió marcà un possible traçat de transport combinat carretera-funicular-carretera, per a assolir la vall de Santa Fe (arxiu de la família Rubió).

Una de les bones coses que féu la Mancomunitat de Catalunya d'ençà que es creà en 1912, fou interessar-se pel massís del Montseny, llavors gairebé «terra ignota». No obstant això, a penes hi pogué portar a terme cap actuació important, a causa de la seva dissolució en 1925, decretada per la dictadura de Primo de Rivera.

La Diputació de Barcelona, depositària de les seves iniciatives i dels projectes que havien quedat pendents, aprofità la creació del primer Patronat del Montseny en 1928 per a presentar un ambiciós projecte per a obrir al turisme la part alta de la muntanya, la de més difícil accés, però també la més atractiva.

Es tractava de construir un sanatori a una altitud de 1.250 m, que vindria a caure a la vertical de la collada Fonda, que es troba entre el puig Sesolles i el turó Gros, i un hotel en el coll de Santa Elena, aproximadament a la mateixa altitud. Com que no existien vies de comunicació en aquelles altures, el 27 de desembre del mateix 1928, es convocà un concurs de projectes tendents a dotar ambdós punts d'un mitjà de transport mecanitzat de caràcter permanent. La seva capacitat no havia d'ésser inferior a 133 persones/hora per al sanatori, i de 200 per a l'hotel, sempre comptades en cadascun dels dos sentits.

Set avantprojectes

El 31 de juliol del següent 1929 s'havien rebut set avantprojectes i dues ofertes de material, provinents de les empreses europees de major prestigi en aquest ram, a través dels seus representants a Espanya.

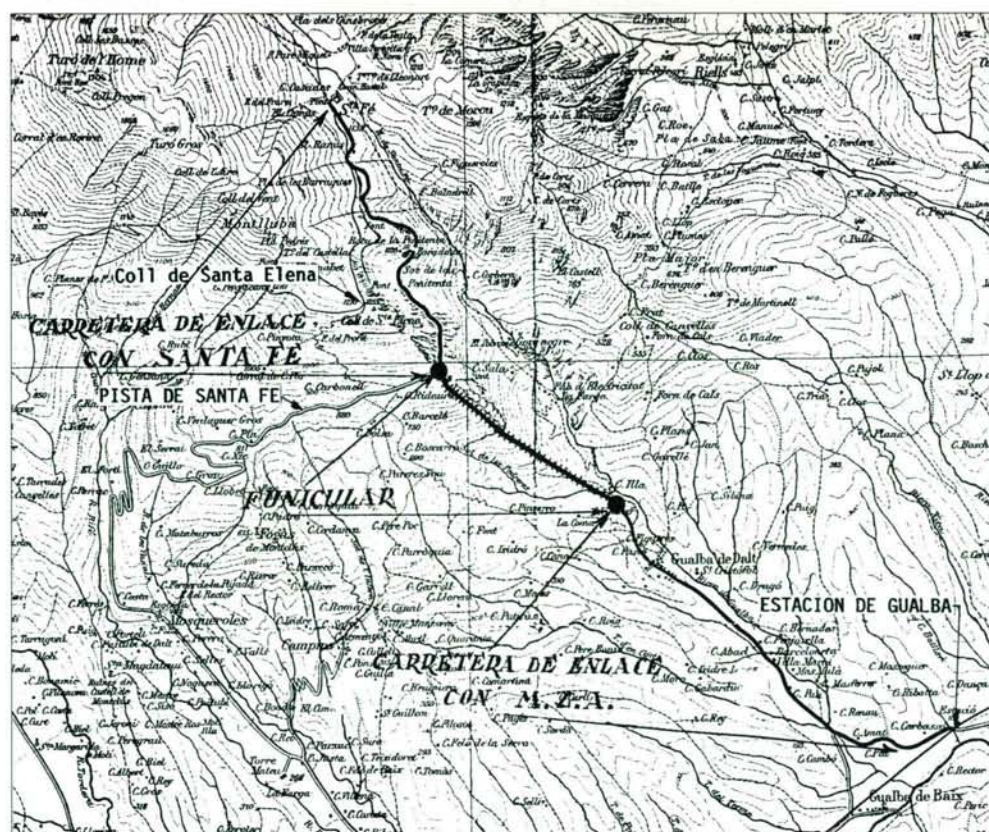
En l'època de què estem parlant, el mitjà de transport més utilitzat i fiable era el ferrocarril, junt amb els seus sistemes afins de tramvies, funiculars, «aeris», etc. El transport per carretera servia tan sols per als desplaçaments locals que no presentessin complicació, atesa la reduïda potència dels camions i autotocs, i les freqüents avaries. Per altra part, i per ésser les carreteres de grava i terra, la comoditat que podien oferir als passatgers era mínima.

Per aquest motiu, tots els projectes presentats coincidien a combinar diversos mitjans de transport en cadena, que obligaven el viatger a sofrir molestos però necessaris transbordaments. Els punts de partida eren les estacions de la línia de França de la llavors MZA que vorejaven el massís pel migjorn: Palautordera, Sant Celoni i Gualba. D'allí un autocar portaria els passatgers al peu de la muntanya utilitzant una preexistent carretera més o menys plana, on trobarien l'estació inferior d'un determinat transport mecanitzat de muntanya. Aquest, pujant pel vessant, conduiria al destí final.

Quatre camins de pujada

Els diferents projectes coincidien a utilitzar quatre camins de pujada, que, pel que sembla, resultaren ésser els més apropiats. Per al sanatori aquestes foren les anomenades «via Tordera» i «via Fontmartina».

Via Tordera. Sortia dels voltants del punt on en aquell moment acabava la carretera que, passant pels dos Palautordera, havia d'arribar en un futur al poble de Montseny, i que llavors quedava interrompuda en el lloc anomenat el Rieral, al fons de la vall, i al costat del pont vell. D'allí els sistemes

de transport podien pujar per la vall del torrent de Ritronyes, o bé pel de la Sorra. Per quedar les seves capçaleres un xic allunyades del sanatori, s'havia de preveure un camí planer per a unir ambdós punts.

Via Fontmartina. Sortint del mateix punt que l'anterior, seguia una carena que portava a la Costa, on, empalmant amb la que voreja la vall de Fontmartina, podia deixar el passatger al peu del sanatori. Això no obstant, era una via llarga i sinuosa.

Per a l'hotel, les dues vies en què hi hagué coincidència foren la «via Campins» i la «via Gualba».

Via Campins. La carretera que de Sant Celoni portava a aquest poblet presentava rampes de valor més elevat que l'anterior. En canvi, el terreny que d'allí s'estenia fins al coll de Santa Elena era uniforme i suau, oferint grans facilitats per a qualsevol tipus de transport mecanitzat.

Via Gualba. La carretera que unia l'estació amb aquesta localitat era curta i no presentava problemes. En canvi, resultava difícil la pujada per la carena que duia al coll. El seu vessant nord era molt escarpat i ple de cingleres, mentre que el sud resultava més suau, tot i que presentava irregularitats.

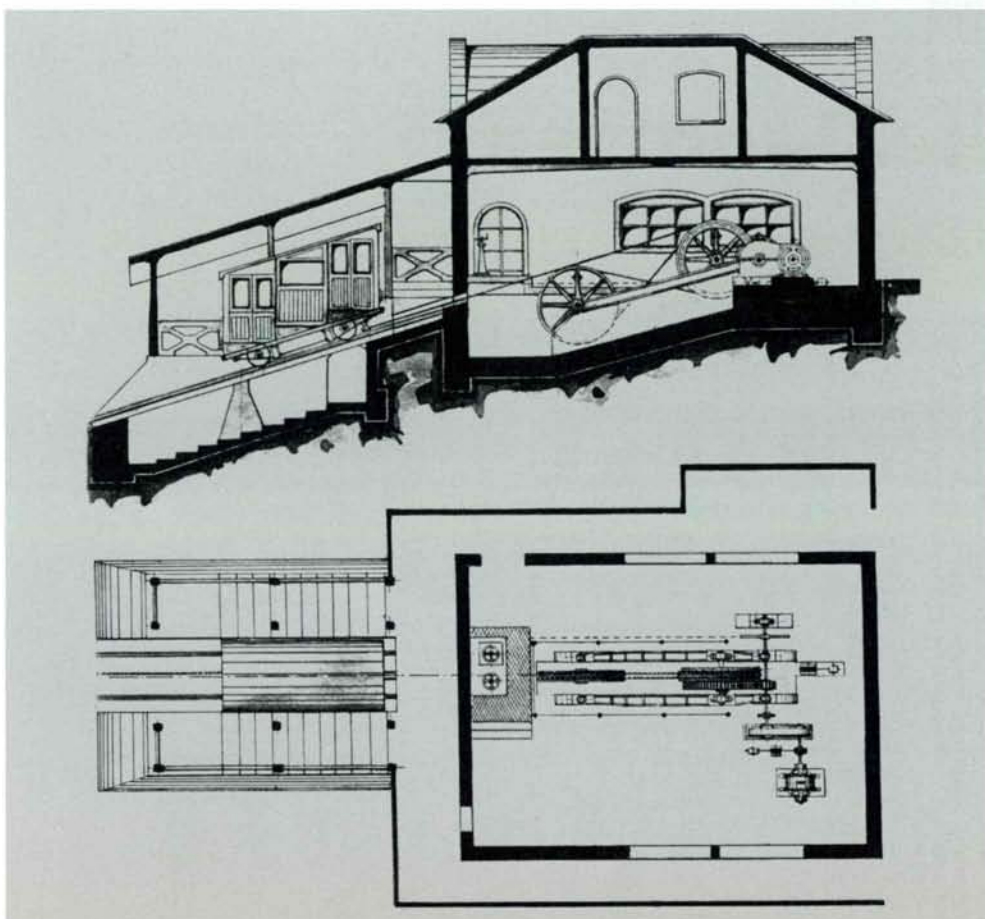
Resum dels projectes presentats

A continuació es dóna un resum de la informació que s'ha pogut obtenir de l'estudi dels set avant-projectes que en el seu dia es presentaren, en molts punts poc concrets i imprecisos, com era d'esperar en tot estudi previ, en el qual ja se suposava que la major part de les coses s'haurien de modificar mitjançant un projecte definitiu.

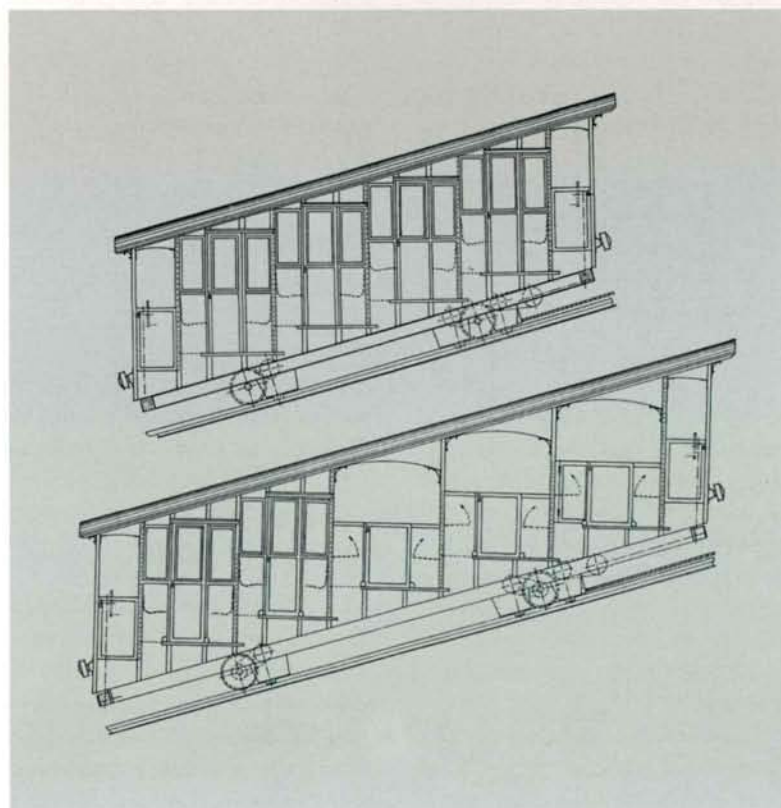
Projecte de Ribera y Cía, Ingenieros

Amb la col·laboració de la Compagnie Générale d'Entreprises à Electricité, de Burdeus, es confeccionaren dos projectes: un per al sanatori i un altre per a l'hotel.

Sanatori. Es cregué que el millor mitjà de transport seria un FC

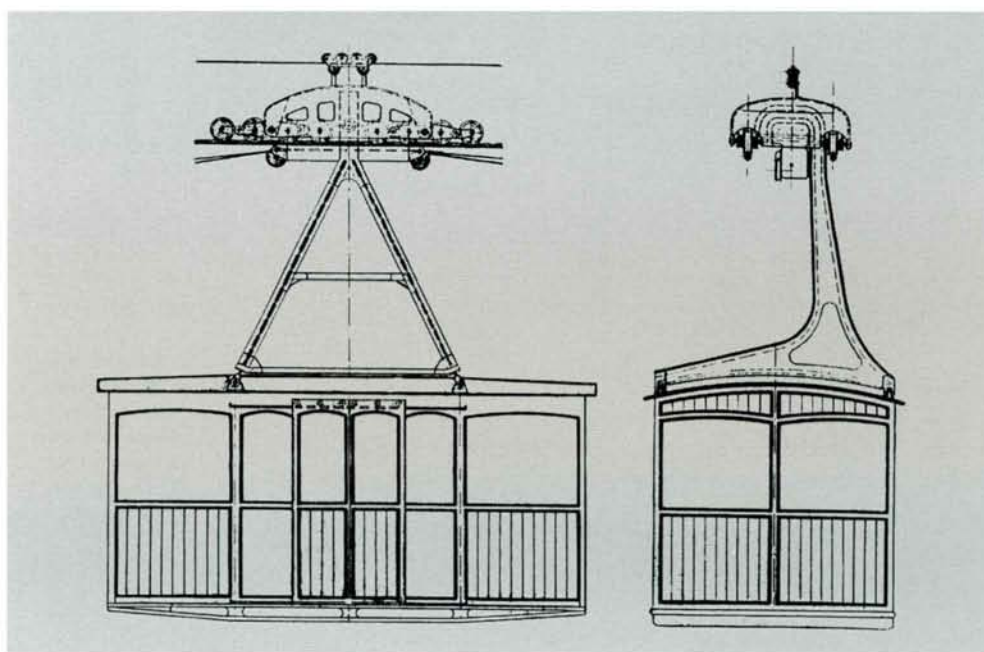
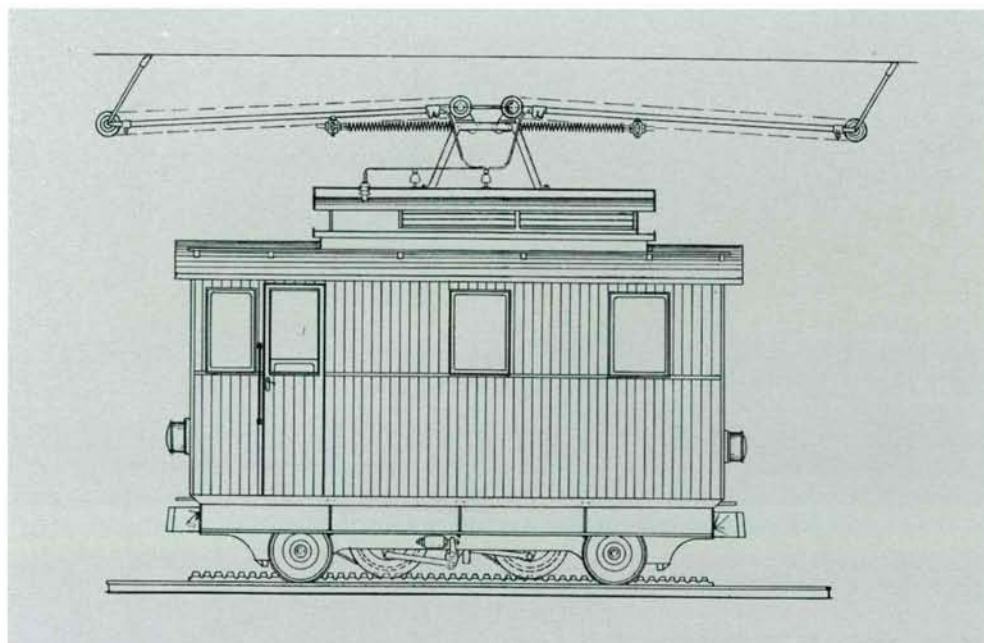
Planta i alçat de l'estació superior del funicular per al sanatori proposat per J. Rodríguez Roda-Ceretti & Tánfani (ADB).

Models dels cotxes presentats en el projecte d'E. Remy-Von Roll per als funiculars del sanatori (a dalt) i de l'hotel (a baix). (ADB).

a cremallera, que utilitzaria la via Fontmartina, sortint d'un petit pla al costat del pont vell, i amb una estació d'encreuament a la Costa. Els seus 3.700 m de línia li perme-

trien vèncer els 723 m de desnivell, amb rampes compreses entre el 15 i el 25%. La línia estaria equipada amb dues locomotores elèctriques a corrent trifàsic que

A dalt, vista lateral d'una locomotora a cremallera de la línia Tordera-Sanatori, segons el projecte presentat per Ribera & Cia. A baix, cabina de 40 places del projecte de telefèric proposat per J. Rodríguez Roda per a la línia Gualba-Hotel (Arxiu Diputació de Barcelona).

actuarien sobre una cremallera tipus Strub, i tres vagons de passatgers. La seva màxima capacitat de transport s'estimava en 160 persones/h.

Es preveia la possibilitat de prolongar la línia fins a l'estació de Palautordera, per tal d'evitar el tram en autocar i el corresponent transbordament.

Hotel. Un funicular via Campins deixaria el viatger a les seves portes, després d'un recorregut de 2.960 m, que superaria el desnivell de 830 m amb un pendent mitjà del 30%. La capacitat de transport seria de 205 p/h.

Els dos projectes anaven acompanyats per una oferta de camions

i autocars de la marca americana Mack, per als trams de carretera.

Projecte de J. Rodríguez Roda

La maquinària i vagons serien subministrats per l'empresa italiana Ceretti & Tánfani, de Milà.

Sanatori. Preveia un funicular que utilitzaria la via Tordera. Sortint d'un punt situat prop del molí de ca n'Illa, en el pla del Rieral, i pujant pel torrent de Ritronyes, després d'un recorregut de 2.960 m acabaria prop de la masia del Baïés, havent cobert un desnivell de 725 m. Els dos vagons eren més aviat petits, de manera que la

instal·lació oferia una capacitat màxima de transport de 90 p/h, inferior a la demanada.

Hotel. Es projectarà arribar-hi mitjançant un telefèric de gran capacitat, que seguiria la via Gualba. El punt de partida es trobaria en la part alta del poble, al costat del mas Fuster. D'allí seguiria la línia de carena del contrafort, fins a assolir la cota de l'hotel. La llargada de la línia seria de 3.300 m, amb un pendent mitjà del 30% per a cobrir el desnivell de 967 m. El sistema seria tricable a moviment alternatiu, amb dues cabines per a cinquanta persones. La capacitat de transport de 200 p/h acomplia, doncs, les bases del concurs.

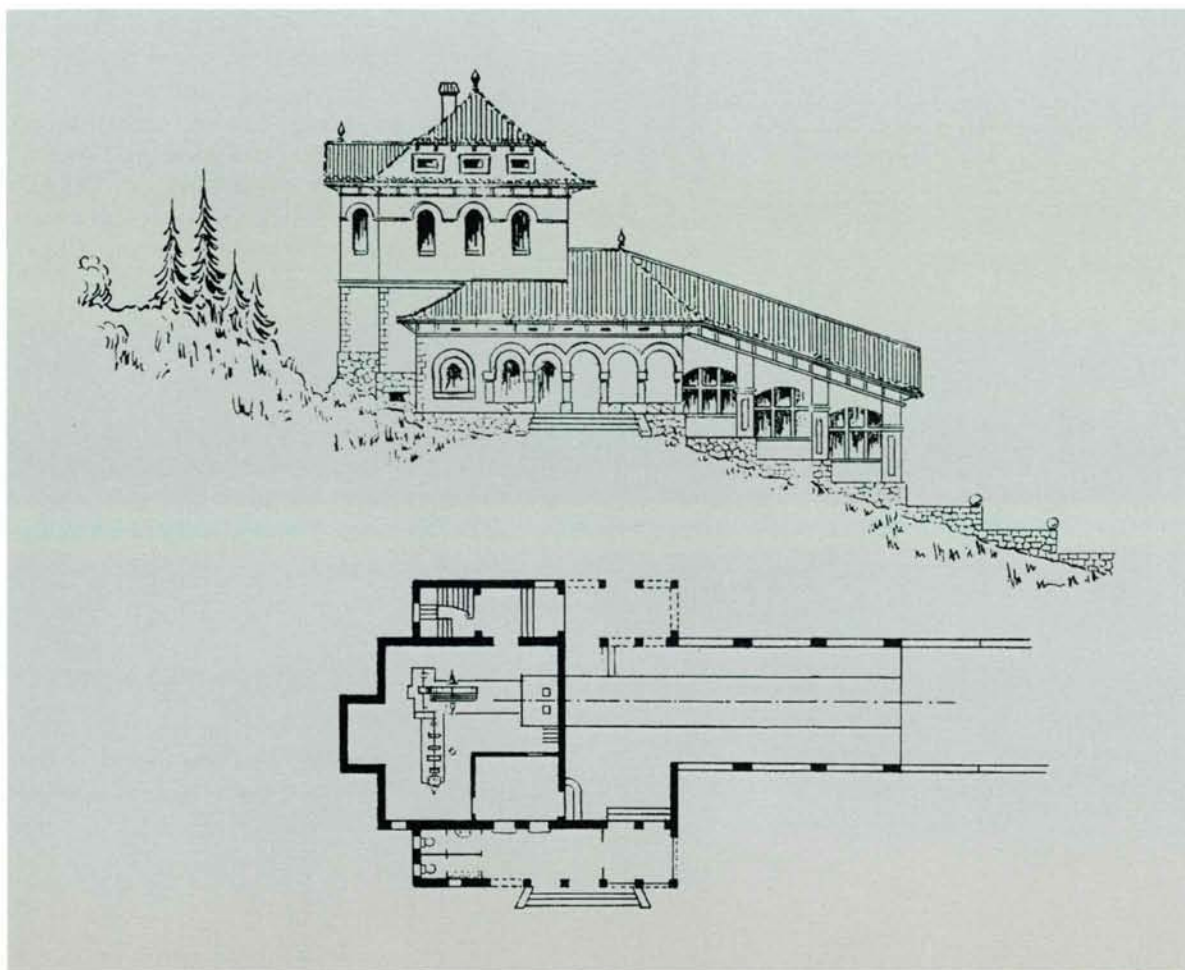
El projecte d'E. Remy

Proposava dos funiculars d'identica estructura, amb tan sols les lleugeres diferències que suposava la seva diferent capacitat. La part mecànica i la via serien subministrades per l'empresa Von Roll, Fonderies de Berne.

Sanatori. Utilitzava la via Tordera, sortint també d'un lloc proper al molí de ca n'Illa. Presentava un traçat francament sinuós, totalment inadequat per a un funicular, en què cal acostar-se el màxim a la línia recta. Amb una llargada de 3.125 m, cobria un desnivell de 742 m sota set diferents rasants, que anaven del 15,6 al 35%. Els vehicles eren de quaranta places i disposaven de calefacció elèctrica. A la velocitat prevista de 3,5 m/s, la capacitat de la instal·lació seria de 142 p/h.

Hotel. S'escollí la via Gualba. Sortint prop de ca n'Illa (no s'ha de confondre amb el molí de tal nom de la Tordera), seguiria un traçat de 3.530 m tan sinuós com l'anterior, amb sis rasants diferents, que anaven del 16 al 40%. La diferència de nivells era de 950 m. Els vagons, idèntics als del sanatori, però més llargs i sense calefacció, tenien una capacitat de seixanta places i la màxima de la instal·lació era de 240 p/h.

Un annex incloïa la possibilitat d'utilitzar la via Campins, amb un traçat gairebé recte de 2.780 metres, però amb sis rasants dife-

Planta i alçat de les estacions superiors dels funiculars projectats per E. Remy (ADB).

rents, que anaven del 14 al 43,3%.

Es proposà també canviar l'emplaçament de l'hotel situant-lo 100 metres més baix, per tal de protegir-lo dels freds vents del nord. El recorregut del funicular esdevindria així 450 m més curt, mentre que per als clients que de l'hotel volguessin accedir als jardins situats en el coll, es podria muntar un ascensor inclinat.

El projecte de Locomoción y Transportes

Es té la impressió que hauria pogut ésser assessorat per l'empresa suïssa Tehodore Bell & Cie, de Kriens, que suggerí una solució molt lògica. Com que els dos punts a comunicar es trobaven gairebé a la mateixa altura i empalmats per una carretera a 3,5 km, es proposava un funicular únic que utilitzaria la via Gualba. Els dos vagons disposarien d'una plataforma horitzontal, on tindrien cabuda els autocars provinents de l'estació de Gualba, junt amb els seus passat-

gers. Una petita cabina allotjaria els viatgers a peu. Un cop a dalt, el vehicle es dirigiria a un dels dos destins. La llargada de la línia seria de 2.907 m, i també sortiria prop de ca n'Illa. L'ample de via, que en tots els projectes era d'un metre, en aquest s'amplià a 1,20 m. La capacitat del sistema podia pujar fins a 280 p/h.

El projecte de Santiago Rubió

Aquest enginyer barcelonès, amb l'experiència de diversos funiculars construïts, presentà un projecte que comprenia dos funiculars d'identica estructura. Aquest projecte s'ha perdut, però es conserven els pressupostos que demanà per separat a les empreses Von Roll i Bell per a les parts mecàniques, i Siemens per a les elèctriques. Gràcies a ells i a un esborrany fet a llapis que s'ha conservat, se sap que utilitzà l'obligada via Tordera per al sanatori i la via Gualba per a l'hotel. Totes les instal·lacions acomplien les capacitats demanades.

En el projecte se suggeria substituir l'autocar des de l'estació MZA fins a la inferior del funicular per un ramal del FC. No se sap, però, a quina via es pensava aplicar-lo.

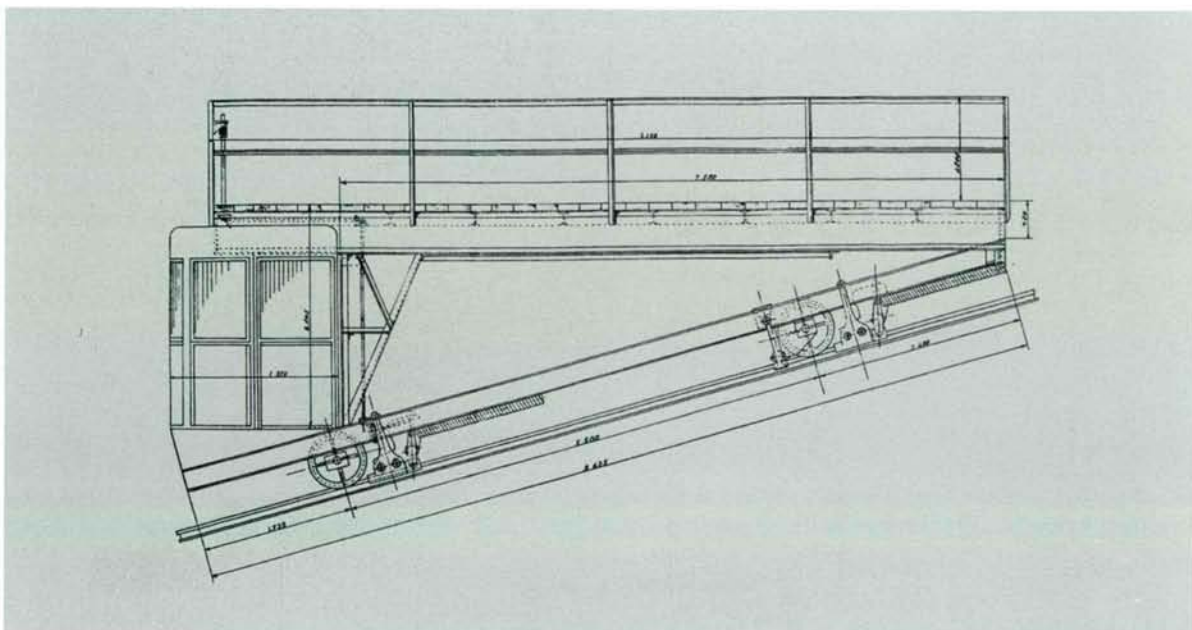
Projecte de R. Marquès Fabra

Aquest enginyer presentà una curta i poc detallada oferta per a dos funiculars d'identica estructura, la maquinària i els vagons dels quals provindrien de l'empresa alemanya Maschinenfabrik Esslingen AG.

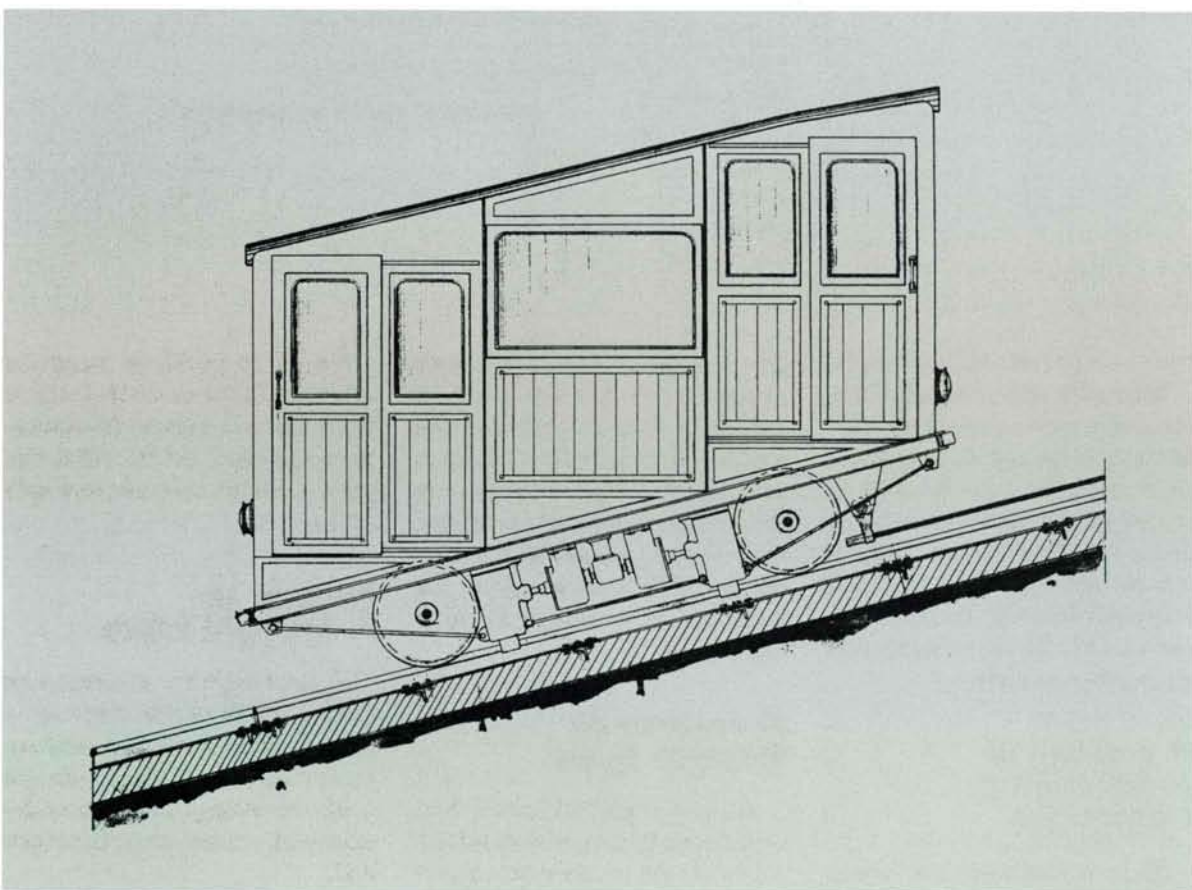
Sanatori. La llargada de la via seria de 2.712 m, seguint la coneguda via Tordera. El valor de les rampes en cap moment no sobrepassava el 30%. Els vehicles serien quatre, empalmats dos a dos formant dos trens. Cadascun d'ells disposava de seixanta places, valor que donava a la instal·lació una capacitat horària de 180 persones.

Hotel. D'identica estructura a l'anterior, seguia la via Gualba. La

**Vista lateral
d'un cotxe del
funicular comú
Sanatori-Hotel,
segons el
projecte de
Locomoción y
Transportes
(ADB).**

**Dibuix en alçat
d'un dels
cotxes del
projecte
J. Rodríguez
Roda-Ceretti
& Tánfani
(ADB).**

llargada de via era de 3.147 m, amb pendents màxims del 35%. Els trens eren també de dos vagons, però la seva major llargada els donava una capacitat de vuitanta places, valor que permetia a la instal·lació assolir una capacitat màxima de 200 p/h.

S'incloïa l'oferta d'una locomotora diesel destinada al ramal de FC proposat en el projecte de S. Rubió.

Projecte de Construcciones Electromecánicas J. de Miquel y Cía

Presentava dos transports aeris de similar estructura, amb material de l'empresa J. Pohlig AG, de Colònia. En una concepció molt moderna en l'ús del cable aeri, es proposava el sistema telecabina a moviment continuat, equipat amb

cabines embragables/desembragables. Ambdues instal·lacions serien trícables, amb dos portadors fixos i un bucle tractor mòbil. Atès que els dos centres estarien per construir, es proposava utilitzar els aeris per al transport de materials en una primera fase, i un cop les construccions acabades, en una segona fase transformar-los al servei de passatgers, substituint tan sols les cabines.

Sanatori. La línia seguiria la via Tordera des del molí de ca n'Illa. Amb una llargada de 3.482 m, remuntaria un desnivell de 950 m. Estaria sustentada per dotze torretes metàl·liques i tindria una dotació de dotze cabines de sis a vuit passatgers, que circularien separades 864 m entre si (freqüència de pas 4' 48"). La capacitat màxima de la instal·lació seria de 104 p/h, inferior a la demanda en el concurs.

Hotel. Seguiria la via Gualba, però passant pel salvatge vessant nord de la carena, inservible per a un funicular, però sempre apte per a un transport aeri. Sortint de ca n'Illa, a la cota 250, després d'un recorregut de 3.166 m, arribava a la cota 1.100 del coll de Corbera, a uns sis-cents metres de l'hotel i a la seva mateixa altura. La línia quedaria sostinguda per deu torretes metàl·liques, i seria dotada de 18 cabines, que circularien amb una freqüència de pas de 2' 24". La capacitat seria de 208 p/h.

Aquests projectes es conserven en l'arxiu de la Diputació de Barcelona, caixa Q-501, excepte el de S. Rubió. Aquesta absència fa suposar que fou l'escollit per a dur-lo a terme, i que s'extravià posteriorment.

Canvis polítics, canvis de plans

La direcció del Patronat que, per raó dels canvis polítics de 1931 (pas de la monarquia a la república) substituï l'anterior, considerà totalment fora de mesura les iniciatives tendents a la construcció d'un sobredimensionat sanatori i d'un hotel de mil llits, de manera que de llavors ençà es concentrà a iniciar, fomentar i reglamentar, d'acord amb les seves competències, l'accés del turisme a les zones altes de la muntanya.

A tal objecte sol·licità als enginyers Santiago Rubió i Joan Fatjó un informe de viabilitat d'un sistema d'accés mecanitzat a la vall de Sant Fe, que fins al moment tan sols es trobava comunicada pel cordó umbilical que representava la tortuosa i empinada pista que venia de Mosquerols, inútil per a

suportar cap tipus de circulació intensa i regular.

El primer d'ells, en col·laboració amb Frederic Armangué, proposà un funicular que, sortint de Gualba, empalmés amb la pista en qüestió poc abans del lloc on actualment es troba el túnel, i on el valor de les seves rampes disminueix considerablement. Els vagons tindrien la plataforma horitzontal i serien, doncs, aptes per a transportar vehicles de carretera amb la seva càrrega.

Joan Fatjó, per la seva part, suggerí un FC mixt adherència-cremallera, que sortint de l'estació de Gualba MZA, pugés per l'estret barranc del torrent de Gualba fins a

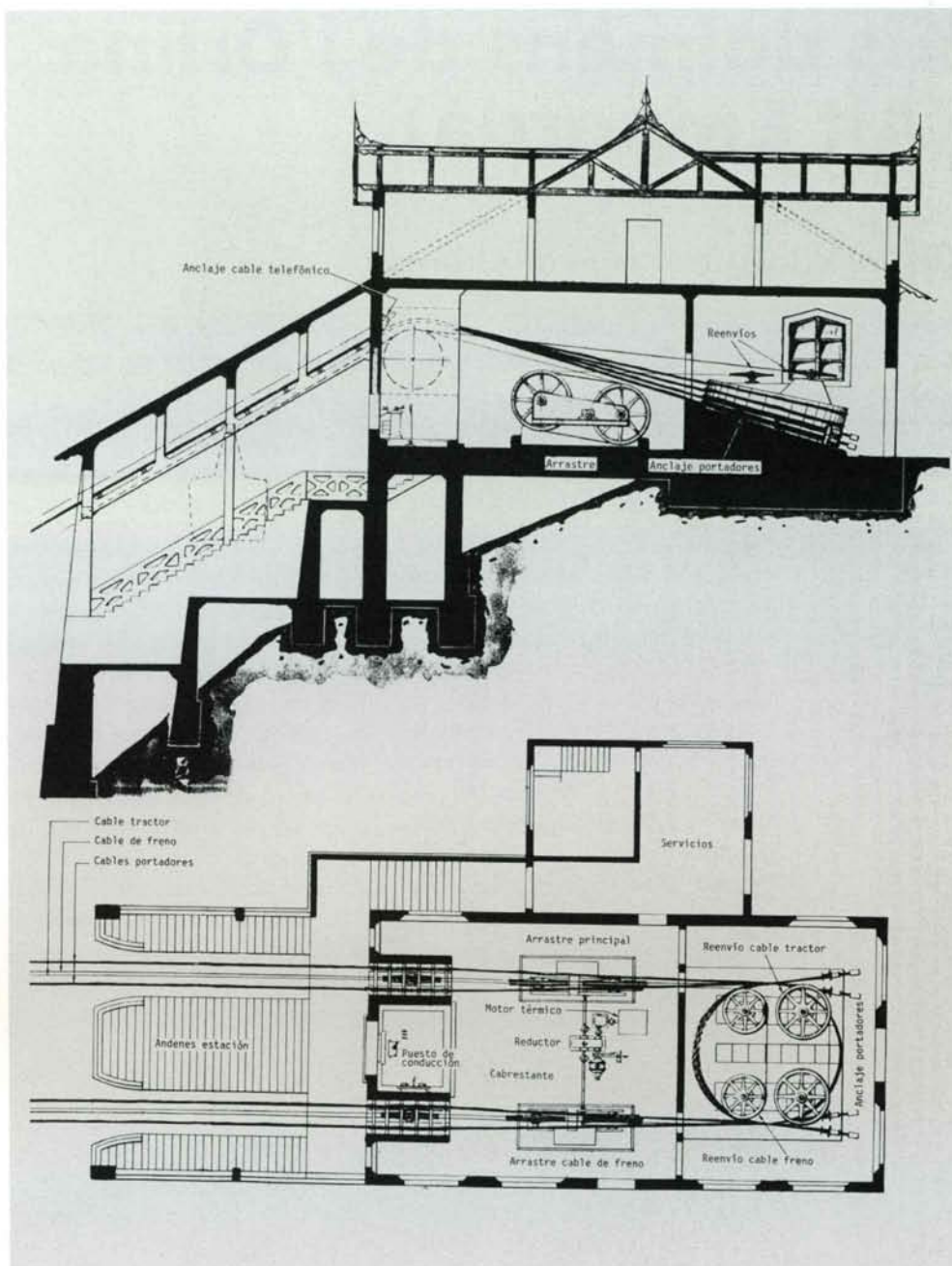
assolir l'entrada a la vall de Santa Fe.

Tots aquests esforços resultaren inútils, ja que es veié clarament que resultaria més econòmic i eficaç construir una carretera de 15 km, amb molts viratges, certament, però amb rampes moderades, continuant la que llavors moria a Campins i que, millorada, és la que actualment es troba en servei. Aquest resultat fou possible gràcies al desenvolupament que des de 1928 sofriren els vehicles de carretera.

Bibliografia

Joan M. GALLARDO. *Los funiculares y teleféricos españoles*. Lluís Prieto, editor. Barcelona 1997.

Planta i alçat de l'estació superior del telefèric per a l'hotel segons el projecte de J. Rodríguez Roda-Ceretti & Tánfani (ADB).

Els dòlmens de l'Orlina (Alt Empordà)

Luis Vidal i Vilaró i Carme Vila i Orriols

Un bell recorregut de la part més alta del rierol de l'Orlina, que ens permetrà endevinar la riquesa arqueològica de la comarca i gaudir de la bellesa d'aquests paisatges.

Aquest itinerari descriu un bell recorregut als voltants de la part més alta del rierol de l'Orlina, que neix a les terres frontereres de les Eres i el coll de Banyuls per a frondre's amb la Muga a Peralada. I ens permetrà endevinar la riquesa arqueològica de la comarca, així com gaudir de la bellesa d'aquests paisatges. El criteri d'agafar com a fil conductor de l'itinerari un riu obeeix estrictament a criteris excursionistes, malgrat la importància que té l'aigua en els emplaçaments humans de la prehistòria.

Sortirem des del poble d'Espolla, indret clau en les rutes turístiques de l'Albera, prenent el camí del coll de Banyuls, on començarem a trobar senyals grocs, fins a arribar a una cruïlla amb un rètol indicador del dolmen del Barranc i de la font del Conill (15 min) situada a uns nou-cents metres de la població; allí seguirem a l'esquerra deixant al cap de 1.350 m una pista a la dreta, fins a la font de Cadeques (30 min), a 2.200 m d'Espolla, i on enllaçem amb el GR-11.

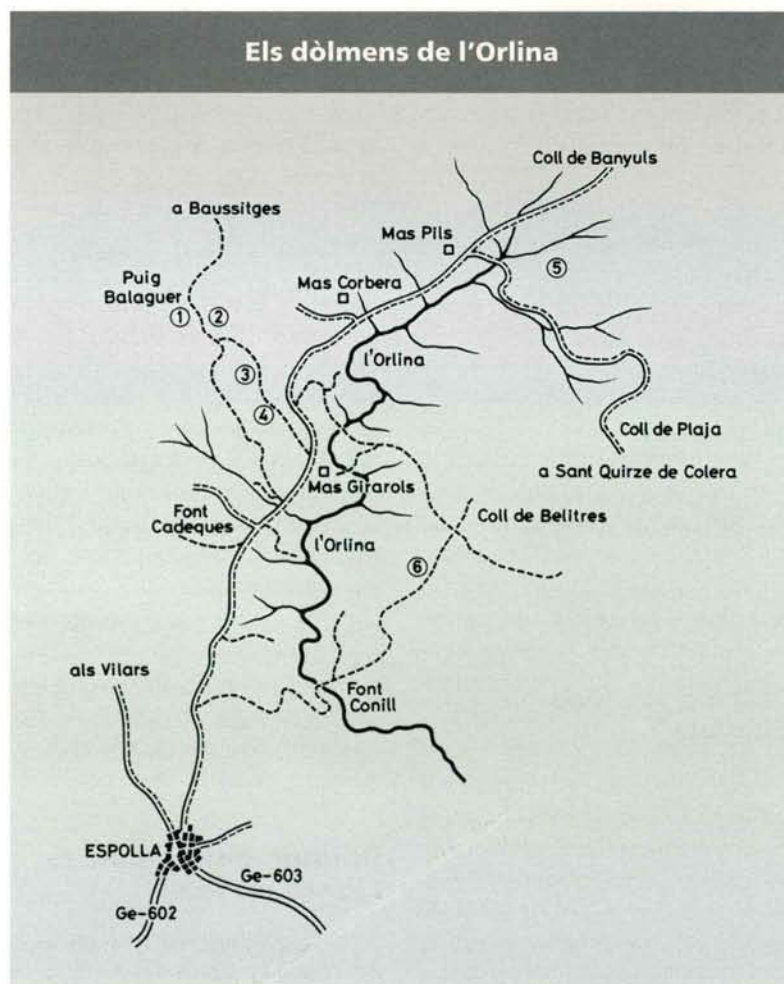
uns tres-cents metres fins a arribar a un pla plantat d'olivera, allí deixarem un trencall a l'esquerra i un a la dreta, i continuarem uns dos-cents metres més fins a una casa, possiblement un antic molí, en vies de restauració; passada aquesta i la ribera de Sant Genís, quan portem uns cinquanta minuts caminant, trencarem a l'esquerra deixant el GR-11 i seguint les marques grogues. Al cap de pocs metres ens desviarem a la dreta per continuar pujant vers el puig de Balaguer, fins a assolir el vessant SE del puig.

Al costat del camí, tocant a un arbre caigut, trobem una interessant fita de Baussitges: aquesta era l'antiga via per a anar a la parròquia de Baussitges, a la vall alta de la Rigarda, que fou municipi independent fins al segle XIX. L'església de Sant Martí va ésser consagrada l'any 1946 i és un exemplar mostra del preromànic primitiu, d'una sola nau amb absis trapezial.

Dolmen del Puig de Balaguer

Continuarem el camí i passarem una tanca de filat; a uns cinquanta metres trobarem a l'esquerra, darrere unes alzines (senyals grocs), el dolmen del Puig de Balaguer (1 al mapa). Haurem trigat uns trenta minuts. Es tracta, possiblement, d'un sepulcre de corredor per les seves dimensions, cambra sepulcral de 2 m de llarg per 1,20 d'ample i almenys 0,80 d'alt, encara que el seu estat fa difícil precisar la seva tipologia. Avui resta dreta sols la llosa lateral dreta, encara que són identificables una altra llosa lateral, una llosa de capçalera i la coberta, de dimensions notables (2,50 m de llarg per 1,60 d'ample i 0,15 de gruix). Situat en un pla una mica inclinat, a uns 320 m d'altitud, sembla orientar l'entrada vers l'est. Si realment es tractés d'un sepulcre de corredor, la seva cronologia se situaria al Neolític Mitjà, entre 3.500 i 2.700 anys a. de C.

Fou descobert per Pere Bosch Gimpera, excavat per aquest i per Lluís Pericot abans dels anys cinquanta i retrobat el 1984 per Enric Carreras i Vigorós i Miquel·Dídac Piñero i Costa, membres del GESEART (Grup Empordanès de

Salvaguarda i Estudi de l'Arquitectura Rural i Tradicional).

Des d'ací es pot pujar al puig de Balaguer (5 min), on podem endevinar els emplaçaments d'alguns dòlmens de la zona: el d'Arreganyats a l'W, el de les Comes Llobes de Pils al NE, el del Solar d'en Gibert a l'E i el del Barranc al SE. Ara deu fer una hora i 48 minuts que hem començat.

Possibles abrics sepulcrales

A un centenar de metres vers el NE del dolmen, en un replà a uns tres-cents d'altitud, hi ha tres interessants construccions (2). Possiblement es tracta del que s'anomenen abrics sepulcrales, que són una mena de sepulcres alternatius als dòlmens. La de l'esquerra, mirada des del dolmen, és un aflorament natural de roques, que té en la seva superfície sis cassolletes rituals. La banda NE de la pedra queda tancada per un mur de paret seca que tomba cap al SE formant una cambra d'1,50 m de llarg per 0,80 d'ample i 0,55 d'alt, aproximadament, amb obertura al SE.

Les altres dues, més a la dreta, estan sota el mateix aflorament natural de roques; la primera està bastida a la part SW, amb una estructura rectangular formada per almenys tres lloses i un revestiment de pedra seca de dimensions mitjanes, que delimiten una cambra d'1,40 m de llarg per 0,75 d'ample i 0,70 d'alt, amb entrada lateral orientada al SW; a la roca hi ha cinc cassolletes rituals.

La segona forma una visera de roca tancada per la banda de l'W amb una paret seca semicircular, que circumscriu una cambra d'1,50 metres de llarg per 0,60 d'ample i 0,65 d'alt, amb obertura vers el SE, a la roca hi ha insculpida una cassoleta ritual de molt bona factura, que fa 7,5 cm de diàmetre per 3 cm de profunditat. Si es tractés realment d'abrics sepulcrales (no tenim bibliografia, ni som arqueòlegs), es podrien remuntar al Neolític Final-Calcolític; això és, entre uns 2.200 i 2.000 anys a. de C.

Dolmen de Mas Girarols II

Continuarem l'itinerari, tornant a la fita de Baussitges (deu minuts des del puig de Balaguer), i prendrem el camí que surt cap a l'esquerra, seguint també les marques grogues, fins a arribar al dolmen de Mas Girarols II (3), a uns cinc minuts i a uns 280 m d'altitud. Aquest dolmen es classifica com un sepulcre de corredor i conserva encara cinc lloses, tres de laterals i dues de capçalera, està protegit amb paret seca a la seva part esquerra i cobert per pedruscall, del corredor no se n'observen restes visibles, encara que en el lloc on estaria situat hi ha una gran profusió de pedres escampades per terra. La cambra del sepulcre té 2,20 metres de llarg per 1,5 d'ample i 0,75 d'alt, i està orientada vers l'est. Durant molt de temps es va considerar destruït, per tant, el que ara veiem és una reconstrucció-conservació del dolmen.

Dolmen de Mas Girarols I

Seguim baixant pel camí fins a trobar el dolmen de Mas Girarols I (4), a uns 240 m d'altitud. Notable sepulcre de corredor, amb un passadís de pedra seca de 2,50 m de llarg i una cambra pentagonal de 2,30 m de llarg per 1,10 d'ample i

1,45 d'alt. Del túmul de tendència circular en resta encara una bona part, fins es poden veure dues pedres del cromlec que delimitava el túmul. El passadís s'orienta vers el SW i cronològicament es pot situar, igual que l'anterior, al Neolític Mitjà, o sigui, de 3.500 a 2.700 anys a. de C. Hi ha un interessant cartell explicatiu signat pel GESEART.

Continuarem baixant (10 minuts) –portem un total aproximat d'una hora 55 minuts de caminada–, fins a retrobar la pista del coll de Banyuls (GR-11), passat ja el mas Girarols.

Ací tenim dues possibilitats: anar de tornada cap al coll de Belitres o seguir fins al mas Pils per endinsar-nos cap al coll de la Plaja i visitar el dolmen de Comes Llobes de Pils (5). Si agafem la segona opció caldrà que seguim la pista a l'esquerra i caminar uns quatre quilòmetres (60 min); estarem sempre a la riba dreta de l'Orlina, trobarem el mas Corbera a aproximadament un quilòmetre i a tres quilòmetres més el mas Pils. Just davant del mas surt un camí, que travessant l'Orlina, va vers el coll de la Plaja i Sant Quirze de Colera; caldrà seguir-lo uns 750 metres (10 min), fins al rètol indicador del dolmen.

Dolmen de les Comes Llobes de Pils

Un cop allí pujarem en direcció NE uns deu minuts, seguint unes

Dolmen de Mas Girarols I.

**Possible abric
sepulcral del
Puig Balaguer.**

marques grogues, fins a arribar al dolmen de les Comes Llobes de Pils, a uns 300 m d'altitud. Dolmen conegut d'antic, el cita Josep Antoni de Nouvilas el segle passat, és estudiat per Isidre Macau, per Lluís Pericot i excavat modernament per Josep Tarrús, Júlia Chinchilla, Josep Castells i Rosó Vilardell l'any 1979. Es tracta d'un sepulcre de corredor amb cambra pentagonal de lloses de pissarra i corredor de paret seca, la coberta caiguda presenta diverses casquetes rituals; la cambra fa aproximadament 1,60 m de llarg per 1,15 d'ample i 1,90 d'alt i està orientat cap al SW. La seva construcció dataria del Neolític Mitjà, uns 3.200-3.000 anys a. de C. La tornada és millor fer-la pel mateix camí, molt planer i ràpid de fer. Hem de comptar per a anar i tornar de les Comes Llobes un total aproximat de dues hores 45 minuts, que, afegits a l'hora i 55 minuts que ja portàvem, fan unes quatre hores 40 minuts de camí.

Si escollim tornar cap al coll de Belitres, també girarem a l'esquerra de la pista del coll de Banyuls (GR-11) i al cap de deu minuts trobarem un trencall a la dreta que baixa cap a l'Orlina; el seguirem, tot deixant una desviació a l'esquerra, prendrem el camí de la dreta fins a travessar el riu i continuarem fins a una cruïlla, on tindrem el mas Girarols davant, a la

riba dreta del riu. Girarem a l'esquerra i aviat deixarem un camí a la dreta. Arribarem al coll de Belitres amb uns 15 minuts. Un cop allí tenim una cruïlla de quatre camins: a l'esquerra un camí que ens porta a Sant Quirze de Colera, al davant l'antic camí de Rabòs i a la dreta el camí que ens portarà al dolmen del Barranc (6), distant uns deu minuts.

Dolmen del Barranc

Aquest, conegut també per dolmen del Cotó, està a uns tres-cents metres d'altitud, a la dreta del camí. Donat a conèixer l'any 1881 per Salvador Sanpere i Miquel, fou estudiat per Cazorro, per Bosch Gimpera i pel Dr. Pericot, entre altres. Modernament, l'any 1981, l'equip format per Tarrús, Chinchilla, Vilardell i Oller l'excava i classifica com a sepulcre de corredor. Cal destacar els estudis fets sobre els gravats de la coberta de Jordi Barris i Duran, el 1983, i Àngels Casanoves i Romeu, el 1986.

Es tracta d'un sepulcre de corredor, amb cambra trapezoïdal, sòl empedrat i passadís de paret seca; la cambra té uns quatre metres de llarg per 2,30 d'ample i 1,07 d'alt, el corredor fa 3,90 de llarg per 0,90 - 0,75 d'ample i està orientat vers el SE; a l'entrada del corredor hi ha una cassoleta ritual. La llosa de coberta que encara queda té ins-

culpits gravats molt interessants, i del túmul en queden restes visibles. En opinió d'alguns autors, aquestes cobertes esculturades restaven a la vista, és a dir, no eren tapades pel túmul; això semblaria lògic si consideréssim com un dels objectius de les inscultures que poguessin ésser contemplades pels habitants de l'indret, cosa que quedaria desvirtuada si aquestes quedaven tapades. En el rètol explicatiu dóna una cronologia entre els 5.200 i 4.700 BP, que equivaldria al Neolític Mitjà, d'uns 3.300 d'uns 3.300 a 2.800 anys a. de C.

Un cop vist aquest megàlit, baixarem fins a creuar de nou l'Orlina, deixant un camí a la dreta, passarem la font del Conill i pujarem vers la cruïlla d'Espolla, a uns trenta minuts del dolmen. D'allí continuarem a l'esquerra i tardarem un quart més a arribar al poble pel mateix camí per on n'hem sortit. A tall d'orientació: haurem caminat unes tres hores i mitja i, si hem decidit arribar-nos a les Comes Llobes de Pils, el temps resultant aproximat és de sis hores i un quart, més el temps que dediquem a les parades per a contemplar aquests monuments.

Recordem de passada que foren bastits amb finalitats funeràries 5.000 anys enrere, fet que ens mostra una estructura social i unes creences religioses no gaire allunyades de les actuals.

Bibliografia

LLUÍS PERICOT I GARCIA. «Los sepulcros megalíticos catalanes y la cultura pirenaica». CSIC - Instituto de Estudios Pirenaicos. Barcelona 1950.

JESÚS GIRALT I RADIGALES, (dir. ed.) et alii. *Gran geografia comarcal de Catalunya*, vol. IV. Enciclopèdia Catalana. Barcelona 1992.

JOSEP TARRÚS I GALTER, et alii (GESEART). *Dòlmens i Menhirs. 111 monuments megalítics de l'Alt Empordà i Vallespir Oriental*. Carles Vallès-editor. Figueres 1988.

ANTONI MANÉ I SABAT. *Itineraris dolmènics de Catalunya*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona 1996.

La ruta de les deu ermites. Santa Coloma de Farners

Ferran Gironès i Gispert

Una ruta excursionista, feta per primera vegada l'any 1992, que enllaça deu ermites de l'entorn de Santa Coloma de Farners, al cor de la Selva.

Santa Coloma de Farners, capital de la comarca de la Selva, està situada a 142 m d'altitud, sobre una terrassa fluvial formada per la confluència de la riera de Castanyet i la riera Major o de Santa Coloma. És precisament en aquest sector on es produeix el contacte entre el massís de les Guilleries i la depressió giro-nina. Això fa que el paisatge de Santa Coloma sigui un paisatge de contrast; la part NW és accidentada per un seguit de muntanyes amb una altitud mitjana que no arriba a mil metres: la serra de Santa Bàrbara, del Pedró, el serrat del Corb i les muntanyes del Rocar, que són els últims contraforts de les Guilleries, i que formen com un semicercle al voltant occidental de Santa Coloma; en canvi, per l'est i sud-est trobem una plana suauament ondulada que arriba fins a la serra del litoral.

En aquest semicercle de muntanyes que hem esmentat hi ha, escampades per pujols, valls, colls i fondalades, tot un estol d'ermites d'un gran interès històric, artístic i religiós, dignes de ser visitades.

Organitzada per Josep Danés i Vila, gran coneixedor de la comarca, es portà a terme, el setembre de l'any 1992, la que s'anomenà llavors «la ruta de les nou ermites», una caminada que va enllaçar, durant tres dies de marxa, nou d'aquestes ermites descrivint un cercle que va començar i va acabar a Santa Coloma. La ruta tingué molt d'èxit de participació i va animar el seu promotor a repetir-la l'any 1995,

aquest cop amb l'afegit d'una ermita més. La repetició de l'èxit ha fet que «la ruta de les deu ermites» quedi, podríem dir, «institucionalitzada», i que es prevegi repetir-la cada dos anys. Josep Danés està preparant actualment una guia de «La

ruta de les deu ermites» amb detall de recorreguts i horaris.

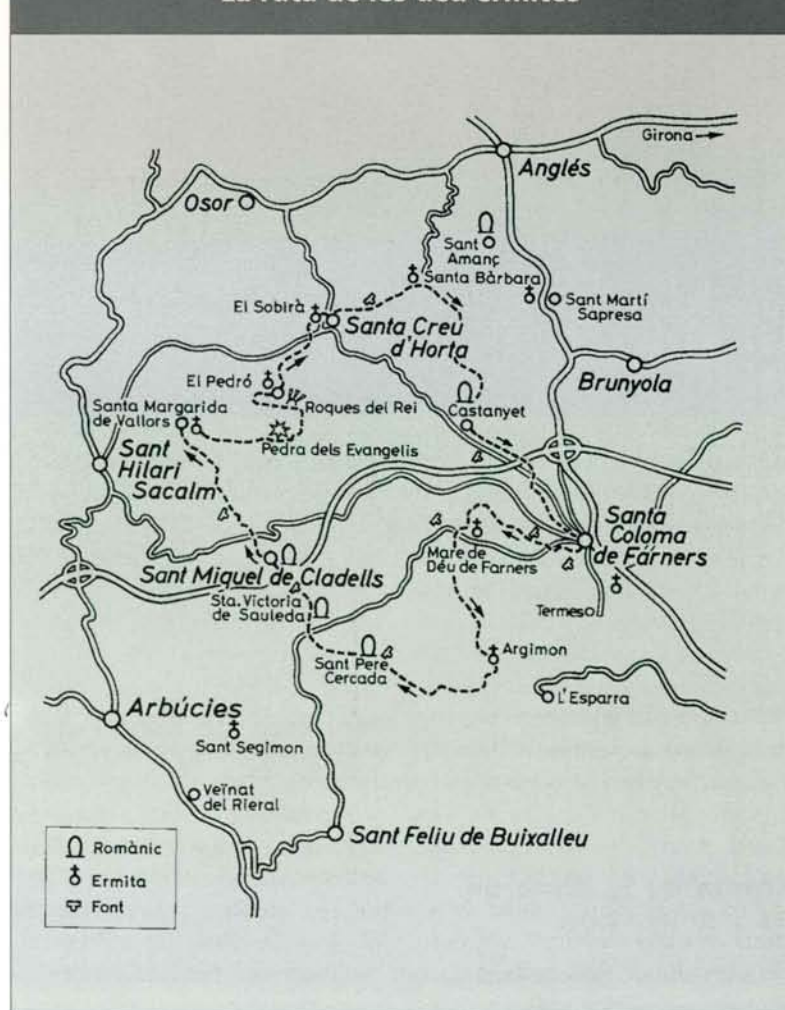
Detallem a continuació les ermites que es visiten, com també el temps aproximat que hi ha entre l'una i l'altra.

Ermita de la Mare de Déu de Farners

A una hora i mitja de Santa Coloma. El santuari de Farners forma, junt amb el castell del mateix nom, un conjunt monumental d'un gran interès. El castell s'alça al cim d'un turó rocós (422 m) i conserva encara les gruixudes parets de carreus de granit (del segle XIII) i una torre d'homenatge cilíndrica que presideix el recinte. Al veí turó del Vent es troben restes d'una muralla. El castell va pertànyer als vescomtes de Cardona, després als Vilademany i als Farners, senyors de Santa Coloma.

L'ermita, al peu del castell, fou consagrada l'any 1200, però de fet

La ruta de les deu ermites

XIII. Presenta una planta de creu llatina, un gran cimbori octogonal, un gran absis i dues absidioles. La porta d'entrada presenta quatre arquivoltes en gradació amb sengles capitells esculpits. El campanar és d'espadanya. Sant Pere havia estat un monestir canonical agustinian, fundat el 1136 i que subsistí fins al 1592. Es pot dir que és el monument més remarcable i ben conservat de la comarca.

Ermita de Sant Iscle i Santa Victòria de Sauleda

A tres quarts d'hora. Situada en un bucòlic paratge, a la vora de l'antic mas de Bellveí Vell, Santa Victòria és una petita i senzilla ermita romànica del segle XI, amb un campanar de cadireta. L'única ornamentació són les arcuacions llombardes de l'absis.

Fins aquesta part de la ruta, el paisatge que trobem és més aviat sec, amb boscos de suros i pins pinyoners i brolla de bruc. A partir d'aquí, però, el paisatge canvia considerablement: és més humit i en els boscos predominen les alzines, els roures i, sobretot, els castanyers, que hi donen un bonic to verdós tendre. A la part més alta, la serra del Pedró, podem trobar també alguna fageda.

A dalt, Sant Andreu de Castanyet. A baix, Santa Margarida de Vallors.

es tractava d'una reconstrucció o ampliació d'una capella anterior. A l'edifici actual s'hi poden endevinar diverses èpoques: l'absis, dels segles X o XI, que podria correspondre a la primitiva capella; la part central, de l'any 1200; la part del davant, barroca, i, finalment, l'any 1787 s'hi afegí la porxada. S'hi guarda la imatge de la Mare de Déu de Farners, objecte de veneració de tota la contrada.

Ermita de la Mare de Déu d'Argimon

A una hora i mitja. El santuari d'Argimon, que corona un turó de

450 m d'altitud, havia estat la capella del castell del mateix nom, documentat ja l'any 1106. És un magnífic mirador del Montseny, les planes selvatana i gironina, la carenada pirinenca, les Gavarres i la serralada Litoral.

Monestir de Sant Pere Cercada

A una hora. L'edifici s'aixeca damunt d'un pujol situat al mig d'una vall tancada –d'aquí el nom de «cercada»–, envoltat pels torrents de l'Espara i de Sant Pere. El monestir és un magnífic exemplar de l'arquitectura catalana dels segles XII i

Sant Miguel de Cladells

A una hora i quart. Forma un petit agrupament amb la rectoria i l'hostal, avui dia casa de colònies. L'església, un edifici romànic del segle XII, té un absis amb un fris decorat amb relleus arrodonits i un campanar posterior de coberta piramidal.

Santa Margarida de Vallors

A una hora i mitja. Està situada en un vessant de la serra del Pedró, en un indret emboscats i muntanyós. L'església ja existia l'any 939, però ha estat objecte de moltes reconstruccions, la qual cosa fa que l'edifici sigui poc característic.

Generalitat de Catalunya

BOMBA INCENDIÀRIA

A la natura, qualsevol foc és molt perillós.

Aquest estiu, una simple burilla pot tenir la potència devastadora d'una bomba incendiària; només serà necessari que un inconscient la llenci per la finestra del cotxe, no l'apagui trepitjant-la o faci servir el bosc com un immens cendrer.

Aquest any, aquest estiu, el perill d'incendi és màxim.

Qualsevol flama o espurna, per insignificant que pugui semblar, pot tenir conseqüències desastroses; per això, si us plau, aquest estiu no encengueu foc, enlloc.

Per a més informació: Teletext TV3, plana 626 Internet <http://www.gencat.es/darp>

Amb el suport de

winterthur

Ara és demà

PEDRA NEU

C/ Brasil, 50
(Cinturó / Avda. Madrid)
BARCELONA
Tel. 93 330 27 74

PEDRA-NEU

17ª OFERTA D'ESCALADA

PEDRA-NEU

10 cintes exprés
+ 20 mosquetons

12.995 ptes.

Arnès d'escalada
+ Sabatilla d'escalada

11.995 ptes.

Bastó telescòpic
de muntanya

2.795 ptes.

Arnès d'escalada
+ Corda d'escalada (50 m)

15.995 ptes.

LLOGUER DE: GRAMPONS • PIOLETS • ARVA • ESQUÍS DE MUNTANYA
CANVI DE SOLES DE: BOTES • PEUS DE GAT

GRAPHICA

GEOGRAPHICA **LLIBRERIA
ESPECIALITZADA**

Diputació nº 321, 08009 Barcelona Tel. 487.46.24

GEOGRAFIA MUNTANYA VIATGES CARTOGRAFIA

SERVEI DE CARTOGRAFIA INFORMATICA
(Fem el teu mapa amb la informació que vulguis)

DESCOMPTA ALS SOCIS DEL C.E.C.
(5 %, màxim autoritzat per la Llei)

Ermita de la Mare de Déu del Pedró

A una hora i mitja. El santuari del Pedró està situat al llom de la serra del seu nom. L'edifici ja existia l'any 1285. S'hi venera una imatge de la Verge, de tradició gòtica i de formes abarroades.

Sant Jaume de Santa Creu d'Horta

A una hora. L'església de Santa Creu d'Horta ja és esmentada l'any 902; va ser renovada el segle XVIII, però actualment és un edifici sense un estil arquitectònic definit. Està situada a la capçalera de la vall del seu nom, drenada per la riera de la Grevolosa o de Gironella,

que desguassa a la riera d'Osor.

A la vora, al vessant W de la vall, hi ha el mas del Sobirà de Santa Creu, situat al cim d'un serrat, a 800 m. El Sobirà és una gran casa pairal, tinguda com una de les riques del país.

Ermita de Santa Bàrbara

A una hora i mitja. El santuari de Santa Bàrbara s'alça al cim de la muntanya del seu nom, a 854 m d'altitud, al SW d'Anglès. Consta des del 1310 en un document del mas Sarsanedes, d'Osor; per tant, cal situar el seu origen en el segle XIII.

Sant Andreu de Castanyet

A una hora i tres quarts. Està situada a la capçalera de la vall del mateix nom, afluent de la de Santa Coloma, i envoltada per una frondosa vegetació, en la qual predominen, tal com indica el seu nom, els castanyers. L'antiga església és esmentada en el segle XIII, i és un petit edifici de factura romànica. Espargides per la vall hi ha nombroses masies, entre les quals destaca el gran mas Albó, visible a mig vessant del veí serrat del Corb.

Una carretera asfaltada d'uns

cinc quilòmetres ens porta a Santa Coloma, final de la ruta, des de Castanyet.

«La ruta de les deu ermites» és una marxa que ens permet conèixer indrets i viaranyes d'una comarca, la Selva, encara no gaire coneguda pels excursionistes; per aquesta raó he volgut fer aquest escrit, perquè crec que val la pena de parlar-ne.

A dalt, l'ermita de Farners; a baix a l'esquerra, Sant Iscle i Santa Victòria de Sauleda; i a la dreta, Sant Pere Cercada.

Travessia E-W de la pica d'Estats (Pallars Sobirà)

Josep de Tera

La via de la travessia de la pica d'Estats, que puja per la via Gabarró, explicada amb detall per a poder-la fer amb tranquil·litat i coneixent quins són els passos clau per a evitar les dificultats, a vegades insuperables, de la cresta.

Encara que sembli mentida, m'atreveixo a parlar per segona vegada de la pica d'Estats; la primera fou l'any 1988 a la revista MUNTANYA núm. 756. Llavors l'article tractava de pujar-hi des del refugi de Broate, a la vall de Cardós; ara voldria parlar de la poc freqüentada via Gabarró.

Anar a la pica d'Estats s'ha convertit en un afer «nacional»; és com per als musulmans anar una vegada a la seva vida a la Meca. Sembla que tot bon català ha d'haver-hi pujat. Llavors per a acon-

seguir aquest objectiu trobem gent equipada de qualsevol manera i amb qualsevol preparació física i, si les condicions meteorològiques són favorables, assolixen el cim.

Un 80% d'aquesta gent ja no hi tornaran mai més, a la Pica, i potser un 30 o 40% ni tan sols tornaran a trepitjar un cim. És al 20% que queda que va dirigit aquest article. Jo estic dins d'aquest vint per cent, perquè de les nou vegades que he pujat al cim, només una, la primera, el

vaig assolir per la via normal del port de Sotllo i la congesta del vessant occità; és a dir, la clàssica pujada de gairebé tothom; encara que llavors, l'any 1968, no vam trobar ningú, a pesar de ser al mes d'agost. També és cert que llavors la pista acabava al pont de la Farga i fins al refugi de Vallferrera quedaven encara un parell d'hores; fet aquest que avui faria desistir ja molta de la gent que puja a la Pica amb espardeïnyes.

La via Gabarró

Després d'aquesta introducció entre crítica i nostàlgica, tornem a centrar-nos en la via Gabarró, que puja a la Pica per l'aresta E, és a dir, la que uneix la punta SE (o pic de Gabarró) amb la pica d'Estats.

Si, tal com deia, he pujat nou vegades al cim, totes, menys la primera per la via normal i la vuitena per la vall de Broate, hi he pujat per la via Gabarró, fins i tot algunes vegades d'anada i tornada. Entenem per via Gabarró la cresta abans esmentada, però amb bases d'accés diferents. Per exemple, els meus inicis d'ascensió han estat una vegada per l'estany Fons i cinc vegades per l'estany d'Areste.

Em quedava pujar per l'inici real de Pere Gabarró, que consisteix a pujar a l'estany d'Estats i després seguir per la valleta que ell anomenà Conca Gelada.

De l'estany de Sotllo a la Pica

És amb aquesta intenció que el dia 20 de juliol del 1997, amb pel meu nebot, l'Albert, plantem la tenda en un dels pocs espais que encara queden lliures al costat de l'estany de Sotllo.

Quin contrast! Fa tot just un mes que vaig pujar al mateix indret amb la mateixa intenció; llavors només érem tres tendes en tot l'estany, va caure una nevada i la temperatura va baixar a tres graus sota zero, i la pujada a la Pica va quedar convertida en una bonica pujada al coll de Baborte

**La pica d'Estats
des del
pic de Gabarró.**

i... encara gràcies! Ara hem comptat que les tendes arriben a la quarantena i no sabem quantes n'hi ha a l'estany d'Estats! Encara que fa fresqueta, l'ambient és estiuenç i els castellers de Barcelona ens obsequien amb un castell de tres a la vora de l'estany!

A les sis i cinc del matí enfilem el camí vers l'estany d'Estats; en arribar-hi veiem que també hi ha una bona estesa de tendes. El camí arriba a l'estany just a l'esquerra de la seva sortida d'aigües, és a dir, per la nostra dreta; la via Gabarró comença just en aquest indret. Situats en aquest punt hem de girar a la nostra dreta per a enfilarnos vers una torrentera força visible.

Abans d'arribar-hi cal travessar una penosa tartera que ens deixarà al costat del petit torrent, el qual hem de travessar per a remuntar-lo per la seva riba dreta. Més amunt el torrent surt d'un curt enyorjat; es pot passar sense cap problema per aquest enyorjat, tot segons paraules de Pere Gabarró, «sempre està sota d'una gran congesta de neu». D'això fa bastants anys, i ara de congesta i de glaçat, res de res.

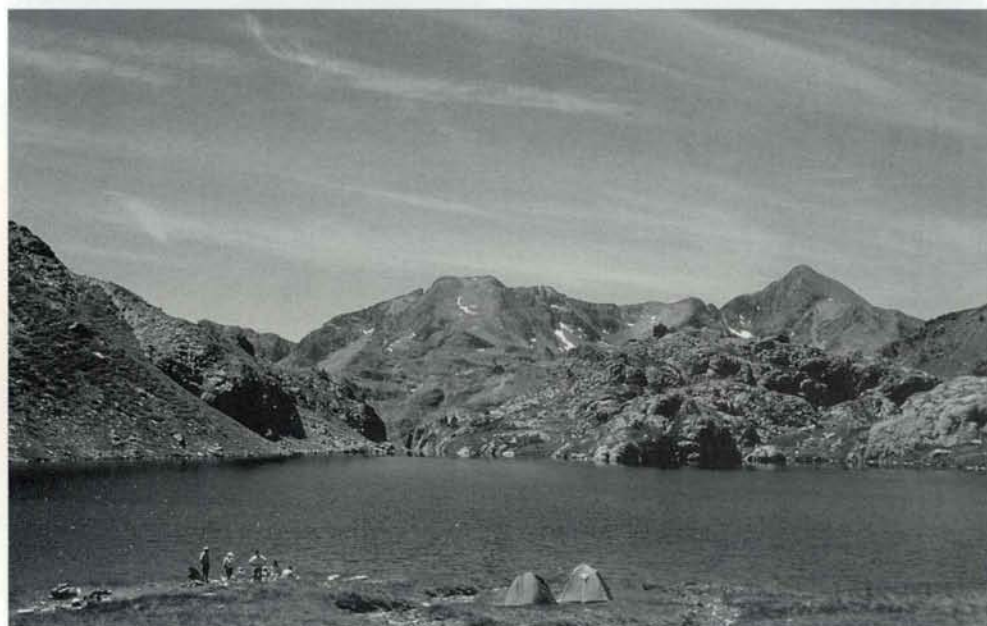
Hem de seguir remuntant la valleta, que gira lleugerament a la nostra esquerra, deixant el proper coll de l'Estany Fondo a la dreta.

Un seguit de congestes ens faciliten el pas per la tartera que cobreix el fons de la conca.

La valleta s'acaba en arribar als peus del pic de Canalbona (que és el cim que domina la vall); llavors veiem a la nostra esquerra un coll, on hem de pujar per un curt però fort pendent.

Aquest coll és el que anomeno «fals coll» en la guia *Pica d'Estats-Monteixo* (vegeu l'it. 58), perquè en arribar-hi veus que quedas abocat a la vall occitana de Riufred i que el veritable coll, anomenat collet de l'Estanyol, queda una mica a la nostra esquerra i pràcticament a la mateixa altura.

A partir d'ací el panorama s'obre; la pica d'Estats apareix davant nostre, i a la nostra dreta

sobresurten les muntanyes i colls d'Andorra; com el pic de Tristaina i el port de Rat. Als nostres peus tenim un estanyol glaçat (aquest sí) que tributa a la vall de Riufred.

El meu nebot, que havia pujat a la Pica per la via normal, queda meravellat del paisatge d'aquest vessant.

Per acabar-lo de meravellar li aconsello fer el flanqueig fins al proper coll, ja que allí veiem als nostres peus l'estanyol que Pere Gabarró anomenà «l'estany més alt de Catalunya» perquè està situat a 2.870 metres d'altitud. Ens situem a la seva capçalera perquè així queda enquadrat entre el pic de Baborte i el pic dels Estanys,

formant el conjunt una imatge de postal.

Ací comença pròpiament la pujada final a la Pica, que queda ja molt a prop. Per a posar-hi una mica d'emoció, seguim estrictament el fil de l'aresta; molt aviat assolim la cota dels tres mil metres en un bony de la cresta, anomenat pic Rodó, per a arribar, a dos quarts i cinc de nou, a la doble punta SE de la pica d'Estats, anomenada pic de Gabarró i vèrtex geodèsic. Com a curiositat puc dir que d'aquesta doble punta surt, pel vessant occità, una vertical i llarga canal, que aquest any està coberta de neu, fet que no veia des de l'any 1969 (cal dir, però, que no pujo a la Pica cada

A dalt, l'estany d'Estats des del coll de Sotllo.

A baix, detall de l'estany de Sotllo, amb els pics de Norís i Monteixo al fons.

El doble pic de Gabarró des de la pica d'Estats.

Horari de la travessia

Del pont de la Molinassa a l'estany de Sotllo	2.15 h
De l'estany de Sotllo al d'Estat	0.15 h
De l'estany d'Estats al de la Conca Gelada	0.35 h
Del de la Conca Gelada al Més Alt de Catalunya	0.30 h
Del Més Alt de Catalunya a la punta de Gabarró	1.00 h
De la punta de Gabarró a la pica d'Estats	0.10 h
De la pica d'Estats a la punta de Verdaguer	0.05 h
De la punta de Verdaguer al port de Sotllo	0.35 h
Del pic de Sotllo a l'estany de Sotllo	1.00 h
De l'estany de Sotllo al pont de la Molinassa	1.45 h
Total pujada fins a la pica d'Estats	4.45 h
Total pujada des de l'estany de Sotllo	2.30 h

any per comprovar-ho).

Dalt del pic de Gabarró explico a l'Albert que no cal alarmar-se pel que està veient, perquè hi ha dos passos clau que treuen tota la dificultat a la cresta que ens ha de dur a la Pica; també li explico el lloc exacte on molta gent queda encallada per no portar la informació necessària per a fer segons quins cims.

Explicació que queda confirmada plenament en veure dos excursionistes que ens hem trobat i que, no fent cas de la meua dissertació, queden mig penjats i es veuen obligats a fer uns flanqueigs força exposats per a arribar finalment plegats a la pica d'Estats. Tot i que nosaltres hem esmorzat a la punta de Gabarró!

Tornaré a explicar amb detall aquest curt trajecte (ja explicat a l'itinerari 58 de la guia *Pica d'Estats - Monteixo*): el descens de la punta de Gabarró fins a la bretxa no presenta cap mena de dificultat; en baixar-hi ens hem de fixar que per a sortir de la bretxa hi ha, al vessant català (W), una curta canal que caldrà grimpar. Una vegada assolida aquesta canal, ve el pas clau, perquè si seguim pel vessant català quedarem encallats; hem d'assolir el fil de l'aresta per a passar al vessant occità (E), allí trobarem una àmplia cornisa que ens permet situar-nos al peu d'una nova i curta canal que ens deixarà novament al fil de l'aresta i seguidament a la pedrera final del cim. Total: 10 minuts de cim a cim! Resumint: primer, una canal a l'esquerra de la cresta, i, segon, una altra canal a la dreta de la cresta.

Arribem a les nou i cinc dalt del cim de la pica d'Estats, i amb prou feines hi cabem. El nombrós grup dels castellers de Barcelona hi van arribant, ocupant pràcticament tot l'espai disponible, ja que tenen la intenció de bastir algun castell dalt del cim. També trobem dos companys de Badalona, amb els quals vam fer el pic del Perdiguero el mes de setembre de l'any passat. Que petit que és el món!

Si al començament deia que era la novena vegada que pujava a la Pica, aquestes nou vegades

s'han de repartir entre vint-i-nou anys, mentre que l'Albert ja en porta quatre; però repartides només entre cinc anys! La joventut empeny fort!

La petita i característica creu de ferro ha desaparegut, i en el seu lloc hi ha una monumental i moderna creu d'alumini.

El dia és molt clar i permet gaudir del panorama més llunyà, com el massís dels Besiberri, la Maladeta i el Perdiguero, així com també de l'estany de Certascan.

El descens

No hi estem gaire estona, dalt del cim, i aviat ens plantem dalt del pic de Verdaguer o punta NW de la pica d'Estats, allí també fem una bona aturada, perquè hi ha menys gent i també perquè ara als estanys de Sotllo i d'Estats ja hi toca completament el sol i, per tant, ja es pot fer la clàssica fotografia d'aquests estanys des de la Pica.

Després de fotografiar els estanys comencem a davallar per la cresta vers el port de Sotllo.

Amb sorpresa veig que la canal per on sempre passo està plena de neu i això ens obliga a baixar per la tarterosa i dreta paret que hi ha a l'esquerra de la canal; cal posar molta atenció a no fer caure pedres, ja que hi ha força gent pujant-hi. Seguidament vénen els flanqueigs fins a arribar al segon esglaó. Ací ens hem d'esperar força estona perquè hi ha dues persones clavades al mig; finalment quan deixen la canal lliure hi baixem ràpidament, dei-

xant una mica sorpresos una parella que s'estan encordant per pujar-hi. Poca estona després arribem al primer esglaó (més curt i més fàcil) i seguidament al port de Sotllo.

És la primera vegada que faig la travessia de la pica d'Estats íntegrament per la cresta, i crec que és una excursió molt recomanable per a qui vulgui sortir de la rutina per a pujar al cim.

Enfilem el descens vers l'estany de Sotllo sense cap més entrebanc que el fet de contemplar que els anys passen inexorablement: als disset anys la tartera del port de

Sotllo la baixava corrent, mentre que ara haig d'anar amb compte de no estirar massa les cames, perquè, si no, el genoll dret fa «crac» i seguidament l'esquerra fa «crec».

Entre «cracs» i «crecs» arribem a l'estany; la claror del migdia fa que el contrast de l'aigua amb el cel i les muntanyes sigui molt intens. Estaríem molta estona fent contemplacions panoràmiques, però hem de desmuntar la tenda per a seguir baixant fins al pont de la Molinassa, on arribem a dos quarts de tres, disposats a maltractar el cotxe per la descuidada pista de Vallferrera.

La mola de l'Esclop i el puig de Galatzó (Mallorca)

Gaspar Valero i Martí
del Grup Excursionista de Mallorca

Un itinerari a dos dels cims importants de la serra de Tramuntana de Mallorca. Des de la mola de l'Esclop es pot veure una de les millors vistes de l'extrem sud-occidental de la serra, amb el mar just als seus peus.

La mola de l'Esclop és un immens bloc de roca, des d'on es gaudeix d'una de les millors vistes de l'extrem sub-occidental de la serra de Tramuntana.

La mola de l'Esclop i el puig de Galatzó s'alcen a la part occidental de la serra de Tramuntana i constitueixen els cims més destacats d'aquest sector de la muntanya mallorquina.

El puig de Galatzó sobresurt de la resta del muntanyam que l'envolta, la seva silueta piramidal és ben visible des de Ciutat, i la veïna mola de l'Esclop és un immens bloc de roca des d'on es pot veure una de les millors vistes de l'extrem sud-occidental de la serra, amb el mar just als seus peus.

Correspon als termes municipals de Calvià, Andratx, Estellencs i Puigpunyent.

Com la resta de la serra, el puig

de Galatzó i la mola de l'Esclop són de naturalesa calcària, amb materials del Juràssic, Triàsic i alguna clapa del Cretaci.

La vegetació d'aquestes muntanyes es pot dividir en tres sectors: el que mira cap a mar, la part alta, i el vessant llevantí que cau cap a l'interior de l'illa. Al vessant de mar, on hi ha antigues marginades de paret seca, testimoni d'antics conreus, el pi blanc ha anat envaint a poc a poc aquestes terres abandonades. A la part alta, on quasi desapareix la vegetació arbustiva, hi predomina el càrritx i l'argelaga, amb alguns claps de pi blanc. I el vessant que mira a l'interior de l'illa, cap a Puigpunyent i Galilea,

és cobert per un dens alzinar.

Dalt de la mola de l'Esclop hi ha les restes de la cabana on el científic Francesc Aragó, l'any 1808, va posar fi precipitadament als treballs del mesurament del meridià, i el puig de Galatzó, coronat per la petita creu de ferro, és una de les muntanyes màgiques de Mallorca, no en va als seus peus encara és viu el mite del Comte Mal, que té parió amb la llegenda del Comte Arnau de la Catalunya Vella.

Tan sols per aquests motius ja val la pena pujar en aquests bells miradors de la muntanya mallorquina, on un encant especial envolta aquests paratges.

L'itinerari

Carretera Andratx-Estellencs, km 97, refugi de les Serveres, pas del Cossi, el Castellàs, caseta de l'Esclop, cim de la mola de l'Esclop, el Castellàs, pas del Cossi, pas de na Sabatera, cim del puig de Galatzó, coll del Carnisseret, font del Pi, Galilea.

El nostre punt de partida és a la carretera que uneix Andratx amb Estellencs, coneguda oficialment com a C-710 (Pollença-Andratx), en la fita que indica el quilòmetre 97. Si ens situam d'esquena a Andratx, hem de pujar per un camí ample que surt a la nostra dreta. A prop de l'inici del camí apareix un cartell que identifica els terrenys on ens trobam com a finca pública, gestionada pel Consell Insular de Mallorca i per la Conselleria d'Agricultura i Pesca del Govern Balear. L'indret s'hi identifica amb el nom de **Son Fortuny**. Vora el cartell, hi apareix una font moderna amb una aixeta.

Continuam pujant uns quants minuts més per aquest camí de carro fins que trobam un entreforc de camins. El de la dreta condueix a la coma d'en Vidal, i el de l'esquerra al pas del Cossi i el puig de Galatzó. El nostre camí continua per l'esquerra, per on aviat observam les parets rogenques de la part esquerra del pas del Cossi. A un poc més de cinc minuts de la cruïlla arribam a les Serveres, una zona condicionada pel SECONA. Hi trobarem alguns bancs i taules, i

una barraca de carboner amb la coberta reconstruïda. Vora la barraca de carboner surt el camí que, en pujada, franqueja el pas del Cossi.

El pas del Cossi

El camí del pas del Cossi és una via rehabilitada recentment per l'Escola de Margers. La via es troba ara neta i amb l'empedrat reconstruït. Deixam les alzines a baix i, entre algun pi, arribam pròpiament a la zona del pas, marcat per dotze graons que ens deixen sobre el coster entre la serra dels Pinotells i el coll de la Moleta Rasa. A la dreta sobresurt el penyal del Moro (653 m). Una propera bifurcació de camins ens indica: cap a la dreta, la mola de l'Esclop; cap a l'esquerra, el puig de Galatzó. Agafam el camí cap a la dreta, per on, sobre roques calcàries erosionades, gairebé un roquissar de lapiaz, enfocam cap a la mola de l'Esclop, per la **contrada dels Pinotells**; el cim d'aquesta petita serra (727 m) queda al nord, a la nostra dreta. Sense camí explícit, per una zona amb vegetació molt degradada, víctima d'incendis, avançam cap al capçal del comellar de les Sínies. Aquesta coma comunica en davalada amb les cases de Galatzó. Sobre el comellar, arribam al **Castellàs**, que és un jaciment talaiòtic. Tot i que les restes no són gaire explícites, es pot veure un parament semicircular de pedres ciclòpies; cal destacar la situació elevada d'aquest reducte fortificat prehistòric.

Partim del Castellàs i deixam de banda a l'esquerra, en capdavallada, el comellar de les Sínies i, en pujada, arribam al planiol de la capçalera de la coma d'en Vidal, que queda al nord, a la nostra dreta, rere d'una paret seca.

Des del **pla de la coma d'en Vidal** pujam entre pins cap a migjorn, per un terreny marcat que ens condueix ràpidament a les ruïnes de la **caseta de l'Esclop**, exponent d'una antiga explotació agrícola avui completament abandonada. En tenim referències històriques, atès que surt documentada al mapa del Cardenal Despuig, de 1785, com a pe-

tita possessió. Remarcam la gran era de batre, per on passa el nostre camí, amb la penya Blanca (756 m), també dita el Castellet, a la nostra dreta. La mola summital de l'Esclop apareix immensa davant els nostres ulls. Mentre ens hi apropam, observam les restes de marjades de la possessió de l'Esclop. En el **coll de l'Esclop**, deixam a la dreta la coma de la font del Quer, que daval·la al grau d'Estellencs.

La mola de l'Esclop

Des del coll de l'Esclop avançam directament cap al penyal de la

mola de l'Esclop i, sense camí definit, anam escalant el seu esquerre coster. Hem de posar atenció a aquesta pujada, atès que és molt rosta, amb un pendent molt fort que pot resultar perillós. Arribats a la carena summital, amb un sòl de roques irregulars, molt erosionades, hem d'anar en tendència cap a l'esquerra. La fita del cim, cap a migjorn, apareix a la fi. Ens hi dirigim directament per la cresta de la mola. El premi a l'altura assolida és una vista panoràmica que permet una perspectiva completa de 360°, sense obstacles intermedis.

Dalt de la mola de l'Esclop hi ha dos elements que el defineixen: la fita del vèrtex geodèsic i les restes de la caseta de n'Aragó.

Continuant per l'esquena superior, en direcció al puig de les Fontanelles, cap al sud, a escassament cent metres de la fita del cim, s'hi troben les ruïnes de la caseta de n'Aragó.

Les ruïnes de la caseta de n'Aragó, dalt de la mola de l'Esclop, és el testimoni d'unes investigacions científiques que donaren com a resultat el metre.

Davallam del cim de la mola de l'Esclop pel mateix camí per on hem pujat. Per anar al puig de Galatzó, descabdellam pacientment pel mateix lloc la ruta que ens ha servit per a anar a la mola de l'Esclop: passam per les ruïnes de la caseta de l'Esclop, davallam al coll

de la coma d'en Vidal i passam vora el Castellàs, fins que, en la cruïlla superior del pas del Cossi, deixam de banda, a la nostra esquerra, el camí del pas i de les Serveres, per on hem pujat, i continuam cap al nord-est, cap al coll de la Moleta Rasa.

Avançam per aquest estret camí de ferradura, amb els espadats de la moleta Rasa a la dreta, per una zona deforestada castigada pels incendis. Prest arribam al **pou de la Sitja**, on hi ha un antic conjunt

d'elements del món dels carboners, amb el rotlle de sitja, restes de la barraca i un humil pou que agafava l'escassa aigua d'escorrentia que podia arreplegar.

Rere el pou, una curta pujada ens deixa sobre el **coll del Morro**, que ens obre el panorama sobre Estellencs. Passam vora alguns rotlles de sitja i amunt, a la dreta, queda el coll de la Moleta Rasa. Després d'una contrada amb diàclasis i avencs, començam la pujada cap al **pas de na Sabatera**. Assolim el pas, que es troba engorjat entre penyes laterals i, immediatament, enllaçam amb el camí de les cases de Son Fortuny cap al puig de Galatzó. Cap a l'esquerra, en davallada, arribaríem a Sont Fortuny i a Estellencs. Per anar al cim, voltam a la dreta, en pujada.

Alguns revolts més amunt, per camí de ferradura, arribam a les ruïnes del que fou una petita caseta refugi de vigilància forestal. Aquest indret és un entreforc de camins: cap a l'esquerra, mirant al cim, surt el camí del coll del Carnisseret, que condueix a Puigpunyent i a Galilea, per on acabarem l'excursió; just enfront surt el camí del cim. Un nou element paisatgístic és l'agulla Forcada, amb agudes puntes rocoses.

Des de les restes de la caseta refugi, pujam cap al punt culminant del puig de Galatzó per un camí rost i poc ferm, que demana tota l'atenció que hi puguem dedicar. Superat el primer tram rost, se'ns apareix la mola de l'Esclop, amb el seu esvelt cimadal planer i allargassat, i s'accentua la presència de la mar. Prest arribam a la primera zona de grimpada, és a dir, de pujada amb ajuda de les mans, entre roques. Novament a peu pla, passam vora les boques de diversos avencs. La pujada final és una altra vegada una grimpada, ara entre insegures roques descarnades, segurament despreses del cimadal en grans esbaldreus. Després d'una petita esplanada de terra, cap a la dreta, ens enfrontam al darrer tram de la pujada, novament per roca nua, en forma de pas, on ens hem d'ajudar amb les mans. Superat el pas, només ens separen alguns metres del cim, on es des-

Des del cim del puig de Galatzó, la mola de l'Esclop es presenta solitària i imponent.

tria el vèrtex geodèsic; hi arribam després de salvar aquesta distància curta, sobre sòl de roca.

El cim del puig de Galatzó

El cim del puig de Galatzó, de 1.026 metres d'altitud, no podria ésser millor premi al nostre esforç. Hi trobarem la creu de ferro i imaginarem la simbòlica pedra que serveix de fita fronterera entre els termes municipals de Calvià, Estellencs i Puigpunyent, de la qual contenen encara les persones majors dels voltants que els senyors de Galatzó (Calvià), Son Fortuny (Estellencs) i Son Nét (Puigpunyent), s'asseien envoltant-la, cadascú sense sortir de la seva possessió. Avui aquest punt es troba sota una enfangada de ciment que acull l'inevitable vèrtex geodèsic.

La vista panoràmica des del cim és magnífica, no debades el puig de Galatzó és considerat com un dels millors miradors naturals de Mallorca, amb extensíssimes vistes per tots els seus voltants. En un intent de lectura d'aquest panorama, podem fixar els següents punts de referència: al nord, i als nostres peus, el poble d'Estellencs i la mar; al nord-est, recoberta per un dels

alzinars més importants de l'Illa, la mola de Planícia (920 metres d'altitud); a l'est la vall de Superna, la Fita del Ram (820 metres) i rodalies; al sud, el terme de Calvià, amb detalls com l'illot del Toro, i més a l'oest, la mola del Port d'Andratx; al sud-oest, la mola de l'Esclop (926 metres); i a l'oest, la serra dels Pinotells i la moleta Rasa.

Davallam del cim del **puig de Galatzó** pel mateix camí fins a les restes de la caseta forestal. Una

vegada hem arribat a l'entreforc de camins situat vora les ruïnes, continuam cap a la dreta segons la posició de davallada; per tal d'arribar al coll del Carnisseret. El camí és un estret tirany que avança sota els costers rocosos del puig de Galatzó, a la dreta, i la davallada cap a la Boal de les Fonts, a l'esquerra. Passam una rosseguera que es troba després del muradal rocos de l'agulla Forcada, mentre fan aparició les primeres arboceres.

Tot baixant de la mola de l'Esclop, el cim piramidal del puig de Galatzó constitueix un desafiament a l'excursionista.

Des del cim del Galatzó, la mola de l'Esclop es presenta solitària i imponent.

L'agulla Forcada és un element paisatgístic, poc abans d'arribar al cim del puig de Galatzó.

Quan arribam al **coll del Carnisseret**, se'ns obre la perspectiva cap a Puigpunyent i Galilea. En el tàlveg del coll observem una fita de partió de termes.

Des del coll del Carnisseret, començam a davallar per un camí de ferradura, entre arboceres i coscoll, fins que aviat entram dins l'alzinar, amb algun pi entremesclat. El camí dissenya alguns revolts en davallada entre l'ombra del bosc, fins que enllaçam amb una pista forestal que davalla en línia recta cap a la font del Pi. La font es troba vora l'inici de l'asfalt, a l'esquerra del camí. Apareix molt degradada, amb restes d'una pica rectangular; a l'esquerra, si miram la pica, hi ha restes d'una mina de paret seca mig enterrada; la font es mostra generalment eixuta. Malgrat el nom, la vegetació arbòria dominant són les alzines.

Vora la **font del Pi** comença l'asfalt de la segregació rústica de Son Nét. En la bifurcació situada al costat de la font, continuam pel camí de l'esquerra, sobre un asfalt molt feble que acaba sent un sòl de pedreny que adopta una davallada rosta, solcada per còrrecs d'aigua. Un poc més endavant enllaçam amb l'asfalt, i voltam cap a l'esquerra, no sense abans observar la mola rocosa del puig de Galatzó, a la dreta. En el següent entreforc, anam pel camí de la dreta, en davallada. Passam vora una pedrera abandonada, que apareix a l'esquerra del camí, i més endavant deixam de banda a l'esquerra alguns camins que ens apropiarien a Puigpunyent. Asfalt avall, arribam a un important entreforc de quatre

camins de la urbanització. El de l'esquerra comunica amb Puigpunyent; el de la dreta amb la reserva del Ratxo, i el de davant, en direcció a migjorn, ens conduirà a la part alta de Galilea. Per aquest vial, deixam a l'esquerra la casa anomenada Can Tomillo i començam a pujar. Algunes cases queden a l'esquerra, després de les quals, en la següent bifurcació agafam el camí de la dreta, gairebé en línia recta, fins que arribam al final de l'asfalt, en forma de rodona. En aquest punt, al fons de la rodona, lleugerament a l'esquerra, continuam per un camí de ferradura, que s'endinsa pel bosc. Una lleugera pujada ens franqueja una coma que, al capdamunt, ens deixa vora un camí de carro limitat per la paret del primer xalet de Galilea. En aquest camí transversal, voltam a l'esquerra, amb la paret de la casa que ara es manté a la nostra dreta. Aviat apareix el portell de la casa, dita **can Joan Petit**, i un poc més endavant, s'obre a la dreta una vista panoràmica sobre el nucli principal de Galilea, situat més avall de la nostra posició. El nostre camí enllaça amb el camí de la Mola, cap a la dreta, en davallada. Deixam a l'esquerra la font de Galilea, amb maneta metàl·lica i un plafó ceràmic que reproduïx el poema de Bartomeu Guasp, «La Fontana». Les cases de **Galilea** van apareixent, fins que arribam a l'Escopidor, un petit planiol que, cap a la dreta, ens condueix a la plaça de l'Església, on acabam l'excursió.

Horari

Carretera Andratx-Estanyol – refugi de les Serveres	0.15 h
Refugi de les Serveres – pas del Cossi	0.25 h
Pas del Cossi – el Castellàs	0.30 h
El Castellàs – caseta de l'Esclop	0.25 h
Caseta de l'Esclop – mola de l'Esclop	0.30 h
Mola de l'Esclop – El Castellàs	0.45 h
El Castellàs – pas del Cossi	0.30 h
Pas del Cossi – pas de na Sabatera	0.40 h
Pas de na Sabatera – puig de Galatzó	0.35 h
Puig de Galatzó – coll del Carnisseret	0.40 h
Coll del Carnisseret – font del Pi	0.25 h
Font del Pi – Galilea	0.55 h

Hores de camí

6.35 h

El volcà de Santa Margarida i 3: Com ha canviat la vegetació el darrer segle

Àngels Morell i Fina (redactora)

Aquest és el tercer i darrer article de tres que presenten els resultats d'una recerca botànica al volcà de Santa Margarida, feta per un grup de socis que participen en les activitats del Grup d'estudis botànics Ramon Pujol i Alsina.

La vegetació que cobreix el volcà de Santa Margarida no ha estat sempre igual, o millor dit, no ha tingut la mateixa fisionomia que té ara. Aquestes diferències que es poden apreciar en diferents moments històrics tenen unes causes molt clares centrades en la intervenció humana que aprofita el medi de l'indret on s'estableix –els sòls millors, els materials del bosc, etc.– per a la seva vida.

En aquest treball volem explicar l'evolució que ha experimentat la vegetació durant els darrers cent anys i les principals causes d'aquesta evolució.

Uns documents interessants

Per a poder veure com ha canviat la vegetació i analitzar les causes d'aquest canvi, hem fet servir uns documents provinents del Centre Excursionista de Catalunya. En concret, una magnífica fotografia de Lluís Marià Vidal, de 1898, extreta de seu arxiu fotogràfic (Ref. D-1871), feta des de can Santa, que ens mostra l'interior del cràter de Santa Margarida amb el vessant NW cobert per una vegetació esclarissada i el pla del fons del cràter cultivat i dividit per un camí que va de N a S

passant per l'ermita de Santa Margarida, que dona nom al volcà, i que es troba al bell mig.

Aquesta fotografia va ser publicada a la *Geografia General de Catalunya* dirigida per Francesc Carreras Candi, volum dedicat a la província de Girona, obra de Joaquim Botet i Sisó (pàg. 109).

També una altra fotografia, de 1963, que ens han cedit amablement els masovers de can Collellmir, feta des de dins del cràter del volcà cap al N, en la qual es veu, a primer terme, l'ermita voltada de conreus i al fons can Santa amb les feixes que descendien fins al fons del cràter.

A més, hem comptat amb un escrit de Ramon Arabia i Solanas de 1881, publicat a l'*Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana* (1882: 403) en el qual ens dona una descripció del camí de pujada des de can Caselles i l'interior del volcà que ens permet interpretar, d'una manera bastant aproximada, el que el blanc i negre de la fotografia no defineix prou bé.

Aquestes dues fotografies antigues les reproduïm en aquest article al costat d'unes fotografies actuals, en color, que recullen, pràcticament, el mateix punt de vista.

Com era la vegetació del volcà fa cent anys

Si analitzem les fotografies antigues, podem apreciar que la vegetació era clarament diferent. Potser no radicalment diferent, però sí clarament diferent.

En primer lloc, hem de constatar que hi havia un gran espai dedicat a l'agricultura. Tot el fons del cràter era conreat. Segons la descripció de Ramon Arabia, sabem que s'hi cultivaven fesols, patates, fajol i blat de moro. A la fotografia és difícil d'apreciar el conreu de cada parcel·la; tanmateix sembla segur que el blat de moro estava plantat entre l'ermita i els dos arbres de l'esquerra, sota el camí, mentre que a la dreta sembla que estigués sembrat de patates. Sobre l'ermita hi ha un camp que sembla que sigui dallat, amb el farratge ajagut eixugant-se al sol. A l'angle inferior esquerre hi ha un quadrat on veiem unes garberes amb les espigues fosques, que semblen de cànem. El conreu del cànem es feia en aquests indrets –segons el testimoni del masover de can Collellmir–, però és molt

Reproducció de la pàgina 403 de l'Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana de 1882, en la qual hi ha una descripció del volcà de Santa Margarida deguda a la ploma de Ramon Arabia.

ASSOCIACIÓ D'EXCURSIONS CATALANA. 403

De aquestos dos volcans, faltantme lo temps, vaig decidir-me per visitar lo darrer. No soch intel·ligent en geologia y buscava sols lo efecte, la impressió, que fixés en ma memoria lo que havia llegit en Bolós sobre eixos monts: per això vaig decidir-me pe 'l més gros. A més, coneix perfectament, per haverlos visitat varias vegadas, los volcanes apagats de l'Auvernia y del Vivarès, y volia fer la comparació. Sempre ab això s'aprén alguna cosa.

La pujada fou fatigosa y un fort ruixat la feu més incòmoda. No bastà á soplujarnos lo espés brancatge dels arbres. Los vents de la tardor comensavan á despullarlos de fullas y, sorpresos en mitj de la costa, no tinguérem més remey que tirar amunt.

Dalt de la carena, en lo meteix cantell del cràter, trobàrem una casa, crech que n' diuen á ca 'N Santa, hont esperàrem que passés aquell cap de núbol. Entrelant, un noyet, ànich habitant que hi havia, anà á avisar á son pare pera que nos obrís la ermita, qu' en lo fons del cràter està construhida.

Aquest es molt gran y molt fondo, en forma de cassola; sas parets baixan en suáu pendent de 120°, menos per la part del N. E., en que quasi son verticals y están cobertas d' espessa brolla; en tot lo restant se mostran vestidas de bosch baix, entorolligats avellaners y verdejants conreus. Lo fons es una planura hont s' hi cultivan los fasols, la patata, lo fajol y lo blat de moro y està per lo tant vistosamente matisada. La silueta del cràter, que vaig copiar en l'àlbum, es molt ondulada y fins graciosa, de manera que lluny de impressionar tètricament ab aquella ralla de quasi perfecta horizontalitat, ab aquell color torrat y rojench, ab aquellas parets llisas y aquella falta quasi completa de vegetació ó tot lo més ab la presenca única de las aixutas falgueras, com succeeix en los cràters de Coupe, de Montpézat y altres de las clásicas comarcas de França avans esmentadas, atrau y s' guanya plàcidament l' atenció Sa gran-

curiós que es cultivés dins el volcà sense cap curs d'aigua. És veritat que el lloc on hi havia aquest suposat canemar ara és l'indret més humit del volcà i sovint quan plou s'hi entolla l'aigua.

També veiem que al porxo de l'ermita, que ara ja no existeix, hi ha unes mates posades a assecar i bé podrien ser mongeteres, de les quals ens en parla Ramon Arabia a la seva descripció del volcà que publicà a l'*Anuari*.

El bosc cobria menys superfície i majoritàriament tapava la part més alta de la carena que tanca el cràter del volcà. Al ves-

sant més encarat al N el bosc era força esclarissat, però descendia fins al pla del fons del cràter, probablement a causa de la forta inclinació del vessant, que no el feia adequat per al conreu. Els troncs blanquinosos que destaquen en aquest vessant ens fan pensar que devia estar cobert en gran part per bedolls, alguns dels quals encara podem veure ara. Els vessants que miren més a l'W presenten un bosc més dens prop de la carena, en canvi, la part baixa d'aquest vessant, no tan inclinada, és coberta irregularment per matollars força escl-

rissats i encara, en alguns punts, la greda queda al descobert i llisca pendent avall.

Com és ara la vegetació del volcà

Les dues imatges preses des d'una mateixa perspectiva amb cent anys de diferència ens permeten observar, en general, els canvis regeneratius de la vegetació en una zona on l'explotació humana ha estat important durant molts anys i ara és gairebé nul·la. Aquesta regeneració és perceptible en dos aspectes diferents: segons el tipus d'explotació al qual era sotmès l'espai i segons el temps que fa que no s'hi practica.

En el vessant NW de l'interior del cràter, els arbres han tapat totalment les clarianes que hi havia el 1898 i ara ocupen tot el pendent del vessant N, quedant a la part baixa entre el bosc i el pla del cràter una franja de bardisses i de falguerars juntament amb altres comunitats de mitja ombra que formen una orla al límit del bosc.

Si hi ha hagut explotació ramadera o forestal –l'absència de feixes ens diu que ho hi ha hagut activitat agrícola– no ha impedit, al cap dels anys, la reforestació natural.

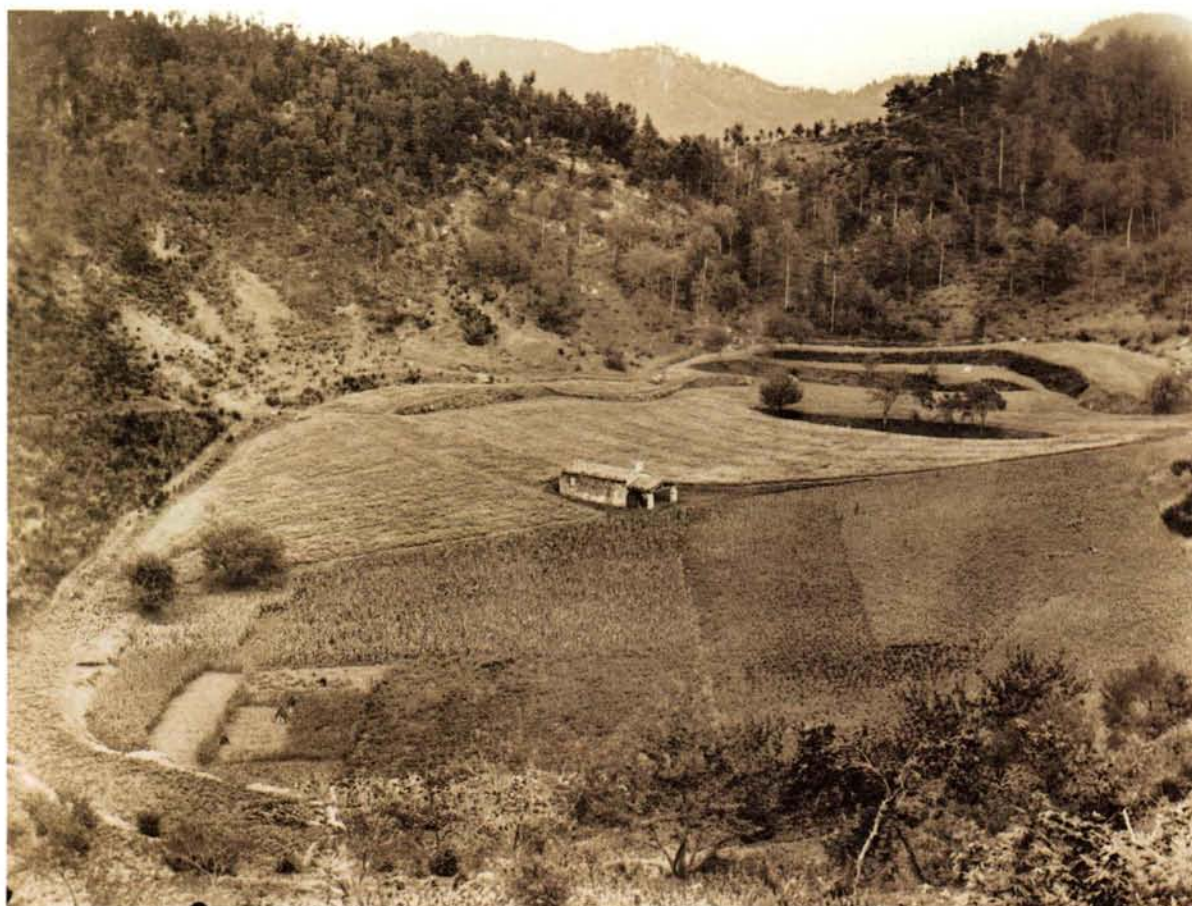
Així, on abans hi havia grans clapes de bedolls, enmig d'una zona arbrada poc densa, al vessant N, i alzines i roures a la carena NW, ara és un bosc espès. Les coloracions grogues i rogenques pròpies de la tardor ens permeten veure que hi ha un predomini d'espècies caducifòlies, principalment faig, trèmol i roure.

Aquest avenç de la vegetació queda particularment clar, si ens fixem en el petit coll que hi ha a la carena. La clariana que hi havia a final del segle XIX ha desaparegut sota grans arbres de fulla caduca i alzines.

En el vessant S de l'interior del cràter, el canvi que hi podem apreciar en aquest vessant no és tan notable perquè la fotografia és feta fa només una trentena d'anys i perquè fins fa pocs anys encara hi havia activitat agrícola. D'aquesta manera l'explotació impedia

Dues vistes de l'interior del cràter del volcà de Santa Margarida. A dalt, una fotografia de 1963 de l'arxiu del mas Collellmir, i a baix, una altra de 1997. Les diferències en l'aprofitament agrícola i l'extensió de la vegetació són ben evidents.

Un document gràfic de gran qualitat provinent de l'arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya. Una fotografia de Lluís Marià Vidal, de 1898, feta des de can Santa, que ens mostra l'interior del cràter del volcà de Santa Margarida, amb el vessant NW cobert per una vegetació esclarissada i el pla del fons del cràter cultivat i dividit per un camí. A la fotografia de baix, veiem una visió de 1998, en la qual s'aprecia un augment de la superfície i de la frondositat del bosc.

qualsevol procés de regeneració natural.

A diferència del vessant N, no hi ha un augment significatiu de la superfície arbrada, però sí de la vegetació arbustiva.

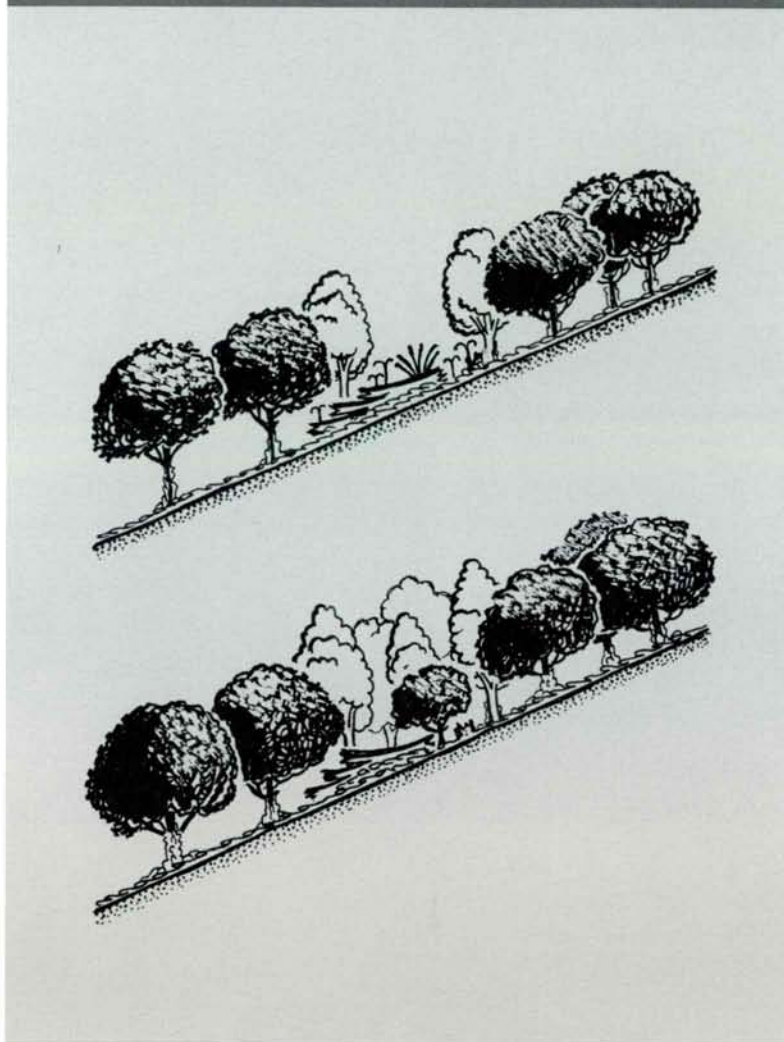
Exceptuant el jardí de can Santa, ara una casa particular de segona residència, les feixes ja no queden tan ben retallades. Ara ja són mig tapades per mates de gòdua, de color verd fosc, arbustos

de les bardisses, molt més abundants al marge del bosc i del camí, i extensos falguerars que veiem de color rogenc perquè són ben secs.

El camí que puja del fons del cràter cap a can Santa, que el 1963

Esquema de regeneració forestal d'una clariana

Esquema de dues etapes de la regeneració del bosc en una clariana oberta accidentalment en un alzinar dens: A dalt, situació actual, en la qual la clariana és poblada per plantes de les landes i arbres caducifolis pioners; a baix, situació que presumiblement és produirà en el futur, en la qual els matolls de la landa han desaparegut a causa de l'ombra que fan els arbres caducifolis de les rouredes i alguna alzina.

separava la part cultivada del bosc d'alzines i roures, ara ja queda mig amagat per una densa bardissa. Aquesta bardissa, vegetació típica dels marges dels boscos, representa una de les primeres fases cap a la reforestació natural d'un espai que ha estat cultivat o pasturat durant molts anys.

La zona plana del fons del cràter, que en 1963 encara eren camps, ara és coberta d'un prat, força humit en segons quins trossos, que es veu envaït pels falguerars i els matollars de gòdua. També en els indrets més humits amb matèria orgànica abundant trobem altres plantes, com l'evol (*Sambucus ebulus*) que cobreix una gran extensió. Als espais plans que quan plou s'entollen fàcilment hi predominen els càrrex.

També l'ermita de Santa Margarida, que dona nom al volcà, ha sofert modificacions al llarg dels darrers anys. Originàriament d'es-

til romànic, fou destruïda pels terratrèmols dels anys 1427 i 1428, que tant de mal van fer en aquesta comarca. Va ser reedificada el 1865 amb una porxada a la façana. Ara, després d'una restauració, presenta una altra fesomia, sense la porxada i una ampliació lateral d'una part de la nau.

Quines són les causes principals del canvi

De fet, la causa global del canvi de la vegetació que podem detectar al llarg dels anys és el canvi de l'aprofitament forestal, ramader i agrícola que en feia l'home.

En primer lloc, amb els anys, s'abandona el conreu dels camps més petits, que són dificultosos de treballar amb màquines. En el cràter del volcà, l'abandó del mas de can Santa segurament va ser decisiu per a l'abandó del

conreu de l'interior del volcà.

També l'aprofitament del bosc, amb els anys, cada vegada és menys intens. La comercialització dels carburants fòssils porta la desaparició del carboneig. I també sembla que la tala de fusta per a llenya ha disminuït molt, si no ha desaparegut fa uns quants anys.

També ha tingut una influència en aquest sentit el fet que aquest paratge tingui una protecció legal.

Tots aquests factors han portat a una situació en què el bosc no ha sofert pràcticament una explotació remarcable i ha anat creixent en alçària i en extensió. Paral·lelament a les zones desforestades, els prats i els matollars i les landes han anat envaïnt els llocs abans conreats, en un avanç de recolonització que, si no s'interromp, portarà fins al bosc.

Un exemple de dinàmica vegetal

Com a mostra del procés de regeneració del bosc, aportem un exemple que hem estudiat en el vessant W del con del volcà, sobre el pla de Sacot.

Dins un vessant cobert per un alzinar dens, la caiguda d'un arbre va obrir una clariana fa uns quants anys. Hem pogut observar que en la clariana la vegetació és diferent de la que la circumda. Bàsicament, el canvi més radical en l'aspecte ambiental ha estat l'entrada de llum. Això ha portat al desenvolupament d'una sèrie de plantes que no es trobaven a l'alzinar.

En essència, la clariana és colonitzada, majoritàriament, no pas per plantes de distribució mediterrània, sinó per plantes de les landes de tendència atlàntica (gòdua, falguera aquilina), i per arbres caducifolis centreeuropeus (trèmol, blada, auro blanc).

L'evolució futura previsiblement ha de passar per la pèrdua de vitalitat de les plantes de les landes, que són amants de la llum, a mesura que els arbres facin cada vegada més ombra. És possible que més tard els arbres pioners també siguin substituïts per altres arbres de les rouredes humides.

Denominació d'origen: Muntanyes de Prades

Toni Arbonès

Les recomanacions d'un especialista d'una excel·lent carta d'escalades amb denominació d'origen.

Avui escolto el vent, només vent.

Miro per la finestra i els arbres es mouen. La setmana passada va tirar quatre grans plataners al costat de la carretera. El xiulet de les llargues ràfagues se'ns fa etern. Sembla que no para...

Els cingles, molts cops a l'abric, són l'única sortida possible; encara que massa càlids a l'estiu per a escalar-hi, ens fan somiar quan les condicions són bones. El ritme de la serra de Prades el marca el temps. Vivim a prop de les muntanyes. El nostre ritme cada vegada és més radical; ara mateix es limita a reposos obligats per falta de pell.

El fanatisme no decreix. Tenim molts projectes per a resoldre, i noves vies que necessiten tornar a ser escalades.

Sabeu?, a vegades em pregunto si val la pena tot aquest esforç: equipar, netejar, assajar, assajar, tornar a intentar... Crec que la filosofia de les muntanyes de Prades és aquesta, la d'anar a poc a poc, desenvolupant amb paciència el que avui dia és sens dubte la millor zona d'escalada de la Península.

Més de mil cinc-cents vies repartides en uns cent sectors, poden orientar-nos sobre la situació actual; la de saturació en els sectors més coneguts o la de soledat en els més recòndits.

Fer una llista i recomanar-ne unes quantes no és fàcil –a tothom li'n faltaran o li'n sobranen–, però el que sí us puc assegurar és que totes són bones escalades, o si més no, escalades amb denominació

d'origen Muntanyes de Prades.

6a, 6a+

Joly Jumper (la Riba).
Placa Rothmans (la Riba).
Musté Recasens (Mont-ral).
Eto e diferente (Siurana).
Espantaocells (la Mussara).
La primera de l'estiu (la Mussara).

6b, 6b+

L'abadie d'Arbolí (Arbolí).
Tu no vadis (la Mussara).
Cavernícola (els Cogullons).
Sistertes (els Cogullons).
La vida de Bryan (la Riba).
Directe Reus (la Riba).
La daga i el punyal (la Riba).
Pole pole (Siurana).
Celtas Cortos (la Mussara).

6c, 6c+

Esduguardabaga (la Mussara).
Calypso (Mont-ral).
Núvol Kimpton (Siurana).
Mimiga Dominga (els Cogullons).
La millor (Arbolí).
Gat Reggae (Siurana).
Jarabe de palo (la Mussara).
Vol de nit (la Mussara).
Rèquiem per un Volvo (Mont-ral).

7a, 7a+

Akí e el dilema (Mont-ral).
Arséniac (Arbolí).
Món màgic (la Riba).
Barrenari (Arbolí).
Tasta (Siurana).
Hidràulics mai tips (Siurana).

Amanece que no es poco (la Riba).
Ella la araña (els Cogullons).
Iogurín (Siurana).

7b, 7b+

Jinga (Arbolí).
Amok (la Mussara).
Mandràgora (Siurana).
Harry el Brut (Siurana).
Foc als dits (Mont-ral).
Kamasutra (els Cogullons).
Tónica per tutti (els Cogullons).

7c, 7c+

Dr. Slump (Siurana).
Dios Nidor (Siurana).
Kin Samalé (els Cogullons).
Txungotxumba (Arbolí).
Siouxie (Siurana).
Jarac (Arbolí).
Trinxalaire (Mont-ral).
Penitenciagite (els Cogullons).

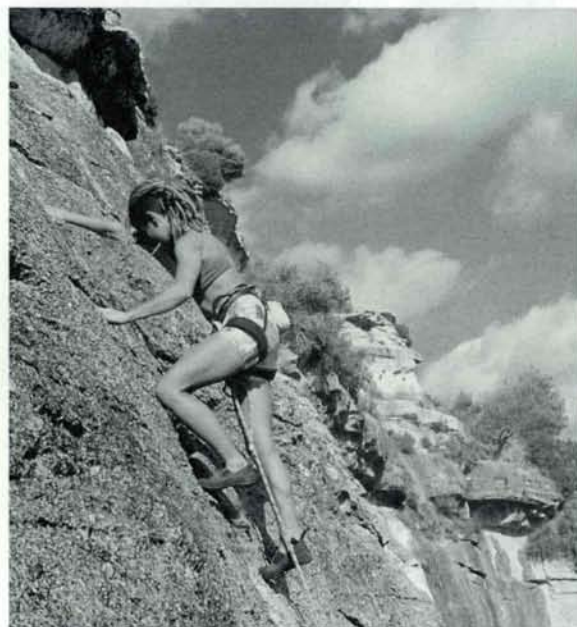
8a, 8a+

Anabólica (Siurana).
Cop de cigala (Siurana).
La cara que no miente (Siurana).
La pota d'elefant (Siurana).
La Megapubilla (Vilanova de Prades).

8b, 8b+

Bad Boy (Siurana).
Renegoide (Siurana).
La balade des pendus (Siurana).
La via de l'alzina (Siurana).
Negociée (Siurana).

Miriam Richart, al sector de Can Gansdionis, de Siurana.

A prop del mar... el massís d'Ardenya (Costa Brava)

Joan M. Vives i Teixidó

Un massís granític amb una vegetació típicament mediterrània, que combina els panorames del mar amb el dels Pirineus i la plana de l'Empordà.

El massís d'Ardenya forma part de la serralada Litoral i té a la vora poblacions turístiques com Tossa de Mar o Sant Feliu de Guíxols. Es tracta d'un massís granític amb una vegetació típicament mediterrània, que, malgrat la proximitat de zones turístiques, es manté en un estat prou acceptable. Si més no, des dels punts alts veurem cases i urbanitzacions, però també ens adonarem de l'extensa massa forestal que recobreix el massís. El recorregut proposat combina els panorames del mar amb el dels Pirineus i la plana de l'Empordà. Si bé es pot fer en bicicleta, presenta molts trams de corriol on cal

anar a peu; d'altres, en canvi, pel fet de ser planers, són practicables i molt agradables de fer, com és el cas del coll de Portes o abans d'arribar a Sant Benet. Les pistes del recorregut són acceptables, encara que també hi ha trams dolentots i de fort pendent.

Assolirem les altituds màximes del sector: el Montclar (417 m) i el puig de Cadiretes (518 m). El Montclar és un turó rocós que queda enlairat sobre la vall d'Aro, mentre que el puig de Cadiretes és un cim boscat on sobresurt un curiós apilotament de blocs que ens permeten tenir un magnífic panorama. Són de destacar els

Carcaixells d'en Dalmau, uns curiosos turons rocósos que queden a sota el cim del Montclar.

Es tracta, doncs, d'un itinerari força complet que passa per tot tipus de camins, amb bonics boscos i bons panorames. També passarem pel costat d'un parell de menhirs (el d'en Llac i Es Terme Gros). És un itinerari recomanable per a fer a la primavera o principis de tardor. Podem qualificar-lo de dificultat mitjana-alta, de gairebé trenta quilòmetres, amb un desnivell de 550 metres i en el qual haurérem d'esmerçar poc més de quatre hores.

Seguidament podreu trobar la descripció de l'itinerari per trams. El punt de sortida és l'ermita de Sant Telm, situada en una elevació que domina el mar i on hi ha un monòlit dedicat a Ferran Agulló, que va promoure el nom de «Costa Brava». En gairebé tot el recorregut seguim senyals de PR o del GR-92.

Sant Telm - coll de la Creu d'en Barraquer (1.05 h; 39% a peu)

Des de la rotonda que hi ha al peu de l'ermita de Sant Telm baixem per asfalt fins al primer trencall que trobem a l'esquerra. Anirem planejant durant una estona trobant alguns xalets amb un bon panorama del mar, fins que creuem la carretera. A l'altra banda, pugem per un entrador que immediatament es converteix en un corriol planer que va enlairat per sobre la carretera, passa per dalt d'una vella pedrera i arriba al **coll de Portes**. El corriol que seguim no es pot fer en bicicleta, ja que s'enfila decidit fins a una nova bifurcació; passem un tram empedrat. Continuem tot vorejant el puig Gros. Passem un collet i el camí esdevé planer fins al **collet de la Mare de Déu** (coll d'en Romaguer). El corriol és planer i en força trams es pot anar en bicicleta, fins que sortim a una pista asfaltada que seguim cap a l'esquerra i arribem a l'arruïnat **mas de Sant Benet**. Passem per darrere el mas: trobem un dipòsit i una font a l'esquerra. La pista puja suau-

Arribant a Sant Baldri.

Generalitat de Catalunya

Exposició Ara és demà - Catalunya. Reptes de futur.

A CATALUNYA, ENTRE TOTS FEM ARA

Vine a veure-ho
al Moll de la Fusta
Del 15 de juny al 27 de setembre
de 12 a 23 hores
Entrada lliure

EL BENESTAR DE DEMÀ.

A Catalunya treballem per guanyar en sanitat, en serveis. Guanyar en natura, en educació. En progrés. I tot, per guanyar en el més important: la nostra qualitat de vida. Entre tots hem fet una Catalunya forta i sana. Som el cinquè país del món en esperança de vida. Tenim 300 àrees bàsiques de salut. I la distància màxima d'un hospital se situa a només 30 km. A més, gaudim d'un bon sistema educatiu. Essencial per a la integració al món laboral i factor decisiu en el nostre benestar. Les noves tecnologies com l'Internet, la videoconferència i el cable faciliten el treball i permeten un estalvi de temps. Temps per gaudir en una Catalunya encara més solidària i acollidora. Entre tots, estem fent ara un país amb un futur encara millor. Un país que tingui en compte les necessitats de tothom. **Perquè a Catalunya**

Ara és demà

Catalunya. Reptes de futur

Amb el patrocini de:

gasNatural

Amb el suport de:

Aeròspaci i Aeronàutica

El Consorci

CATALUNYA

RÀDIO RENFE

Aportació tecnològica:

SONO

Hi participa:

Forum Universitat de les Cultures

2004

Agraim la col·laboració de: Antoni Accensi, Autoritat Portuària de Tarragona, Bector MBT S.A., Centre d'Estudis Marítims i Activitats del Port de Tarragona (CEMAPT), CIESCA, Comissió Europea, Dir Centres de Fitness, Ecotecnia, ESA European Space Agency, Ferrocarrils de la Generalitat, Forges, Fundació Catalana per a la Recerca, Gec Alstom, IBM, IEEC, Institut de Robòtica, La Caixa, Linetk Internacional Inc, Mira S.A., National Aeronautics and Space Administration, Orquestra de l'Escola Virellia, Patronat Català Pro Europa, Publímob, Racional, Seat, UOC, UPC.

Joc de 10 cintes exprés **12.995** PTES

Boudrier + Ballarina **11.995** PTES

Boudrier + Corda d'escalada **15.995** PTES

Bastó 3 segments **2.795** PTES

abans de comprar
visita'ns

CAMPANA
ESPORTS

Urgell, 95 bis - Tel. 453 50 01 - BARCELONA-11

LLOGUER DE:

BOTES - PIOLETS - GRAMPONS - ARVA - ESQUÍ DE MUNTANYA

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

ITINERARIS PEL MASSÍS DEL CARLIT

JOAN M. VIVES I TEIXIDÓ

Recull d'excursions pel massís del Carlit, punt culminant del Pirineu oriental situat al nord de la comarca de la Cerdanya que està sota l'administració francesa.

L'existència del refugi de la Bullosa permetrà de fer boniques excursions per aquestes muntanyes que amaguen, encara, racons ben poc freqüentats.

DARRERS TÍTOLS PUBLICATS:

Pica d'Estats-Monteixo. Vall Ferrera (excursions amb esquís), M. Broch i E. Martín.

Catllaràs-La Quar, David Aloy i M. Mercè Lleonart.

Mont-Roig - Certascan. Vall de Cardós (excursions amb esquís), M. Broch i E. Martín.

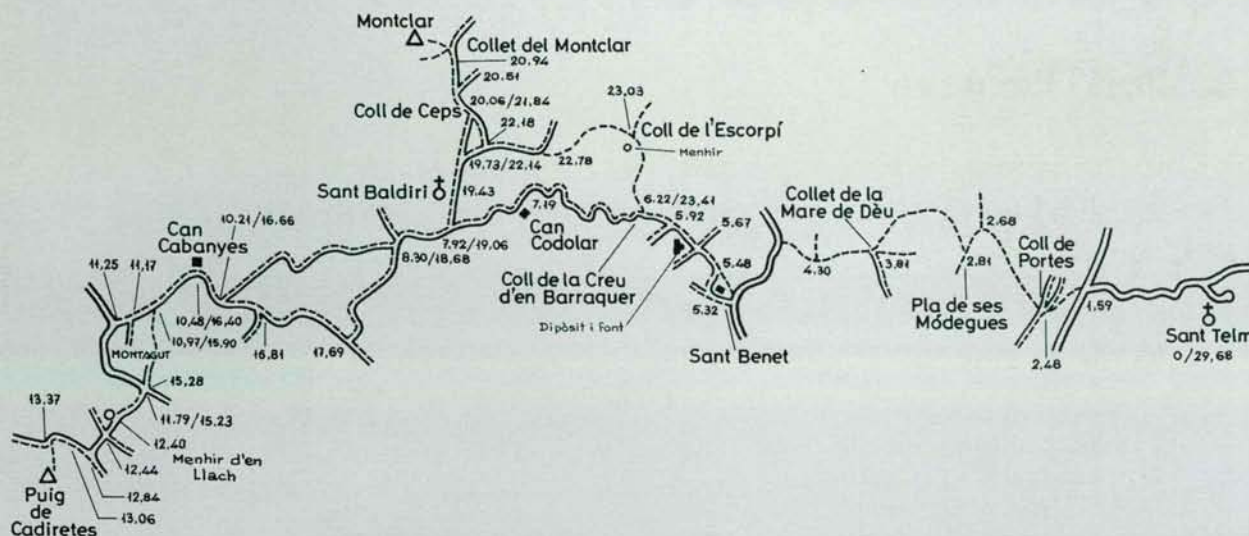

novetat

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Ausiàs Marc, 92-98 int. - Fax 247 35 94 - 08013 Barcelona. Distribució: L'Arc de Berà, Centre Difusor d'Edicions Catalanes
Comandes i administració: Polígon Montigalà, Bèlgica, 6 i 7 - Tel. 465 30 08 - Fax 465 87 90 - 08917 Badalona

Ruta de la serra d'Ardenya

ment i baixa després fins al coll de la Creu d'en Barraquer, on enllaçem amb el GR 92 (hi ha un cartell de fusta en força mal estat on s'indiquen els indrets de la contrada).

Coll de la Creu d'en Barraquer - puig de Cadiretes (0.55 h)

Seguim el GR, que tira per la pista, amb tendència a baixar. Passem pel costat de **can Codolar** i més enllà deixem el trencall a Sant Baldiri. Una mica més endavant, el GR s'enfila per una pistota carenada, amb algun tram molt pendent fins a enllaçar amb una pista que continua pujant una mica més i passa pel costat de la gran i abandonada casa de **can Cabanyes**. Més planerament, sortirem a la carretera, tot deixant el trencall que s'enfila al Montagut, on hi ha unes antenes. Pugem, suaument, per la carretera fins al collet, on trobem una pista a la dreta.

La pista és planera i aviat trobem el **menhir d'en Llac** (a la dreta). Més endavant la pista que seguim baixa cap a l'esquerra i la deixem per tirar cap a la dreta, tot pujant fins a una «placeta», on tornem a girar a la dreta per arribar a un pla. A l'esquerra, un curt tram de corriol ens portarà al cim del **puig de Cadiretes**.

Puig de Cadiretes - Montclar (0.55 h; 24% a peu)

Baixem pel mateix camí fins a la carretera, però ara tirem pel GR, que tot seguit es torna un corriol, s'enfila per travessar la carena i baixa tot seguit a la pista per on hem vingut. En passar **can Cabanyes** podem deixar la pista per on hem vingut i seguir-ne una altra que baixa, primer suaument i després més decidida, fins a enllaçar de nou amb el PR, i arriba a prop de la bifurcació a Sant Baldiri. La pista puja suaument i arriba a l'enrunada **ermita de Sant Baldiri**; al seu darrere tirem de dret i arribem al **coll de Ceps**. La pista és dolentota, amb algun tram molt pendent, i fa una baixada per arribar al **collet de Montclar**. Aquí ens cal deixar la bicicleta i seguir un corriol que puja a trobar la roca i careneja fins al **cim del Montclar**, on hi ha una imatge de Sant Bernat i un túmul de roca.

Montclar - Sant Telm (1.15 h; 35% a peu)

Retornem cap a **Sant Baldiri**, però abans d'arribar-hi, tirem a l'esquerra per una pista que planeja fins a un tram molt pendent i mal més que haurem de fer a peu: tot

seguit, deixem la pista per seguir un corriol que puja fins a la carena, on retrobem el GR 92: som al **coll de l'Escorpi**. Aquí, a la dreta, una mica dins del bosc, hi ha el **menhir d'Es Terme Gros**. Continuem pel corriol que baixa fins al **coll de la Creu d'en Barraquer**, on retrobarem el camí que hem fet a l'anada.

Una parada a prop de Sant Telm.

Tres canyons dels Picos de Europa orientals

Àlex Batllori i Lacueva

Tres descensos de barrancs representatius dels Picos d'Europa, és a dir, d'una gran bellesa. A més, no són gaire difícils, són agradables i amb unes aproximacions curtes.

A dalt, la Foz del Río Chico, i a baix, el riu Urdón, camí de la central elèctrica d'Urdón.

En aquest article s'inclouen tres descensos que són els més representatius de la zona. Aquests canyons estan situats en una zona d'excel·lent bellesa i per aquest motiu són una bona opció si ens decidim a fer una visita als Picos de Europa. A més, són descensos senzills, agradables i amb unes aproximacions curtes.

Foz del río Obra-Urdón (Santander)

Situació: Per a arribar al canyó haurem de seguir la carretera de Cabrales en direcció a Puente Poncebos i posteriorment a Sotres. Des de Puente Poncebos trobem una carretera recentment asfaltada que ens conduirà al petit poble de Tresviso, on trobarem la capçalera d'aquest descens.

Descripció: Abans d'arribar al poble de Tresviso es troba un pont seguit d'una presa petita; és a partir d'aquí on podem iniciar

el descens. Comencem amb una sèrie de ressals de tres, quatre i dos metres fins a arribar al primer pou d'onze metres. Una petita zona inundada ens porta a un

altre pou de set metres seguit d'un altre de set metres en un tram enyorjat. Continuem el descens i trobem altres petits pous de sis, set i dotze metres, un ressalt de cinc metres i un altre pou de quatre metres. Aquí finalitza l'anomenat riu Sobra. Un pont que creua aquest riu ens marca el límit per a accedir al poble de Tresviso, però, si volem, podem continuar pel riu Urdón, fins a la central elèctrica d'Urdón, la qual cosa ens suposarà unes tres hores d'activitat. La sortida per Urdón té un cert interès quan arribem a un afluent, el qual dona color a aquest darrer tram.

Horari: Dues hores de descens fins al pont (riu Sobra), tres ho-

res (Urdón). És interessant la combinació de cotxes si fem el descens sencer, o un cotxe a Tresviso si només fem el descens del riu Sobra.

Època de descens: Des de la primavera fins a l'estiu.

Material necessari: Dues cordes de 20 metres, vestit de turbo o similar.

Foz del río Chico (Santander)

Situació: Abans d'arribar al poble de Tresviso trobem un petit corriol que baixa cap a la Cueva del Agua (si tenim algun dubte, qualsevol persona del poble ens ho pot indicar). Aquest corriol passa per un pont que travessa el riu Sobra, i el seguim fins a una caseta de la companyia elèctrica. Continuem el camí fins a trobar l'aigua que surt de la surgència del Río Chico. La capçalera del descens la trobarem retrocedint uns quants metres i podrem baixar per una tartera fins al principi del descens.

Descripció: Aquest recorregut només consta de dos pous de 7 i 35 metres, que finalitzem en el canyó d'Urdón, una mica més avall del pont que creua el riu Sobra.

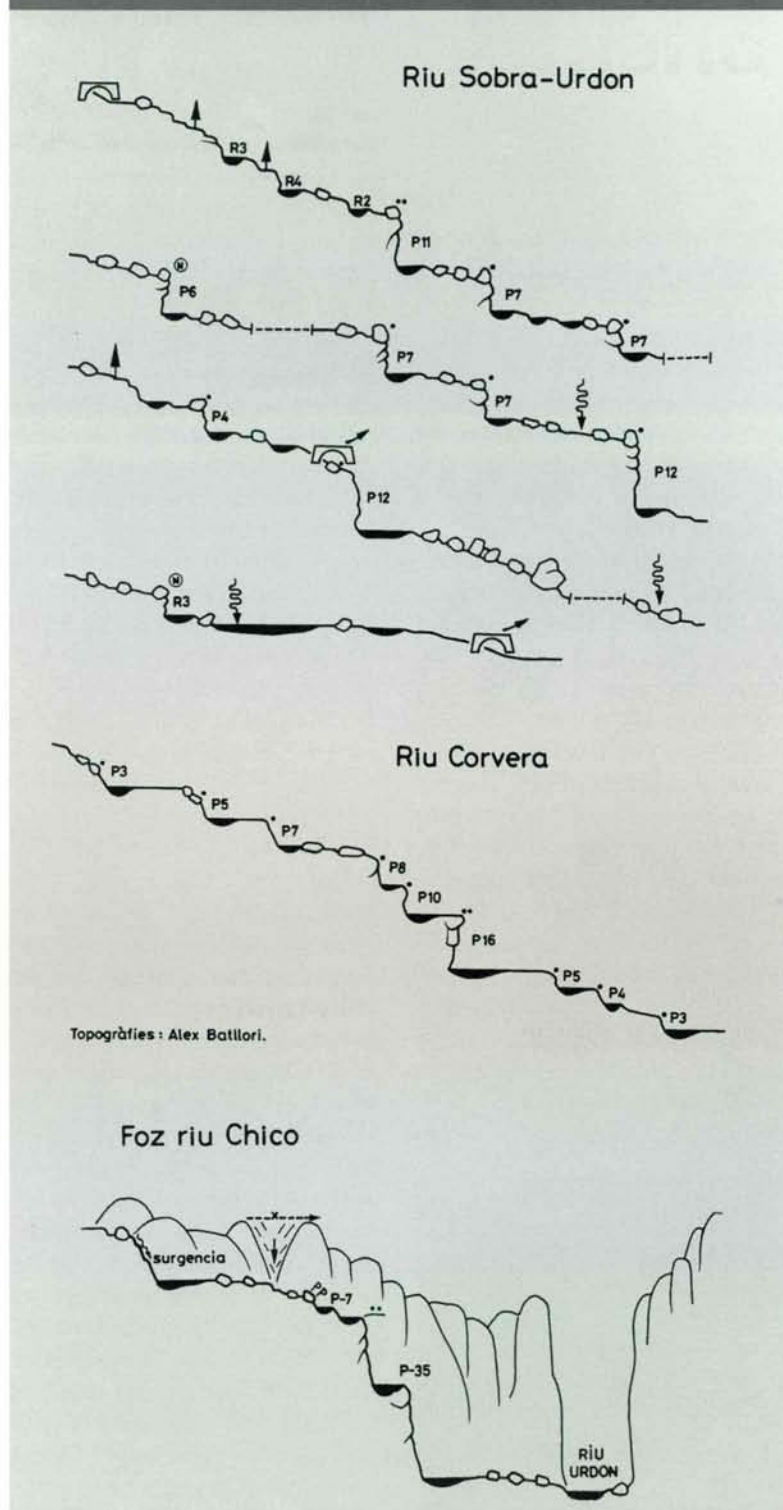
Època de descens: Estiu.

Material necessari: Dues cordes de 40 metres, vestit de turbo o similar.

Fitxa tècnica del riu Sobra-Urdón

Pou	Corda útil	Ancoratge
R-3	desgrimpable	—
R-4	desgrimpable	—
R-2	desgrimpable	—
P-11	2-20 m	2 espits
P-7	1-20 m	1 espit
P-7	1-20 m	1 espit
P-6	1-20 m	1 espit
P-7	1-20 m	1 espit
P-7	1-20 m	1 espit
P-12	2-20 m	2 espits
P-4	1-20 m	1 espit
P-12	2-20 m	1 espit
(Final riu Sobra principi d'Urdón, sortida a Tresviso).		
R-3	1-20 m	natural

Perfil dels engorjats

Riu Corvera (Santander)

Situació: El riu Corvera és un dels afluents del riu Deva i es troba situat en el massís oriental dels Picos d'Europa. Aquest riu porta les aigües de les muntanyes que envolten el port de Las Brañas. L'accés el trobem al poble de la

Hermida. Des del poble de la Hermida surt una carretera que ens porta al poblet de Beges. Uns cinc-cents metres abans d'arribar al poblet deixarem el cotxe. Des d'aquest lloc trobem una pista que seguirem fins a arribar als hivernals, on deixarem la pista i seguirem per un corriol que trobarem a mà dreta i que ens portarà fins al

Situació dels engorjats

coll de Pan de Ranes. Aquí observem l'entrada del riu Corvera; un fort pendent ens portarà a la capçalera del riu.

Descripció: Comença el descens en una zona per la qual anem avançant entre blocs fins a arribar a un indret on el canyó s'engorja. En aquest punt comença el descens pròpiament dit: un primer pou desgrimpable seguit d'una successió de petits pous de cinc, set, vuit i deu metres, amb marmites situades al final dels pous. A continuació trobem el ràpel més llarg del descens, de setze metres. Després trobem tres pous curts de cinc, quatre i tres metres que posen punt final a aquest descens.

Horari: Una hora d'aproximació i dues hores de descens.

Època de descens: Estiu.

Material necessari: Dues cordes de 20 metres i un vestit de neoprè.

Cartografia

En els tres descensos és útil el plànol núm. 16-5 (56) SGE Carreña-Cabrales.

Fitxa tècnica del riu Corvera

Pou	Corda útil	Ancoratge
P-3	1-20 m	1 espit
P-5	1-20 m	1 espit
P-7	1-20 m	1 espit
P-8	1-20 m	1 espit
P-10	1-20 m	1 espit
P-16	2-20 m	2 espits
P-5	1-20 m	1 espit
P-4	1-20 m	1 espit
P-3	1-20 m	1 espit

Indonèsia, selva i volcans

Miquel Àngel Giravent

Una breu crònica d'unes excursions fetes durant un viatge a les llunyanes i selvàtiques illes de l'Extrem Orient: Java, Sumatra i Lombok.

El Merapi

Yogyakarta, ciutat emblemàtica de l'illa de Java per la proximitat de l'impressionant temple de Borobudur, un dels monuments budistes més importants del món, i del Prambanan, el més gran conjunt de temples hinduistes de l'illa, està situada al peu del volcà encara actiu Merapi (2900 m aproximadament). No el confongueu amb el Merapi, també actiu, que s'eleva al peu de la localitat de Bukittingui a l'illa de Sumatra. Iniciem l'ascensió al cim pel vessant nord des de Selo, a 30 km de Yogyakarta, a la 1 h de la matinada. El desnivell que s'ha de superar és de 1500 m de pujada constant i polsegosa que es fa més penosa a mesura que desapareix la vegetació i el terreny esdevé més

pedregós i reliscós. Nosaltres decidim realitzar l'excursió amb guies, els quals contractem a Yogyakarta en una agència. El nostre grup està format per 15 persones de les quals 3 som catalans, 2 madrilenys amb qui fem amistat i la resta són italians, suïssos, alemanys i anglesos. Cal dir que tant sols fem cim la meitat del grup. Encara que l'excursió no és molta llarga, és imprescindible portar botes de trekking degut a la forta pendent i a la inestabilitat del terreny i sobretot cal portar aigua ja que no se'n troba durant tota l'ascensió. A les 5:00 som al cim, les pedres del qual emanen fumaroles contínuament, disposats a presenciar la magnífica sortida de Sol. Hi ha la possibilitat de descendir al fons del cràter, el qual és inundat per la presència de la lava incandescent, la

vermellor de la qual ressalta en la foscor de la nit. El paisatge lunar que envolta el Merapi, amb impressionants roques groguenques de sofre que emergeixen del fons del cràter, és realment fantàstic. En el descens que es fa en 3 hores és interessant observar la duresa de la vida camperola que es desenvolupa al voltant de Selo, on és principalment la dona qui porta el pes de la feina.

El Bromo

Un altre volcà actiu interessant de visitar és el Bromo, situat a l'Est de Java, més accessible que el Merapi i per tant més visitat, però no per això deixa de ser espectacular. Nosaltres accedim al Bromo de Surabaya, segona ciutat de Java totalment comercial amb un interessant parc zoològic d'espècies endèmiques com ara el tigre de Sumatra, el tigre blanc, dragons de Komodo o el rinoceront blanc. El trajecte que fem és Surabaya-Probolinggo en cotxe de línia (3 h) i d'aquí fins a Cemoro-Lawan en «bemo» (1.30 h). El Bromo és un cràter dins un altre cràter molt més extens. A Cemoro-Lawan que està just sobre el cràter gran hi podem trobar allotjament barat. L'endemà, a les 4:00, descendim al cràter gran, a través d'una vasta regió d'arena volcànica i ascendim per unes escales fins al Bromo, el qual efectua contínues i espectaculars emanacions de gasos. A les 5:00 ja som sobre el cràter, que a diferència del Merapi poc a poc es va omplint de gent que ve a contemplar la magnífica sortida de Sol. Existeix un estret corriol que permet donar la volta al cràter amb molta cura de no relliscar perquè els estimbals que es precipiten a ambdós vessants són perillosos. És interessant allargar aquesta volta accedint a altres cràters que es troben darrera el Bromo i observar les impressionants erupcions de gasos d'un altre volcà accessible des de Malang (més espectacular que el Bromo!) anomenat Gunung Semeru (3678m alt.), el més alt de Java. Malgrat les fortes erupcions que produïa aquest volcà, un canadenc em va dir que era possible pujar

Cràter del volcà Bromo a l'illa de Java.

Vall del Kerinci

Canviem d'illa i anem a Sumatra, en concret a la localitat de Sungai Penuh a la vall de Kerinci, situada a uns 350 km al Sudest de Padang. El Kerinci és una regió selvàtica i muntanyosa molt poc visitada, amb una societat matriarcal com la de la interessant cultura Minangkabau a Bukittinggui (Nord de Padang). L'interès d'aquesta zona és el Kerinci Seblat National Park amb molts ecosistemes diferents que contenen distintes espècies animals (Tigre i elefant de Sumatra, distints primats...) i també vegetació i flora endèmica destacant la Rafflesia, la flor més gran del món. Tenim dues possibilitats: pujar al volcà actiu més alt d'Indonèsia (Gunung Kerinci 3805m alt.) desde Kersik a 50 km al Nord de Sungai Penuh (2 dies d'excursió) o bé pujar al llac volcànic més alt del Sudest asiàtic, el Gunung Tujuh a 2000m alt. Nosaltres, per falta de temps, ens decantem per la segona possibilitat. Amb transport públic arribem fins a Pelompek, 60 km al Nord de Sungai Penuh. Durant el trajecte podem contemplar una vastíssima plantació de té situada al peu del Gunung Kerinci. Dos o tres km a peu de carretera asfaltada ens portaran a l'inici d'un camí que s'endinsarà a la selva fins arribar al llac. Durant les 3h de pujada cal destacar la fauna i flora que hi tobem (un elefant de Sumatra, algunes espècies de primats, un jardí d'orquídees etc...). L'entorn que voreja el llac Gunung Tujuh o també anomenat dels set pics és totalment selvàtic i val la pena passar-hi una estona contemplant-lo o bé prenent-hi un bany en les seves fredes aigües, les qual formen una impressionant catarata que es perd en les profunditats de la selva.

En l'aspecte humà, la zona del Kerinci està poc habituada al turisme i per tant els seus habitants sempre volen conversar amb els estrangers. Molts d'ells ens volen acollir a casa seva i inclús un mestre d'escola ens porta a la seva classe perquè expliquem als seu alum-

nes com és el nostre país. És un orgull per a ell. Tanmateix és impossible trobar menjar que no sigui el típic menjar Padang, una mena de tapes d'arròs, carn de búfal, vegetals, ... picantíssimes!

Gunung Rinjani (3726 m alt.)

El nostre següent objectiu el trobarem a l'illa de Lombok, a 8 hores de Bali en ferry. L'illa de Lombok és interessant per les se-

ves platges verges d'arena blanca i pel corall de les illes Gili; però també, encara que menys freqüentat hi trobem un impressionant cim, el Gunung Rinjani, una muntanya sagrada pel poble sasak. Els sasak són un poble natiu de Lombok molt pobre i de creences animistes. Com vam poder comprovar, molts d'ells peregrinen fins el peu del Rinjani durant l'època de lluna plena per adorar la muntanya i es banyen en unes aigües termals sulfuroses que neixen allí amb finalitats curatives.

Llac Segara Anaka l'interior del cràter des del cim del Rinjani (Illa de Lombok).

El Mount Rinjani, 3.726 m a la illa de Lombok.

L'excursió comença en el petit poble de Senaro al qual hi accedim en 3 h de Seguí en bemo. Cal dir que a Senaro és fàcil trobar guies o inclús llogar tendes, però no hi ha botigues per comprar menjar. Nosaltres decidim prescindir de guies ja que el camí no té pèrdua i és bo; tardarem 3 dies en pujar i baixar. El primer tram és boscós amb una pujada constant però no molt forta (4 o 5 hores). L'únic entrebanc que ens trobem és un petit incendi que hem de travessar i que s'ha format degut a la secada que pateix Indonèsia. Una

vegada superada la dificultat i havent deixat el bosc, ens enfilem bruscament fins el coll Pelawangan (2.500 m alt.) en 2h més. D'aquí estant podem contemplar un vastíssim cràter inundat per un llac, el Segara Anak, que es veu dominat per l'impressionant Rinjani. Hi ha gent que acampa aquí però nosaltres decidim baixar fins el llac (2000m alt.). Quan hi arribem, el voregem fins arribar a un sortidor d'aigües termals on ens trobem amb una comunitat Sasak. És un bon lloc per bivaquejar i a més és l'únic lloc on podem trobar aigua du-

rant els tres dies!. L'endemà ascendim al Rinjani. Són 1700m de desnivell amb dures rampes de terra volcànica molt reliscosa que fa la pujada esgotadora. Tardem 7 hores en pujar amb trobada de monos inclosa en el camí. Del cim la vista és espectacular. Al fons el mar, un espès bosc ribeteja la muntanya i a sota apareix el llac del qual emergeix un petit volcà fumejant. Al dia següent, després d'haver fet un altre bivac en el bosc, desfem el camí fins a Senaro. Encara que el camí és bo i no té pèrdua cal estar en forma per fer-ho en tres dies!.

En l'aspecte cultural, tinc la impressió que, a diferència de Bali, a l'illa de Lombok l'Islam sembla que s'està imposant sobre l'hinduisme, la qual cosa podria portar a la pràctica desaparició d'aquest com està passant a l'illa de Sumatra amb els batac (cristians) o a Java amb els hinduistes i budistes. Esperem que això no passi i es conservin les tradicions culturals hinduistes tan arrelades a la població balinesa.

Síntesi final

Aquestes 4 excursions formen part d'un viatge a Sumatra, Java, Bali i Lombok realitzat durant el mes d'Agost del 97 per Francesc Sabater, Montserrat Giravent i Miquel Àngel Giravent. Encara que en aquest article no ha estat comentat, cal dir que també vam visitar altres interessants regions com ara la reserva natural d'orangutans de Bukit Lawan al Nord de Sumatra o la societat matriarcal dels Minangkabau a la zona de Bukittingui i els Batak cristians a la regió del bonic llac Toba, sempre a l'illa de Sumatra. D'altra banda, a Java és molt recomenable visitar el Plateau de Dieng a uns 130 km de Jogyakarta, un altiplà amb un immens cràter en el qual es troben els temples hinduistes-budistes més antics d'Indonèsia i on l'activitat geotèrmica és important amb espectaculars surtidors d'aigua sulfurosa bullent. Finalment, correspondria a un altre article parlar de les tradicions balineses amb les seves danses (Kecak, Barong-Rangda...), celebracions funeràries cremacions, ofrenes als temples... En fi, un viatge recomenable i força barat.

L'ermita de la Mare de Déu de Montsant

Modest Montlleó i Espasa †

Descripció de l'ermita més alta del Montsant, feta per un enamorat d'aquesta muntanya i de la seva gent.

Aquesta ermita pertany a la paròquia d'Albarca i se n'encarrega el rector d'Ulldemolins, que en té les claus. Està situada a 1.030 m d'altitud i edificada sobre el cingle de l'Espaset. És la més elevada de totes les ermites del Montsant. El lloc té un panorama dilatat vers les muntanyes de Prades, comarca de les Garrigues i Priorat històric. Construcció de volta apuntada, amb contraforts exteriors, porta d'accés dovellada i desproveïda d'absis. Fa pensar que podria ésser una construcció del segle XIII o principis del XIV. L'edifici és senzill i com a únic ornament s'hi pot veure l'escut de la cartoixa d'Escaladei, del 1742, procedent d'una reforma, fruit d'una trobada entre l'abat de Poblet i el prior d'Escaladei, en què quedà al servei de l'ermita un monjo de la cartoixa.

No fa molts anys que l'ermita havia estat precedida d'una porxada, a falta d'atri, que era un excel·lent soplug, també posterior a l'edifici. Com que estava molt malmesa, van decidir aterrar-la totalment. Encara avui s'hi poden veure els senyals del lloc que ocupava el porxo.

L'interior guarda l'actual imatge d'alabastre de la Verge, segons una versió moderna, i un retaule de sant Jordi. L'any 1981 s'hi va restaurar la capelleta de damunt la porta, es restituí la campana i es reféu el campanaret.

L'antiga imatge de la Mare de Déu, segle XIV, era una talla de pedra de 85 cm, d'una expressió simpàtica. Se'n guarden alguns fragments i podria reconstruir-se. Com la majoria de les imatges, aquesta

també té la seva història o llegenda que explica Narcís Camós al *Jardín de María*.

L'actual ermita sembla que no és la primera que s'hi va edificar. A la part posterior s'observen les ruïnes d'un edifici adossat a la paret de la roca, que podria ser la primitiva capella a la Mare de Déu, i no parlem de la casa dels ermitants, que és una construcció ben localitzada.

L'indret és extraordinàriament solitari, solament s'hi pot trobar algun pastor, algun excursionista, els caps de setmana, o boletaires a la tardor.

La història antiga

El 12 de setembre de 1164, Albert de Castellvell, senyor de Siurana, va atorgar a Ramon de Vallbona i a Pere de Montsant aquest lloc de la Mare de Déu a fi que s'hi edificués un estatge religiós, concessió que fou feta amb la vènia del rei Alfons I. En el moment de construir-se l'ermita o la primitiva capella, entre la balma i la cinglera, aquestes terres no pertanyien als seguidors de sant Bru, i és fàcil de trobar-hi un aclariment si fem un petit examen dels límits que assenyalen el territori atorgat per Albert de Castellvell, o sigui, «al locum in Monte Sancto» que limita a orient amb les roques de damunt d'Albarca i punta Corbatera, a occident amb la font de la Mare de Déu i pineda de darrere l'ermita, al sud amb el camí actual a la Morera i Cova Santa i, al nord, amb Fontalba i la vall d'Ulldemolins.

Els primers anacoretes provinents de Cérvoles, abans del 1170, romangueren en aquest lloc fins que Albert de Castellvell autoritzà a Arnau de Saïfores la repoblació d'allò que Pere de Montsant i els seus companys havien renunciat. Anys després l'adquisició del «locus», l'obtingué fra Guerau Miquel a les darreries del segle XIII i a la seva mort passà a la cartoixa d'Escaladei, començant aleshores els primers passos per a aixecar-hi un cenobi cistercenc. Interessats en aquesta construcció d'envergadura hi trobem un matrimoni lleidatà, Pere Balb, la seva muller Guilleuma i filla, els quals van decidir establir-s'hi. Amb el temps van veure que el lloc no reunia les condicions desitjades i en descobrir un indret idoni prop de la Morera, van anar a la petita vall arrecerada i fèrtil, amb abundància d'aigua i millor clima. Allí traslladaren l'asceteri, que convertiren en una granja ermita anomenada de Bonrepòs (avui Mas de Sant Blai). Aquest traspàs devia tenir lloc entre els anys 1202 i 1203. La comunitat de Bonrepòs va perdurar fins al 1473.

L'ermita de la Mare de Déu va seguir el camí de les altres que es troben a l'entorn del Montsant i que els monjos d'Escaladei procuraren arranjar. La veneració a la Verge va augmentar notablement i la trobem estesa més enllà de les rodalies i comarques veïnes: són remarcables els aplecs del segle XVIII.

El passat més recent

Al segle passat, en desaparèixer la cartoixa d'Escaladei, va minvar la devoció i, com tantes altres ermites del nostre país, va quedar abandonada del tot i servia solament com a soplug de pastors amb els seus ramats.

Tot aquell territori fou comprat per una família benestant de Cornudella, i Ramona Ballestar, vídua d'Antoni Rodés, a requeriment del rector d'Albarca, va cedir l'ermita i la imatge que tenia guardada. El dia que s'entronitzà de bell nou la Mare de Déu fou un jorn de gran festa i després cada any tenia lloc un aplec molt con-

La façana de l'ermita de la Mare de Déu de Montsant. A la paret encara són visibles els senyals del porxo que hi havia abans. Sobre la porta es veu l'escut de la cartoixa d'Escaladei.

corregut i era visitada a les dues Pasqües, per centenars de prioratins devots. Un dels aplecs que sempre s'ha anat celebrant amb més o menys participació és el que té lloc el dia de sant Jordi. Actualment i malgrat el despoblament d'Albarca, mossèn Joan Roig, rector d'Ulldemolins i d'Albarca, explica que la devoció al patró de Catalunya té uns orígens històrics, encara que no s'hagi trobat documentació escrita, però sembla que la parròquia d'Albarca des de temps immemorial instituï un vot i culte a sant Jordi, contra les picades de la feram i l'escorpi que encara perdura. L'altre aplec és el de la diada de la Mare de Déu, el 15 d'agost. El 1910, essent rector Evarist Bonet, va iniciar aquest aplec, que actualment és vigent cada any. A les dotze del migdia té lloc una missa que acaba amb el cant dels goigs de la Mare de Déu, i una part de la gent es queda a dinar a la vora de la font, ben a prop de l'ermita. L'any 1992 va tenir lloc la commemoració del cinquantenari de la reposició de la imatge.

El mestre Elisard Sala, director i fundador dels cantaires de la Unió Excursionista de Catalunya de Barcelona, va voler cloure el curs de Cançons de Muntanya de l'any 1967, davant l'ermita de la Mare de Déu. Hi oficià una missa el rector d'Ulldemolins d'aquell

temps, mossèn Isidre Torremadó.

Dintre del mateix any, amb motiu de la primera diada dels Amics d'Ulldemolins, l'editor Torrell de Reus va fer reviure l'antiquíssima devoció a la Verge, mitjançant una exposició de goigs a Ulldemolins, entre els quals hi havia el primer que es coneix, de l'any 1764. Durant dos-cents anys se n'han fet 17 edicions, una d'elles amb il·lustracions de xilografies d'Antoni Gelabert. Els goigs de sant Jordi, també els va il·lustrar el nostre consoci desaparegut Antoni Gelabert.

Els camins que hi duen

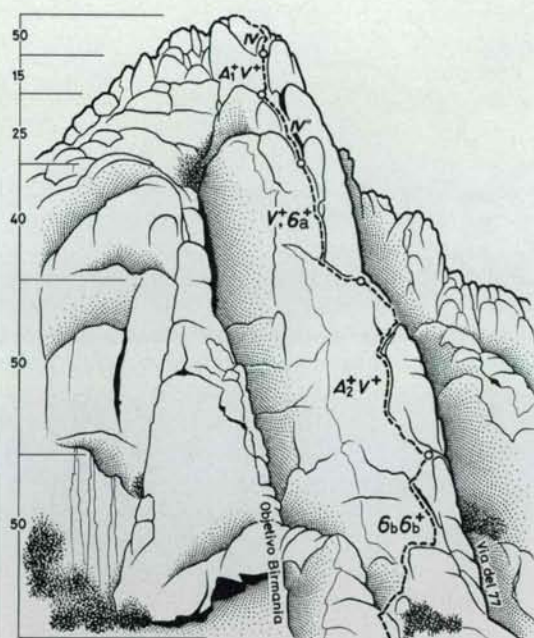
Finalment direm que l'ermita fou, fins a la meitat dels anys setanta, només accessible a peu o amb animal. Avui hi ha, malauradament, una pista forestal que surt d'Albarca, sovint en mal estat, però que no priva que al pla del Grau puguem veure alguna vegada algun vehicle tot terreny o un tractor. Els excursionistes considerem negativa aquesta pista que ha destruït una part del paisatge i ha fet proliferar el motorisme. L'extraordinari lloc i la seva història reclamen una piadosa visita, que de fet serà una aportació a la seva glòria espiritual, i també, per què no, una comunió entre el romeu i la Verge, que agrairà com plaguda.

Diversos camins menen a l'ermita. Des d'Albarca el camí de sempre, ben senyalitzat a partir dels antics hostals de traginers, avui aterrats. Des d'Ulldemolins, agafant l'antic camí veïnal fins a deixar els conreus, en direcció a Albarca. En trobar el bosc, cal endinsar-s'hi i ascendir pel grau del Belart i l'Espaset. Una altra opció passa per la cadolleta de Fontalba, plana del Navarro, cova del Corb, punta del Peret, i continua per la ruta carenada fins a l'ermita, sempre damunt la vall d'Ulldemolins. I la tercera via és la de Cornudella pel camí vell a l'ermita de Sant Joan del Codolar i d'allí, seguint el repeu dit camí dels Cartoixans, que enllaça amb el camí antic de Cornudella a Albarca, continuar com l'itinerari primer.

Bibliografia

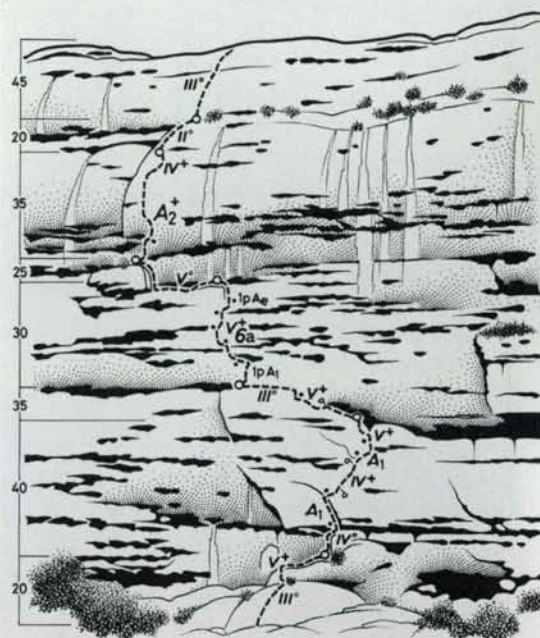
- Josep IGLÉSIES i Joaquim SANTA-SUSAGNA: *Les muntanyes de Prades, el Montsant i serra la Llena*. Ass. Exc. de Reus. Ed. R. Dalmau. Barcelona 1960.
- Joan ASENS: *Guia del Priorat*, Llibreria La Rambla, Tarragona 1981.
- Francesc BLASI VALLESPINOSA: *Santuaris marians de la diòcesi de Tarragona*. Centre de Lectura. Reus 1933.
- Narcís CAMÓS: *Jardín de María plantado en el Principado de Cataluña*. Girona 1772 (Primera edició 1657) Ed. Orbis. Barcelona 1949.
- Antoni CASASÍ FERRER: *Del Alt Camp al Priorat*. Col. «Libre de Motxilla». 1981.
- Eufemià FORT I COGUL: *El eremitismo en la archidiócesis tarraconense*. VI Semana de estudios monásticos, Leyre 1963. Pamplona 1970.
- Francesc GRAS I ELIAS: *Historia de las ermitas del arzobispado de Tarragona*. Impremta germans Sanjuan. Reus 1909.
- Josep LLADONOSA: *El Montsant i els ermitants*. Abadia de Montserrat 1962.
- Del mateix autor: *Ulldemolins, història, costums i tradició*. Ed. Fundació Roger de Belfort. Santes Creus 1981.
- Modest MONTLLIO I ESPASA: *La vall d'Ulldemolins*. Ed. Torrell de Reus Imp. Altés. Barcelona 1980 (2a ed. augm.).
- Josep PERELLÓ: *D'aquest racó de món*. Poemes i sonets. Ed. Llamp. 1987.
- Salvador PALOMAR I ABADIA i Montsant FONTS I PALLACH: *Santa Maria de Montsant*. Quaderns d'Ulldemolins, núm. 7, 1993.

Ports de Beseit (roca de sant Miquel)

Via «Chutes du Glaçons» (230 m, ED-/A₂+), 1a. asc. 4-XII-97, per Joan Solé i Edu Sánchez. Material: 12 pitons, tascons, encastadors i microencastadors mecànics (friends i microfriends).

Ports de Beseit (la Gronsa Nord)

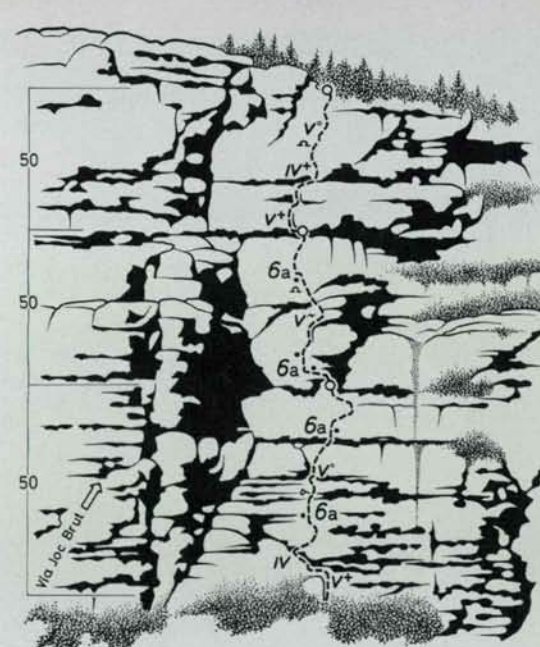
Via «Viagra» (250 m, MD+/A₂+), 1a. asc.: 25-V-98, per Remi Brescó i Armand Ballart. Material: 10 pitons, falquetes i joc de tascons.

Serrat d'Odèn (Canalda)

Esperó de Lluís Parcerisa López (170 m, MD+/A₂), 1a. asc.: III-I 1998, per Lluís Parcerisa López (sol). Material: sis pitons (un bong-bong), tascons i cordinos.

Serrat d'Odèn (Canalda)

Via «Prêt-à-porter» (150 m, ED-), 1a. asc.: 10-V-98, per Ricard Darder i Armand Ballart. Material: sis cirtes, tascons i cordinos (expo).

NOTÍCIES

Enric Nosàs, nou president del Centre

Enric Nosàs i Sisquella és, des del passat 16 de març, el nou president del Centre en presentar la seva renúncia Conrad Blanch i Fors, que ocupava el càrrec des de gener de 1993. La resta de la junta també ha quedat modificada amb Eliodor Orfila com a vicepresident primer, Francesc Beato com a vicepresident segon, Francesc Esteve en el càrrec de tresorer; Ramon Garcia ha passat a ocupar la secretaria, mentre que Joaquim Gràcia continua com a vicesecretari. A més, la junta compta

amb cinc vocals: Anton Abel, Joan Ribera, Andreu Rafa, Francesc X. Gregori i Miquel Rafa. Tots aquests càrrecs es presentaran a ratificació en la propera assemblea general de l'any 1999.

Enric Nosàs, alpinista i empresari industrial, que va ocupar el càrrec de vicepresident l'any 1997, continuarà el programa impulsat per l'equip de Blanch, centrat en el projecte «El nou Centre dels 120 anys», alhora que la consolidació del club en organismes internacionals (Unió Internacional d'Associacions d'Alpinisme, Comitè Internacional d'Esquí-Alpinisme) i entre la resta d'entitats associacionistes culturals i esportives de Catalunya.

Durant aquests cinc anys com a president, Blanch havia impulsat el projecte «El Centre dels 120 anys», un programa de modernització i renovació de les estructures, els equipaments i l'oferta del club. L'objectiu d'aquesta remodelació, encara no finalitzada, és respondre a la demanda actual d'esports de muntanya tot destacant la formació i la continuï-

tat com a principal diferència entre el Centre i les empreses especialitzades. Conrad Blanch continuarà vinculat al Centre en les relacions amb els organismes internacionals UIAA i CISAC.

Sandra Martín

La festa de Sant Jordi 1998

Com és tradicional, el 23 d'abril el Centre va celebrar la diada de Sant Jordi amb l'entrega d'insígnies de platí, or i argent als socis que fa setanta-cinc, cinquanta i vint-i-cinc anys que pertanyen a l'entitat. L'acte, que va tenir lloc al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona a dos quarts de vuit del vespre, va reunir més de cinc-cents assistents i va guardonar setanta-nou socis. L'única insígnia de platí va ser per a Isidre Bultó i Blajot, que malauradament va morir l'endemà, el 24 d'abril.

El regidor d'Esports, Albert Batlle, va obrir l'acte per, seguidament, cedir la paraula al president del Centre, Enric Nosàs, que oferí un parlament on destacava la necessitat d'actualitzar els objectius fundacionals del Centre. A continuació, la conferència «El repte de l'excursionisme» del director del Museu d'Història de Catalunya, Josep M. Solé i Sabaté, va fer un repàs de la presència del Centre en la història de Catalunya i convidà els muntanyencs a eliminar la competició de l'excursionisme, a redescobrir l'entorn més proper, així com a fomentar l'excursionisme lúdic i interracional.

Després de l'entrega d'insígnies, el Trio Bruc, format per Joan Devesa (clarinet), Eulàlia Nosàs (violoncel) i Mireia Planas (piano), va cloure l'acte amb un breu concert en el qual van interpretar obres del repertori romàntic alemany, amb peces de Max Bruch, Johannes Brahms i Ludwig van Beethoven. Al final, corresponent als aplaudiments, van obsequiar els assistents amb el «El cant dels ocells».

Sandra Martín

Homenatge a Conrad Blanch

El passat dia 21 de maig va tenir lloc en el restaurant Fira de Barcelona un sopar d'homenatge a Conrad Blanch. Com els nostres consocis ja saben, Conrad Blanch ha estat president del Centre fins fa poc temps, que ha deixat el càrrec, ocupat ara per Enric Nosàs. Amb aquest motiu i per mostrar-li l'agraïment per la tasca que ha dut a terme i la consideració que s'ha sabut merèixer de tothom, un nombrós grup

El president del Centre durant el seu parlament en la festa de Sant Jordi celebrada al Saló de Cent de la casa de la ciutat.

Conrad Blanch agraint l'homenatge que se li va tributar recentment.

de socis i directius del Centre es van reunir en un sopar. En aquest sopar, que va transcórrer en un agradable ambient d'amistat i de companyonia, se li va fer arribar l'expressió d'amistat i de reconeixement que s'ha merescut. Per expressar aquests sentiments, a l'hora de les postres, va prendre la paraula Josep M. Sala, expresident del Centre, per recordar una mica la incorporació de Conrad Blanch a la junta directiva, que va presidir durant vuit anys, i el paper actiu que hi va tenir. També va prendre la paraula l'actual president, Enric Nosàs, que va agrair amb unes paraules tota la feina que ha fet pel Centre. Finalment va parlar Conrad Blanch, el qual, d'una manera col·loquial, va fer un repàs als anys que ha dedicat a la direcció del Centre. Va parlar de la tasca que s'ha fet i de la que ha quedat per fer. Va agrair l'ajut i la col·laboració entusiasta que ha tingut sempre dels membres de la seva junta directiva i dels consocis del Centre.

Després Enric Nosàs va entregar a Conrad Blanch una safata de plata amb unes paraules que condensaven el motiu de l'homenatge i es va brindar pel Centre i per l'obra col·lectiva que duu a terme des de fa més d'un segle.

J. N. B.

Dos joves del Centre a l'equip de joves alpinistes de la FEDME

Des del mes de març, Joan M. Vendrell i Robert Guilera pertanyen a l'equip de joves alpinistes de la Federació Española de Deportes de Montaña y Escalada (FEDME), després de superar una sèrie de proves molt estrictes de selecció. Dels vint preseleccionats, en van sortir només vuit, dels quals, Robert i Joan Maria són els únics catalans, la resta són d'Euskadi, Navarra i Madrid.

Durant les curses puntuables a la Copa Catalana d'aquesta temporada, Vendrell i Guilera ja van demostrar les seves qualitats amb el primer lloc en sub-23 a la classificació final del circuit i el quart lloc a la Cursa Tuc de Molières (1 de març), a tan sols quatre minuts després del primer equip classificat i a un minut escàs del tercer.

Cal afegir que Joan M. Vendrell i Robert Guilera, tots dos membres del CADE, van destacar amb un primer i quart lloc en sub-23 al Campionat d'Espanya d'esquí de muntanya disputat el diumenge 29 de març a Benasc. Dies abans del campionat, els joves del CEC van atrevir-se a participar a la Pierra Menta, una de les curses més prestigioses i dures del calendari europeu amb

10.000 metres de desnivell distribuïts en quatre etapes. Dels 126 equips inscrits, Vendrell i Guilera van quedar en el lloc 62, amb un temps de 16 h 22 min 39 s, tres hores darrere del primer equip de l'estat espanyol, el dels gironins Quico Campos i Jordi Bes (13 h 9 min 21 s) i cinc dels primers classificats, els francesos Pierre Blanc i Sebastien Figliolini. Hi van participar dos equips més del Centre; el de Pere Oller i Xavier González va assolir el 87è lloc, mentre que Albert Castellet i Roger Besora van abandonar per causa d'una lesió.

Sandra Martín

XL Ral·li en esquís del CEC

Un sol esplèndid va dominar durant la 40 edició del tradicional ral·li d'esquí de muntanya del Centre, disputat el 19 d'abril a la Maladeta, i que tancava la I Lliga Catalana d'esquí de muntanya. Les intenses nevades d'aquella setmana van elevar el risc d'allaus fins a fer impossible realitzar l'itinerari previst per l'organització.

Els 31 equips participants van córrer l'itinerari alternatiu, que pujava des de l'Hospital de Benasc fins al refugi de la Renclusa i, d'aquí, al cim de la Maladeta Oriental, des d'on descendien cap a l'estany de Paderna i, a l'arribada, situada a l'Hospital. En total, un desnivell acumulat de 1.600 metres, aproximadament.

Cal destacar la tasca dels controls per a obrir la traça el dia abans i, un altre cop, la matinada del diumenge, just abans de començar la cursa, ja que el vent l'havia tapada completament. La canal que dona accés al cim de la Maladeta va ser particularment difícil de traçar perquè la neu arribava fins a la cintura i s'hagué d'obrir a cops de pala.

Pere Oller i Toni Massagué, del CEC, es van imposar com a guanyadors absoluts amb un temps de 2 h 54 min, nou minuts per davant de l'equip format per Alfons Valls i Octavi Galceran (UE Urgellenca-Muntanyenc Sant Cugat); en tercer lloc es van classificar els corredors del CE Terrassa Oriol Font i Manel Ramon, amb 3 h 14 min.

L'únic equip femení que va completar l'itinerari, el de Marga Pujolràs i Elisabet Socas (CE Lleida), es va situar a la meitat de la classificació, en la posició 13, amb 4 h 58 min.

Els joves membres del Centre de Tecnificació d'Esquí de Muntanya de la FEEC, Gemma Furió i Arnau Anguera, van ser la sorpresa de la jornada amb una destacada cinquena posició i un temps de 3 h 41 min.

Sandra Martín

Presentació de la col·lecció de llibres «Cordada literària»

El passat dimarts 19 de maig, a la sala d'actes del Centre, tingué lloc la presentació de la nova col·lecció de llibres de literatura de muntanya «Cordada Literària», amb la qual l'editorial Garsineu, que tant ha fet i fa per la difusió de la cultura pirinenca, obre una porta al món excursionista, perquè pugui expressar les seves inquietuds i ideals.

Com explica en una declaració d'intencions l'equip directiu de la col·lecció, format per sis coneguts excursionistes i muntanyencs, davant de la pèrdua dels valors de l'excursionisme tradicional dins la societat catalana, hom pretèn que la col·lecció sigui una modesta eina per a la regeneració de la cultura excursionista mitjançant la publicació d'obres que s'aixoplugin sota el que s'entén que ha de ser el llenguatge i la difusió de l'esperit excursionista.

En l'acte de presentació el primer a parlar fou Francesc Beato, vicepresident del Centre Excursionista de Catalunya, que donà la benvinguda a tots els assistents, que omplien la sala, entre els quals hi havia el president de la Federació Espanyola de Muntanyisme i diversos presidents d'entitats excursionistes, com també antics directius.

Jordi Mir, reconegut excursionista, parlà de la nova col·lecció desitjant-li els millors èxits. A continuació Francesc Prats, de Garsineu edicions, amb un curt parlament agraf les paraules del presentador.

Després es va fer la presentació del primer llibre de la col·lecció, *Camí de tornada*, original de Jordi Quera, a càrrec de Josep A. Pujante, que valorà molt positivament el llibre. Jordi Quera tancà la tanda de parlaments amb unes sentides paraules adreçades als escriptors excursionistes que ens han precedit i apostà per un futur esperançador.

Després se serví un refrigeri i, com és costum, es va poder adquirir el llibre.

Una nova col·lecció de llibres de literatura de muntanya, de què desitgem poder gaudir per molts anys.

F. B.

XI Concurs de fotografia de temes obligats

Tal com estava previst, el passat 30 de març va tenir lloc el veredict de aquest concurs corresponent a l'apartat de «Fulles vegetals». Antoni Abel i Bonada,

Joaquim Ferràndiz i Rovira i Joan Sabadell i Contel actuaren de jurat. Els resultats són els següents:

Apartat blanc i negre: Foto «Boscós», d'Emili Vicente, 8 punts, guanyadora de l'apartat; «Fulles», de Dora Serra, 6,6; «Joc d'ombres», de Neus Sánchez, 6; «Atzavara», de Maria Bonet, 5,6; «Fulles regades», de M. Rosa Campanà, 5,6; «Ovalades», de Josefina Garriga, 5,6; «Nenúfars», de Roser Romaní, 5,6; «El lèbor verd», d'Àngels Sagrera, 5; «Plomalls», d'Antoni Ollé, 4,3; «Ungla de bruixa», d'Estanislau Torres, 4,3; «Panoràmica», de Roser Bou, 3,3.

Apartat paper color: Foto «Tardor», de Neus Sánchez, 7,3 punts, guanyadora de l'apartat; «Plàtans», de Roser Bou, 7,2; «Nenúfars», d'Eduard Estrada, 7; «Esclat», d'Estanislau Torres, 7; «Enciam», de M. Assumpció Giralt, 6,3; «Cova d'heures», de M. Rosa Campanà, 6; «Arbreda», de Roser Romaní, 6; «Vermelles», de Maria Bonet, 5,6; «Rosada», d'Emili Vicente, 5,6; «Col», de Josefina Garriga, 5,3; «Polipodiàcia», d'Àngels Sagrera, 5; «Pas-seig», d'Antoni Ollé, 4,6; «Delta», de David Anglés, 3,3.

Apartat diapositives: Foto «Heura», de Dora Serra, 6,3 punts, guanyadora de l'apartat; «Solitària», d'Antoni Ollé, 6,2; «Boscós», d'Emili Vicente, 5,6; «Bosc», de Roser Romaní, 5,3; «Esclat», de Roser Bou, 5; «Tardor», de M. Rosa Campanà, 5; «Botànica», de Josefina Garriga, 5; «Rodones», d'Eduard Estrada, 4,3; «Euforbiàcia», d'Àngels Sagrera, 4.

XXVI Concurs Social de Fotografia Artística en Blanc i Negre

Es dona compte del resultat del XXVI Concurs Social de Fotografia Artística en Blanc i Negre. El passat 16 d'abril es reuní a la Secció de Fotografia el jurat d'escrutini, format per Maria Pascual, Joana Ferrer i Santiago Maymí. Efectuat el recompte de butlletes i vots atorgats pels socis visitants a l'exposició, i aplicada la puntuació corresponent, s'obtingué el resultat següent:

1r Premi: 17 punts a la foto núm. 7 d'Emili Vicente. 2n Premi: 15 punts a la foto núm. 11 de M. Rosa Campanà. 3r Premi: 14 punts a la foto núm. 27 de Neus Sánchez. Accèssit: 13 punts a la foto núm. 15 d'Isidre Rodrigo. Accèssit: 13 punts a la foto núm., d'Estanislau Torres.

Foren admeses a concurs i exposades 35 fotografies.

LLIBRES I MAPES

Excursions del Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de sant Maurici

Antoni Añó i Pons. SUA Edizioak. Bilbao 1997. 132 pàgs., il·l.

Dins la col·lecció de «Rutas y Paseos», SUA ens presenta ara, en versió castellana i catalana, aquest nou volum dedicat al nostre parc nacional.

El parc ha estat repetidament divulgat a casa nostra, però també convé que ho sigui des de fora, com va fent l'editorial basca SUA amb altres indrets escollits de la península. A més, en aquest cas, l'autor és un estudiós i gran coneixedor del Pirineu, al qual ha dedicat altres llibres. La present guia descriu amb detall 19 rutes amb alternatives, dividides en tres sectors: vall d'Escrita, vall de Sant Nicolau i Noguera de Tor i zona perifèrica. També inclou quatre travesses que es poden fer des de qualsevol de les comarques limítrofes.

El llibre s'obre amb una introducció on s'expliquen algunes generalitats de la zona i a continuació es presenten els itineraris, precedits de la descripció de cada sector, acompanyats de vistosos mapes i belles fotografies en color, i d'una completa fitxa tècnica. La informació pràctica i un mapa desplegable completen l'obra.

J. Bordons

Història gràfica de Tàrraga, El segle de la modernització (1890-1997)

Direcció: Jaume Espinosa Marsà. Edita: Ajuntament de Tàrraga. Tàrraga 1997. 702 pàgs., il·l.

Es tracta d'un llibre excepcional per la seva presentació, per l'equip de redacció i col·laboradors, pel seu plantejament, per la qualitat de les il·lustracions, que superen el miler, per les detallades informacions en els textos; una obra que fins ara poques poblacions tenen, on s'explica d'una manera molt amena i entenedo-

ra, els esdeveniments que en aquests últims cent anys han fet de Tàrraga una ciutat amb una forta empena social, cultural i econòmica. És d'aquells llibres fàcils de llegir; amb això no vull dir que no sigui profitós per als historiadors. Tot al contrari, crec que aporta un material, sobretot gràfic, important, que és valuós tant per a l'historiador com per a tot hom que vulgui aprofundir en el coneixement historiogràfic de Tàrraga. Comença amb una introducció històrica del període estudiat, a continuació hi ha deu apartats i acaba amb una extensa bibliografia. En els deu apartats que formen la part central del llibre es mostra l'evolució urbanística, els factors econòmics, la política, els esdeveniments socials, la vida religiosa, les entitats, la cultura, l'esport i la festa, un ventall prou ampli perquè el lector es pugui fer càrrec dels esdeveniments que han anat succeint a la ciutat de Tàrraga aquests últims anys.

F. B.

Resum de geografia humana de Catalunya

Josep M. Panareda i Clopès. Col·lecció: «Descoberta geogràfica», 5. Eumo Editorial. Vic 1997. 116 pàgs., il·l.

Aquest llibre és d'aquells que en poques planes diuen moltes coses. Explica la distribució i la incidència de l'home en el territori. Amb la seva lectura tindreu una visió general i alhora precisa de l'ocupació humana del territori i el seu aprofitament, fent especial incidència en la relació que s'estableix entre la població i el medi natural.

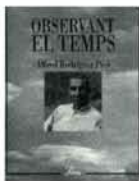
El geògraf Josep M. Panareda, en un altre llibre d'aquesta mateixa col·lecció, ja ens va oferir la primera part d'aquest estudi en què ens explica la geografia física. Amb aquests dos volums tenim una visió total de la geografia de Catalunya en els seus dos aspectes fonamentals: el medi físic i l'aspecte humà.

És bàsic per a tot excursionista tenir una visió global del territori que vol conèixer, així s'aconsegueix entendre l'estructura general del país, i amb aquests coneixements pot moure's i situar-se amb més facilitat dins del territori.

En la presentació diu que l'objectiu del llibre és oferir al lector i a l'estudiós una primera aproximació, però per a molts excursionistes és suficient per a ajudar a entendre la geografia del país.

F. B.

Observant el temps

Alfred Rodríguez Picó. Edicions Proa, S.A. Barcelona 1997. 181 pàgs., il·l.

El popular home del temps de la Televisió de Catalunya, que tant ha contribuït a la divulgació de la meteorologia en el nostre país, va publicar aquesta magnífica obra l'any 1993 i aquesta de 1997 és la tercera reimpressió i la primera edició a Edicions Proa.

Es tracta d'un llibre, profusament il·lustrat amb esplèndides fotografies en color i gràfics, on l'autor comença explicant les seves primeres i precoces observacions del cel utilitzant les dades que li proporcionava el seu ídol, Eugenio Martín Rubio, en el *Telediario* de la nit. En el curs del llibre explica les diferents menes de núvols i altre fenòmens meteorològics; els vents a Catalunya; el temps a la muntanya i a la mar; les dites populars; el temps d'abans; la influència de l'home sobre el temps; la meteorologia i els mitjans d'informació, les arts i l'esport; les diferents situacions meteorològiques i la seva representació en mapes isobàrics. Tot això acompanyat d'exemples reals i recomanacions útils, com ho va fent en les seves intervencions a TV3, que revelen el tarannà d'un gran amant de la natura i la meteorologia, que gaudeix amb la seva feina aportant-hi una bona dosi d'intenció pedagògica.

J. Bordons

Llista de novetats

Guies itineràries

El massís del Pedraforca. Paratge natural d'interès nacional. Diversos autors. Generalitat de Catalunya. Direcció General del Patrimoni Natural i del Medi Físic. Barcelona 1997. 27 pàgs., il·l.

El Parque Nacional de Cabañeros. Enric Balasch, Yolanda Ruiz. Ed. Plane-

ta, S.A. Barcelona 1998. 262 pàgs., il·l.

El Montsec i la vall d'Àger. Josep de la Vega, Gener Aymamí. Col·lecció «Excursionisme». Ed. Unió Excursionista de Catalunya. Barcelona 1998. 49 pàgs., il·l.

Rutas de senderismo 2. Por el Alto Tajo. Enrique García. Ed. Junta de Comunidades de Castilla - la Mancha. Any 1997. 151 pàgs., il·l.

La Cordillera Blanca de los Andes. Selección de excursiones, ascensiones y escaladas. Antonio Gómez, Juan José Tomé. Ed. Desnivel. Madrid 1998. 190 pàgs., il·l.

El Camino de Santiago en coche y los mejores tramos para hacer a pie. Diversos autors. Ed. Grupo Anaya, S.A. Madrid 1998. 318 pàgs., il·l.

Paisajes protegidos de los Pinares del Rodeno y sierra de Albarracín. 22 itinerarios a pie. Chabier de Jaime Lorén. Ed. Prames, S.A. Saragossa 1998.

Escalada

Escalada libre. Fabrizio Antonioli. Ed. Grijalbo. Barcelona 1998. 189 pàgs., il·l.

Guía de escaladas del Ponoig (Tozal de Levante - Torre de Enmedio). Polop de la Marina. Carlos Tudela. Ed. l'autor. València 1998. 134 pàgs., il·l.

Costa Blanca Rock. Chris Craggs. Col·lecció «A cicerone Guide». Ed. Cicerone Press. Milnthorpe, Cumbria 1997. 256 pàgs., il·l.

Bicicleta de muntanya

ELBTT i a peu per la Baixa Cerdanya. 50 itineraris. Carles Serraté. Ed. l'autor. Barcelona 1998. 116 pàgs., il·l.

Descens de barrancs

Sierra de Guara. Sector Isuala (Balcés). Volum III. Eduardo Gómez. Ed. l'autor. Barcelona 1998. 56 pàgs., il·l.

Tenerife. Volum I. Eduardo Gómez. Ed. l'autor. Barcelona 1998. 67 pàgs., il·l.

Geografia

Aportació a la terminologia geogràfica catalana. Marc-Aureli Vila. Ed. Societat Catalana de Geografia. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona 1998. 236 pàgs.

Geologia

El vulcanisme de la vall de Llémena. Diversos autors. Ed. Àrea geodinàmica. Universitat de Girona. Girona 1998.

Botànica

Les plantes de Sant Jeroni de la Murtra i les seves aplicacions medicinals. Francesc Carbonell, Teresa Biayna. Ed. Alta Fulla. Barcelona 1998. 143 pàgs., il·l.

Meteorologia

La meteorología de montaña. Jean-

Jacques Thillet. Ed. Martínez Roca, S.A. Barcelona 1998. 208 pàgs., il·l.

Història i arqueologia

Petit Précis de Pyrénéisme. Joseph Ribas. Éditions Loubatières. Portet-sur-Garonne 1998. 142 pàgs.

Riells i Viabrea. Jordi Colell, Carme Escudé. Col·lecció «Monografies locals», 74. Quaderns de la Revista de Girona. Ed. Diputació de Girona - Caixa de Girona. Girona 1998.

Santa Coloma de Farners. J. M. T. Grau, J. Mestre, R. Puig. Col·lecció «Monografies locals», 73. Quaderns de la Revista de Girona. Ed. Diputació de Girona - Caixa de Girona. Girona 1998.

El llegat històric d'un poble: Castellbell i el Vilar. Carme Brossa. Ed. Ajuntament de Castellbell i el Vilar. Castellbell i el Vilar, 1998. 150 pàgs., il·l.

Torroja del Priorat. Recull històric de la vila. Jaume Sabaté. Ed. Diputació de Tarragona. Tarragona 1997. 325 pàgs., il·l.

Història, Política, Societat i Cultura dels Països Catalans. La formació de la societat feudal. Segles VI-XII. Direcció: Borja de Riquer. Ed. Enciclopèdia Catalana, S.A. Barcelona 1998. 426 pàgs., il·l.

Arqueoguia de Catalunya i Balears. Más de 200 yacimientos arqueológicos. Carlos Garrido. Dibuixos de Vicenç Sastre. Ed. Planeta, S.A. Barcelona 1998. 513 pàgs., il·l.

Ciurana. Topònim ibèric? Jaume Ciurana. Ed. l'autor. Reus 1998. 218 pàgs., il·l.

Passant i el Santuari de la Mare de Déu. Un projecte de recuperació. Diversos autors. Ed. Claret, S.A.U. Barcelona 1998. 63 pàgs., il·l.

Literatura

La ascensión al Everest. Sir John Hunt. Col·lecció «Viajes y aventuras». Ed. Plaza Janés. Barcelona 1998. 402 pàgs.

A peu pel Comtat i la Marina. Valencians, catalans, mallorquins i moriscos. Josep M. Espinàs. Ed. La Campana. Barcelona 1998.

Viatge a la frontera de Ponent. Itinerari geogràfic i literari per la Noguera Ribagorçana. Joan Tort. Col·lecció «Guimet», 27. Pagès editors. Lleida 1998. 362 pàgs.

Manuals

Trucos para excursionistas. Karen Berger. Col·lecció «Manuales Desnivel». Desnivel ediciones. Madrid 1998. 143 pàgs., il·l.

Orientació. Walter Peraro, Tiziano Zaretello. Ed. Grijalbo. Barcelona 1998. 189 pàgs., il·l.

Expedition Medicine. Edited by David Warrell and Seirah Anderson. Profile Books. Any 1998. 292 pàgs., il·l.

A/s seus peus
**calçat
infantil**

- BALMES
PLAÇA MOLINA
- AVDA.
PAU CASALS, 15
- PASSEIG
SANT JOAN, 139

Generalitat de Catalunya

Ara és demà

ENTRE TOTS, FEM ARA LA CATALUNYA DEL FUTUR

Si mires Catalunya amb els ulls posats en el demà veuràs un país capdavanter a Europa. Sense cap mena de fronteres. Un país on poder gaudir de tots els avenços en infraestructures i comunicacions. Com són l'arribada del tren d'alta velocitat o la fibra òptica. A Catalunya tenim nous reptes, importants projectes i molta feina feta. Però entre tots continuem treballant perquè el que fem ara faci que Catalunya demà sigui encara millor. Més acollidora i respectuosa amb la natura. Amb una cultura enfortida com a signe d'identitat d'un poble. Amb capacitat d'influència en l'àmbit europeu i mundial. Un país a la nostra mida i a la de les generacions futures. **Perquè, a Catalunya, ara és demà.**